

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE DATÇA (1923- 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

RUŞEN TAŞCI

1141060172

DANIŞMAN

Doç. Dr. BAYRAM AKÇA

TEMMUZ 2013

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE DATÇA (1923- 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

RUŞEN TAŞCI

1141060172

DANIŞMAN

Doç. Dr. BAYRAM AKÇA

TEMMUZ 2013

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE DATÇA (1923-1960)

RUŞEN TAŞCI

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:05.07.2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 07.06.2013

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Bayram AKÇA
Jüri Üyesi : Prof.Dr. Mehmet TEMEL
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

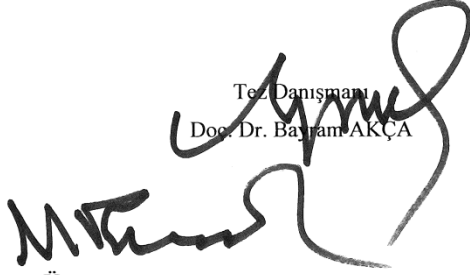
TEMMUZ 2013
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 31.05.2013 tarih ve 592/8 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Ruşen Taşcı'nın "Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Datça (1923-1960)" adlı tezini incelemiş ve aday 07.06.2013 tarihinde saat 08.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

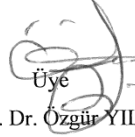
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Bayram AKÇA

Üye

Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Üye

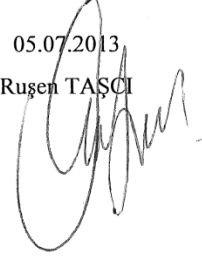
Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Datça (1923-1960)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.07.2013,

Ruşen TAŞCI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : TAŞCI

Adı : Ruşen

Kayıt No:10005873

TEZİN ADI

Türkçe :Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Datça (1923-1960)

Y. Dil :The Social, Political and Economic Aspect of Datça (1923-1960)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :Edebiyat Fakültesi

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :05.07.2013

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :Bayram AKÇA

Ünvanı :Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:140

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.1923-1960 Yılları Arasında Datça'nın Sosyal Tarihi
2. 1923-1960 Yılları Arasında Datça'nın Siyasal Tarihi
3. 1923-1960 Yılları Arasında Datça'nın Ekonomik Tarihi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

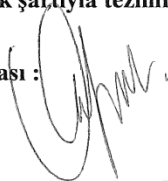
- 1.Datça
2. Datça'nın Sosyal Yapısı
3. Datça'nın Siyasal Yapısı
4. Datça'nın Ekonomik Yapısı

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.History of Datça
- 2.Population of Datça
- 3.Educational and Cultural Life of Datça
- 4.Political History of Datça

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	X
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 05.07.2013

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ	V
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X

GİRİŞ

1. DATÇA'NIN COĞRAFİ YAPISI	:1
2.XX. YÜZYILA KADAR DATÇA'NIN TARİHİ GELİŞİMİ	:1
2.1. Şehrin Adı	:1
2.2.Türk Hâkimiyetinden Önce Datça	:2
2.3. Türk Hâkimiyetinde Datça	:3

I. BÖLÜM

DATÇA'NIN İDARİ YAPISI VE NÜFUSU :21

1. İDARİ YAPI	:21
1.1. Osmanlı Devleti Dönemi	:21
1.2. Cumhuriyet Dönemi	:22
2. NÜFUS	:24
2.1. Osmanlı Devleti Dönemi	:24
2.2.Cumhuriyet Dönemi	:25

II. BÖLÜM

SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER :30

1.ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI	:30
1.1. Kervanyolları	:30

1.2. Karayolları	:31
1.3. Deniz Yolları	:33
2. TABİİ AFETLER VE DİĞER FELAKETLER	:35
2.1. Depremler	:35
2.2. Diğer Afetler ve Felaketler	:44
2.2.1. Seller	:44
2.2.2. Fırtınalar	:44
2.2.3. Orman Yangınları	:45
3. SAĞLIK	:47
3.1. Hastane	:47
3.2. Salgın Hastalıklar	:48
3.2.1. Sıtma	:48
3.2.2. Diğer Salgın Hastalıklar	:49
4. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI	:50
4.1. Posta ve Telgraf	:50
4.2. Telefon	:51
4.3. Radyo	:52
5. SOSYAL KURULUŞLAR, DERNEKLER VE CEMİYETLER	:52
5.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti(Kızılay)	:52
5.2. Tayyare Cemiyeti(Türk Hava Kurumu)	:52
5.3. Öğretmenler Derneği	:53
5.4. Datça'yı Kalkındırma ve Tanıtma Derneği	:53
5.5. Şehir Kulübü	:53
5.6Datça Askerlik Şubesi	:53
6. DATÇA BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ	:54
6.1. Datça Belediyesi'nin Tarihi Gelişimi	:54
6.2. Bayındırlık Hizmetleri	:55

6.2.1. İmar	:55
6.2.2. İçme Suyu	:58
6.2.3. Elektrik	:59
6.2.4. Mezarlık	:60
7. SPOR	:60
8. RESMÎ VE GAYRÎ RESMÎ TÖRENLERDEN ÖRNEKLER	:61
8.1. Resmi Bayramlar	:61
8.2. Gayri Resmi Bayramlar	:62
8.2.1. Hidrellez Bayramı	:62
8.2.2. Datça Düğünleri	:62
9. ADLÎ VAK'ALAR	:64
9.1. Kaçakçılık	:64
9.2. Diğer Muhtelif Suçlar	:65
10. DATÇA'DA SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER	:66
10.1. Milli Mücadele Dönemi Datça'da Siyasal Yaşam	:66
10.2. Milli Mücadele Sonrası Datça'da Siyasal Yaşam, Halk Fıkrası'nın Kurulması ve 1923- 1945 Yılları arasında Datça'daki Siyasal Faaliyetleri	:66
10.3. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş	:67
10.3.1. Demokrat Parti Datça İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve 1946- 1950 Yılları Arası Siyasal Faaliyetleri	:67
10.3.2. 1950- 1960 Yılları Arasında Datça'da Siyasal Gelişmeler	:68
III. BÖLÜM	
EĞİTİM VE KÜLTÜR	
1. EĞİTİM HAYATI	:74
1.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Datça'da Eğitim	:74
1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Datça'da Eğitim	:75

1.2.1. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar	:75
1.2.1.1. İskele İlkokulu	:75
1.2.1.2. Reşadiye İlkokulu	:76
1.2.1.3. Kızlan İlkokulu	:76
1.2.1.4. Mustafa Kutluay İlkokulu	:76
1.2.1.5. Karaköy İlkokulu	:7
1.2.1.6. Çeşme İlkokulu	:77
1.2.1.7. Dadya İlkokulu	:77
1.2.2. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler ve Datça Ortaokulu	:77
1.3. Datça'da Halk Eğitimi	:77
1.3.1. Millet Mektepleri	:78
1.3.2. Halk Okuma Odaları	:78
1.3.3. Kütüphaneler	:79
2. KÜLTÜR HAYATI	:79
2.1. Datça Halkevi ve Faaliyetleri	:79
2.2. Datça'da Sinema	:80
2.3. Datça'da Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmalarına Örnekler	:80

IV. BÖLÜM

EKONOMİK YAPI :83

1. TARIM VE HAYVANCILIK	:83
1.1. Datça'da Tarımın Tarihsel Gelişimi	:83
1.2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Datça'da Tarım ve Hayvancılık	:84
1.2.1 Tarım	:84
1.2.1.1. Tahıl Üretim Alanları ve Üretimi	:84
1.2.1.2. Zeytincilik	:86
1.2.1.3. Pamukçuluk	:89

1.2.1.4. Tütüncülük	:90
1.2.1.5. Meyvecilik	:92
1.2.1.6. Sebzeçilik	:97
1.2.1.7. Tarım Ürünlerine Zarar Veren Haşerelerle Mücadele	:98
1.2.2. Hayvancılık	:100
1.2.2.1. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık	:100
1.2.2.2. Tavukçuluk	:100
1.2.2.3. Arıcılık	:101
1.2.2.4. İpekböcekçiliği	:101
2.DENİZCİLİK	:102
2.1. Balıkçılık	:102
2.2. Süngercilik	:102
3. TURİZM	:104
4. SANAYİ	:107
4.1. El Tezgâhlarına Dayanan Sanayi	:107
4.2. Fabrikalar	:108
4.3. Madenler	:108
4.4. Ormanlar	:108
4.4.1.Sığla Yağı	:109
4.4.2. Defne	:109
4.4.3. Avcılık	:109
5. TİCARET	:110
5.1. Ticaretin Gelişmesi	:110
5.2. Pazar ve Panayırlar	:110
5.3. Datça'da Kurulan Bankalar	:110
SONUÇ	:113
KAYNAKÇA	:114

EKLER

:122

TABLolar LİSTESİ

Tablo:1 Datça İstiklal Madalyası Şehit ve Gaziler Albümü

:12

Tablo 2: Hicri 1308(M. 1890- 1891) Yılında Nüfusun Köylere Göre

Dağılımı ve Hane Sayısı

:24

Tablo:3 1945 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

:26

ÖNSÖZ

“Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Datça (1923- 1960)” ismini taşıyan çalışmamızda; Datça tarihi, 1923’ten 1960 yılına kadar sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yönden incelenmiştir. Konu bütünlüğünü sağlamak için Datça’nın Osmanlı’nın son Dönemi’ndeki tarihine de kısaca değinilmiştir.

Öncelikle, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Kızılay Arşivi’nden yararlandık. Arşiv kaynaklarının yanında, Datça ile ilgili yazılmış kitap ve makalelerden de faydalandık. Araştırmamızın kapsadığı dönemde Muğla Merkez İlçe’de çıkmış tüm gazeteleri taradık. Yer yer ulusal gazetelere de başvurduk.

Konuya bütünlük kazandırmak amacı ile yazılmış Giriş Bölümü’nde; Datça’nın tarihi Türk hâkimiyeti öncesi ve Türk hâkimiyeti sonrası olmak üzere kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm’de; Datça’nın idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm’de; Datça’nın sosyal ve siyasal tarihi üzerinde durulmuştur. Üçüncü Bölüm’de; Osmanlı Devleti’nin son dönemleri ve Cumhuriyet Dönemi’nde Datça’daki kültürel faaliyetler ve eğitim- öğretim olanakları ele alınmıştır. Dördüncü Bölüm ve son bölümde ise Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak 1960 yılına kadar olan ekonomik gelişmeler ortaya konulmuştur.

Araştırmamın konusunun belirlenmesinde ve çalışmam sürecinde beni yönlendiren ve teknik yardımlarda bulunan Danışman Hocam Doç. Dr. Bayram AKÇA’YA, teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmam sürecinde bana yardımcı olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına, Ankara Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, eseri hazırlama sürecinde benden desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşım Serpil TAŞKIN’A şükranlarımı sunarım.

Ruşen TAŞCI

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.t	:Adı Geçen Tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
B.İ.E.G.M	:Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Genel Müdürlüğü
B.İ.U.M	: Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ev	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
H	: Hicri
Haz	: Hazırlayan
Km	: Kilometre
M	: Miladi
MÖ	: Milattan Önce
PTT	: Posta Telefon Telgraf
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
yy.	: Yüzyıl

ÖZET

Bu çalışmamızda bulunduğu coğrafi konumundan dolayı ilkçağlardan itibaren günümüze kadar önemli bir yerleşim birimi olan Datça'nın, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini de içine alan sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel tarihi ortaya konmuştur.

Çalışmamız, Giriş Bölümü de dâhil olmak üzere beş bölümden oluşmuştur. Giriş Bölümü'nde; Datça'nın, ilkçağlardan Milli Mücadele Dönemi'ne kadar olan tarihi kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde Datça'nın idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm'de Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde Datça'nın sosyal ve siyasi tarihi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm'de; Datça eğitim ve kültür hayatı XIX. yüzyılın sonlarından 1960 yılına kadar ele alınmıştır. Son bölüm olan Dördüncü Bölüm'de; 1923- 1960 döneminde tarım, hayvancılık, ticaret ve sanayi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

ABSTRACT

In our study, we present socio-economic, political and cultural history of Datça, which is an important settlement since Ancient times thanks to its geographical position, including the late times of Ottoman Empire. In this study covering the years between 1923 and 1960 we refer to the local newspapers of Muğla, archives of Premiership of Republican times and Ottoman Empire, Records of Red Crescent (known as Kızılay), National Libraries of Ankara and İzmir and library of University of Muğla.

The study consists of five chapters with the introduction part. In introduction, the history of Datça from Ancient times to Independence wartime has been shortly mentioned. In the first chapter, administrative structure and population of Datça in the late times of Ottoman Empire and Republican times has been analysed. In chapter two social and political history of Datça has been studied. Then in the third chapter, educational and cultural life of Datça from the end of the 19th century to the 1960s has been researched. Eventually in the last chapter agriculture, stockbreeding, trading and industry has been analysed elaborately.

GİRİŞ

1.DATÇA’NIN COĞRAFİ YAPISI

Datça, Ege Denizi’ne uzanan yarımada üzerindedir. Kuzeyinde Gökova ile Adalar Denizi, güneyinde Hisarönü Körfezi ve doğusunda ise tek kara komşusu olan Marmaris bulunmaktadır. Kerme ve Hisarönü Körfezleri arasındaki yarımada üzerinde bulunan Datça Bozdoğan’ın doğu eteğinde kurulmuştur. Knidos’dan doğuda Kızlan düzlüğüne kadar aralarında küçük vadiler bulunan büyük, dik ve dağlık bir araziye sahiptir. Yarımada’nın başlıca yükseklikleri Kocadağ (1040 m), Emecik Ulu Şamlı Dağ ve Gölansa Tepeleri’dir ¹. Vaktiyle kesif ormanlarla örtülü olan bu tepeler bugün orman yangınları nedeniyle çıplak durumdadır. Yarımada üzerinde birçok koy ve liman bulunmaktadır. Bunların başlıcaları Güzhe (Geremen), Tekir, Datça ve Dorittir ².

2. XX. YÜZYILA KADAR DATÇA’NIN TARİHİ GELİŞİMİ

2.1.Şehrin Adı

Muğla iline bağlı ve ilçe merkezi İskele bölümü olan kuzeydoğu yanı başında, bir dere ağzındaki şimdiki Dalacık denen yayvan yarımada’da klasik çağda (eski) Knidos Kenti bulunuyordu. Sonra kent halkı orayı terk edip Datça yarımadası ucuna, Tekir Burnu’ndaki (yeni) Knidos kentine taşındı. Fakat eski kent alanında da yerleşim, bir ölçüde süre gitti. Buna karşılık, yeni Knidos kenti, umulan gelişmeyi gösteremeyerek zamanla sönmüştür. Eski kent Bizans çağında yönetim örgütü açısından, yeni kent durumundaydı, dolayısıyla piskoposluk merkeziydi. Burası artık (hatta Plinius’un yapıtını verdiği çağda bile) Stadia adını taşıyordu. Şimdiki Datça adı bundan bozmadır. Stadia sözcüğü Helen dilindedir ve çeşitli anlamları vardır. Bu arada Stadias (ayakta dimdik duran, sağlam) sıfatının (kent adı olabilecek) dışı

¹ Mehmet Çanlı, Ünal Türkeş, **Datça (Reşadiye) Kuvay-ı Milliyesi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 1.

² Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla 2011, s. 223.

biçimidir. “Sanırım sözünü ettiğimiz kentin adı olarak da oradaki görkemli ilkçağ sur parçaları v.b. yapıların henüz ayakta olması nedeniyle bu anlamda kullanılmıştır”³.

Datça kasabası Sultan Reşat (V.Mehmet)’ın saltanatı döneminde Reşadiye adını almıştır. Bu ad sultan Reşat’ın tahttan inmesinden sonra Dadya olarak değiştirilmiştir ⁴ .

1933’lü yıllara gelindiğinde ise Kastamonu vilayetindeki Daday kazası ile Dadya arasındaki benzerliği ortadan kaldırmak üzere Dadya adının, Belediye kanununun 9. Maddesine göre halk arasında kullanılmakta olan Datça’ya çevrilmesi, İçişleri Bakanlığı’nın 14 Ekim 1933 tarih ve 4256 sayılı tezkere ile yapılan teklif neticesinde Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir⁵.

2.2.Türk Hâkimiyetinden Önce Datça

Datça’nın tarih öncesi dönemlerine ait bilgilerimiz sınırlıdır. J. Th. Bent tarafından bildirilen ve MÖ 2000 yılları ile ilişkilendirilen buluntular bilinen en erken dönemin izlerini yansıtmaktadır. Bölgenin Antik Dönemde Karya olarak adlandırılması da Karlar’ın yaşadığı bölgeyi işaret etmektedir. Datça’nın da içinde bulunduğu Karya; Antik Dönem’de Güneybatı Anadolu’da kuzeyde Büyük Menderes Nehri ile güneyde Köyceğiz Gölü arasındaki bölgeye verilen addır ⁶.

Karya özellikle Ege Denizi’nin varlığı nedeniyle son derece cazip bir sahayı kaplamaktadır. Eski zamanlardan beri Ege Denizi’nin yalnız birleştirici rol oynamakla kalmayıp, topraklarının büyük bir kısmı verimsiz ve genellikle kurak olan iç yörelerde oturan kişilerin geçimlerinin temini hususunda da etkide bulunduğu görülmektedir. İşte bu nedenden ötürü, iç ülkelerde oturan kavimler daima Ege kıyılarına inmenin ve denizin imkânlarından yararlanmanın yollarını aramışlardır ⁷.Belirtilen bu sebeplerden dolayı söz konusu saha pek çok kavim için yaşama alanı olarak tercih edilmiştir. Bu kadar olumlu şartlara sahip olan bölge doğal olarak pek çok istilalara uğramıştır. MÖ 1297-1239 yılları arasında Karya’ya Mısırlılar hâkim olmuştur. Kadeş Antlaşması ile Mısırlılar Karya’dan çekildikten sonra sırası

³ Bilge Umar, **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İstanbul 1993, s. 450.

⁴ Umar, **a. g. e.** , s. 450.

⁵ **BCA**, 030. 18. 01. 02. 41. 85. 20.

⁶ George E. Bean, **Karia**, Çev. Burak Akgüç, İstanbul 1987, s. 227-239.

⁷ **Muğla İl Yıllığı**, 1967, Haz. Kaya Müştakhan, İş Matbaa Basımevi, Ankara 1968, s. 146.

ile İskitler, Asurlular ve Truva Savaşı'ndan sonra da İyonlar ve Dorlar bölgeyi istila etmişlerdir⁸. MÖ 7. ve 6. yy.da Batı Anadolu'daki tüm İon şehirleri Lidyalıların egemenliği altına girmiştir. MÖ 546'da Persler Karya'daki Lidya egemenliğine son vermiştir. Bir müddet sonra Karyalılar Ulusal Karya Birliği'ni kurarak Perslere karşı mücadele ettiler ise de başarılı olamamışlardır⁹. MÖ 334 yılında İskender'in Persleri yenmesi ile birlikte Hellenistik Dönem de başlamış olur. Knidos'u zapt eden İskender bu şehre tekrar bağımsızlığını vermiştir. Bununla birlikte şehrin özellikle ticaret hayatı canlanmış, şarap ve zeytinyağı pazarlayarak ekonomik bakımdan güçlenmiştir. Knidos aynı zamanda önemli bir seramik üretim merkezi olmuştur¹⁰. İskender'in ölümü ile birlikte Knidos Romalıların eline geçmiştir. Bu geçiş harpsiz gerçekleştiği için şehir tahrip edilmemiştir. MÖ 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Knidos, Doğu Roma yani Bizans toprakları içinde yer almıştır¹¹.

En büyük amaçlarından biri İstanbul'u fethetmek olan Müslüman Araplar geliş-gidiş sırasında Knidos'u uğrak yeri olarak kullanmışlar ve şehirde çok büyük tahribatlar yapmışlardır. Arapların deniz yolu ile yaptıkları akınlarda pek çok merkez ile birlikte Knidos'u da zapt ederek yıprattıkları görülmektedir. Yarımada'nın Akdeniz'den Ege ve hatta Karadeniz'e uzanan deniz ticareti bakımından önemli bir konuma sahip olması burada korsan hareketlerinin de yaşanmasına neden olmuştur. Gelişen tüm bu olaylar nedeni ile şehir günden güne harap bir hale getirilerek eski gücü ve ihtişamından uzaklaşmıştır¹².

2.3.Türk Hâkimiyetinde Datça

Bizans yönetiminin çökmeye başladığı 11. yy. sonlarında, Türkler de Anadolu akınlarına başlamışlardır. Karya bölgesine Türk akınları 11. yy. sonlarından başlayarak 13. yy.ın son çeyreğinde bölgenin kesin fethine kadar çeşitli aralıklarla ve hâkimiyetin zaman zaman el değiştirmesi ile devam etmiştir¹³.

Süleyman Şah'ın 1075'te İznik'i alması, Batı Anadolu üzerine Türk akınlarının yoğunlaşmasını da beraberinde getirmiştir. 1079'da Türkler bir ara Karya Bölgesine hâkim

⁸ Ekrem Uykucu, **Muğla Tarihi**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1983, s. 124- 132.

⁹ Bayram Akça, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923- 1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s.7.

¹⁰ Özlem Doğan, "*Datça Yarımadasında Yerleşimin Tarihsel Süreci*", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi**, S. 16, İstanbul 1998, s. 51.

¹¹ Akça, a. g. e. , s.7.

¹² Doğan, a. g. e. , s. 51.

¹³ İlhan Tekeli, **Tarih İçinde Muğla**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara 1993, s. 12

olmuşlar ise de, bu süreç kısa sürmüş ve bölge yeniden Bizans topraklarına katılmıştır¹⁴.1220'den itibaren Moğolların Anadolu üzerine başlattıkları saldırılar, büyük Türkmen gruplarının Batı Anadolu'ya göçmelerine sebep olmuştur. 1243 Köseadağ Savaşı'nın ardından Anadolu Selçuklu Devleti, Moğol hâkimiyeti altına girince Batı Anadolu'daki Türkmenler yarı bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. Karya Bölgesi de bu süreçte Menteşe Bey tarafından fethedilmiş ve yörede daimi bir Türkleşme hareketi başlamıştır¹⁵.

Karamanoğlu Alaaddin Bey'in teşviki ile Anadolu Beylikleri'nin Osmanlı topraklarına saldırımları üzerine Yıldırım Beyazıt diğer beylikler gibi Menteşe Beyliği'nin topraklarını da ele geçirmiştir. Ankara Savaşı'nı (1402) takip eden süreçte Timur diğer beylikler gibi Menteşe Beyliği'nin topraklarını da iade etmiştir. 1421 yılında Menteşe Bey'i İlyas ölünce Osmanlı Sarayı'nda tutulan oğulları Üveys ve Ahmet saraydan kaçıp Menteşe'ye gelerek hükümdarlıklarını ilan ettiler. Bunun üzerine II. Mehmet, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa aracılığı ile bölgenin tekrar Osmanlı topraklarına katılmasını sağlamıştır¹⁶. Datça'da dâhil Menteşe Bölgesi Fatih döneminde kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır¹⁷.

Seferlerde önemli bir üs olarak kullanılan Datça Limanı'nı, XVI. yy.da yaşamış ünlü denizci Piri Reis şöyle tasvir etmiştir:¹⁸

“Buraya Dadye Bedye kıyıları denir. Menteşe iline bağlı yerlerdir. Dadye ve Bedye iki büyük köydür. Bedye Tekir Burnu'na yakın olandır. Yabancılar buraya Kav Kriyo derler. Meşhur bir burundur. O burnun kible tarafı batı tarzında yapılmış bir limandır. Liman etrafında çok eski binalar mevcuttur. Evvelce tekfurluk imiş. Liman ağzından denize doğru, bir mil kadar gündeğusu tarafında, deniz kenarında bir akarsu vardır. Gemiler bu sudan faydalanırlar. Dadye Bedye kenarları sarp dağlardır. Şeklen adaya benzer bir boğazdır ki, Kemer Boğazı derler. Tekir Limanı'nın poyraz cihetinde beş mil ötede bir tabii liman olan Mersincik vardır. Orada bir akarsu vardır. Mersinciğin girişindeki kerteriz noktaları, önündeki adalar ile Tekirburnu arasındaki birkaç küçük adadır. İyi bir demir mevkiî değildir. Tekirburnu sivri bir dağdır. Bu dağın güneydoğusu cihetinde, beş mil mesafede bir kayanın dibinden akan Kalmoç suyu vardır. Su etrafı iyi bir demir yeri değildir. Ya havanın çok sakin

¹⁴ Akça, a. g. e. , s. 7.

¹⁵ Osman Yalçın, **Muğla**, İstanbul 1971, s. 38.

¹⁶ Akça, a. g. e. , s. 8.

¹⁷ Bayram Akça, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Datça”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 25, Muğla Güz 2010, s. 143.

¹⁸ Piri Reis, **Kıtab-ı Bahriyye**, (Haz. Yavuz Sezenoğlu), C. II, Ankara 1973, s. 305.

olduğu bir zamanda yanda kayak ile su alınabilir. Bu suyun iki mil kadar gündeğusu tarafında Kaviskandiva Burnu vardır. O burnun da iki mil gündeğusu tarafında bir küçük ada vardır. Bu adaya Bük Adası, karşısındaki bucağa da Palamut Bükü derler. İki ara, büyük gemiler için iyi bir demir yeridir. Burada, Anadolu sahilinin neresini bir iki karış kazsan tatlı su çıkar. Sonra, İnce Burnu dolaşp Değirmendere'ye varıncaya kadar esaslı bir demir yeri yoktur. Etrafı dağlıktır. Çektiri gemileri ancak fırsat buldukça müsait yerlere demirlerler. Değirmendere Körfezi'nde de bir akarsu vardır. Değirmen bu suyun arkı ile döner. Tatlı su değildir. Zaruret olmazsa içilmez. Suyu yakın sahil demirlemeye elverişli, yufka sulu yerlerdir. Burada Zömbeki Adası iki mildir ve gündeğusu cihetindedir.

Böyle biliniz vesselam.”

Piri Reis'in bu tasvirinden anlaşılacağı üzere Datça kıyıları coğrafi yapı olarak denizcilik faaliyetlerine müsait değildir.

Büyük gezgin Evliya Çelebi'nin Seyehatname'sinde de Datça'ya dair anlatılanlar şöyledir¹⁹:

“Serçecik Kalesi'ne yanaştık. Menteşe toprağında Rahiyye nahiyesinde, deniz kenarında dörtgen şeklinde bir kaledir. İki yüz gemi alır bir güzel limanı var. Liman içinde dağlardan gelen soğuk bir su akar, bu limanda sekiz mil güneğe gittik. Kadırğa Burnu denilen yere varınca yanında Rodos göründü. Uygun hava ile üç mil daha gidip Tekir Burnu'nda üç adet zağra şaykası uçarak gelir, onu gördük, arkaları sıra sekiz parça kâfir gemileri gelmekte... Şaykalara yaklaşp, bir yaylım top ateşi ettiler. Derhal şaykalardan birini yakaladılar. Diğer ikisi cenge başladı. İki kalyon bizim fırkate üzerine geldi. Biz de hemen bir anda Sömbeki Limanı'na girdik.

Cengi seyrettik. Bizi kovalayan iki kalyon da diğer altı kalyona imdada gittiler. İki şaykada Mısır askeri varmış. İki şayka yedi kalyonla cenk ederken bize yaklaştılar, temaşa ettik. İki kalyon, büyük şaykanın iki tarafına yanaşp içine asker döktüler. Kılıç şakırtısı, barut dumanı her tarafı sardı. Bir ara gördük ki, şaykadan kâfirler denize atlamaktalar. Hemen bizim gaziler denizdeki kâfirleri toplayıp şaykaya çıktılar. İki kâfir kalyonlarının içine gaziler girdi. Biz de atları fırkatemizden çıkarıp avanta direk üzerlerine imdada vardık. Büyük şaykaya yetişip içine girdik. Gördük ki her taraf kan içinde... Gaziler küffar kalyonlarından

¹⁹ **Evliya Çelebi Seyehatnamesi**, Hazırlayan: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Prof. Dr. Robert Dankoff, Yapıkredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 233.

yedi sandık kuruş, yüzlerce silah, 26 mahbup Frenk oğlanı, 75 esir şaykaya taşımışlar. Küçük kalyonun kapudanı yaralı olarak ve 30 Frenk mahbupu ile şayka doldurup, bizim şaykayı, bizim firkate yedeğe aldık. Öbür küçük şaykada, küçük kâfir kalyonundan bol ganimet aktarıp, 150 Frenk esir alıp, direksiz yelkensisiz, ardımızdan yetişip geldi. Küffarın gemisi bizi toplaya toplaya(topa tutarak) Allaha şükür Sömbeki Limanı'na girdik. Secdeye kapanıp, bir ağızdan gülbank çektik. Birbirimizle öpüşüp görüştük. Siz bize hızır gibi yetiştiniz diye şenlik ettik. İki şaykanın yetmiş şehitleri namazını kıldık. Düşman gemileri kaçtılar. Bu sırada kâfir kalyonlarının birinden bir ateş fıskırdı.

Yedeğimizde olan şaykalardan bir yiğit kâfir kalyonuna ganimete girip, biz oradan ayrılınca anbarla kalmış olan kâfir gemisine ateş vermiş. Diğer altı kalyon Sömbeki Adası'na yakın gelerek beyaz bayrak çekip bir sandal indirdiler. Bu gelenler: "Bizim Riyale Kaptanımızı bize verin. On bin kuruş verelim. Büyük Kaptanımız ateşe yandı. İki oğlunu verin. Kralımızın akrabasıdır. On bin kuruş daha verelim." dediler. Derhal reddettik. Bir yaylım top ateşi edip cehenneme gittiler. Ertesi sabah gaza malları gaziler arasında kardeş gibi taksim olundu. Bizim firkatemizde olan yetmiş bahadırımıza, 25 yolcu ve hakire beş gulam ve arkadaşlarımıza yüzer sulye riyal kuruş verdiler. Ama hakire, el altından elli altın, iki saat, bir altın kadeh verdiler.

Sömbeki Adası

928 tarihinde Süleyman Han fethidir. Etrafı 25 mildir. Evvelce üç kale imiş. Şimdi, deniz kıyısından uzak Malta yapısı bir kaledir. Ama içinde dizdarı, neferleri vardır. Kefereleri gayet bahadardır. Siyah manilefke şapka giyerler. Gayet güzel yüzüp, yüz kulaçtan sünger çıkarırlar. Batık gemilerden, eli ile koymuş gibi eşya çıkarırlar. Aralarında, yüz kulaç dalamayan keferelere kız vermezler. Ağızlarına zeytinyağı alıp denize dalarlar. Ağızlarındaki yağı bırakıp, deniz üstünde habbeler husule gelip, deniz dibinde bir iğne olsa parlak bir şekilde görünür. Bütün kefereler Süleyman Han reayasıdır. Bütün kefereler firketecidir. Gemilerine asla korsan gemisi yetişememiştir. Frenkler bunları yakalayınca kebab ederler. Çünkü bunlar, Frenk gemilerinin altına girip burgu ile gemiyi delerek batırırlar. Kadınları beyaz tülbent kâtibi sargı sararlar. Bu adada bağ ve bahçe yoktur. Suları sarnıçtır.

Bu adayı seyredip on parça firkate hazır oldu. On firkate de Rodos'tan geldi. İki şayka yedeğe alınıp, uygun rüzgârda biz dahi avanta kürek deyip Rodos Limanı'na vardık²⁰ “

²⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s. 236.

Buradan da anlaşacağı üzere Datça yarımadasında eskiden beri süngercilik ve zeytincilik faaliyetleri yapılmıştır.

XVII. yy.a gelindiğinde iç karışıklıkların bir yansıması olarak bölgede eşkıyalar görülmeye başlanmıştır ve bölgenin dağlık olması da onların faaliyetlerini güçlendirmiştir. Bu karmaşa ancak II. Mahmut iktidarında ortadan kaldırılabilmiştir. XVIII. yy. ikinci yarısından itibaren bölgenin mütesellimler tarafından gönderilen voyvodalar aracılığı ile yönetildiği göze çarpmaktadır. Adalardaki isyanları bastırmadaki önemi ve Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gerileyişi karşısında Marmaris'in olduğu gibi Datça'nın da stratejik önemi arttı. Marmaris Voyvodası Zeynel Abidin, kendisine verilen 1832 tarihli emir çerçevesinde Köyceğiz ilçesindeki Türkmenleri kale muhafaza işlerinde kullandı. Bu tarihten sonra Marmaris'in idari yapısında değişiklik yapıldı ve bölge Rodos'a bağlandı. İdaresi mütevelliyeye bırakılan şehirdeki suçluları yargılama görevi ise Gökova Kadısı'na verilmiştir²¹.

Sürekli dışarıdan gelen saldırılara maruz kalan Datça'nın bu makûs tarihi, XX. yy. başlarında da devam etmiştir. Bulunduğu konum nedeniyle şehir, Birinci Dünya Savaşı'nın fiilen içinde yer almıştır.

Savaşın hız kazandığı yıllarda uluslararası sözleşmelerin aleyhinde İtilaf Devletleri'nin kendisi veyahut Rum çeteleri vasıtasıyla bölgede bir takım çapulculuk hareketlerine giriştiklerini görmekteyiz. İtilaf Devletleri tarafından 1915 yılında yayınlanan beyannamede tüm sahillerin bombardıman edileceği bildiriliyordu. 15 Mayıs 1915'te bildiride öngörülen kararın uygulamaya geçirildiğini görüyoruz. Nitekim 25 Ocak 1916 tarihinde iki düşman torpidosu koruması altında kayık ile Reşadiye Nahiyesi'nin Çiftlik mevkiine çıkan Rum çeteleri ile sahil muhafızları arasında çıkan çatışmada bir muhafız göğsünden yaralanmıştır²². Savaş boyunca Osmanlı Devleti'nin tüm sahillerinde gerçekleştirilen bombardımanlarda can ve mal kaybının fazla olmasında güney sahillerinin donanma desteğinden yoksun olarak savunulmaya çalışılmasının yanı sıra yerli Rum'ların İtilaf kuvvetlerine rehberlik etmeleri, adalara kaçan Türk asker kaçakları ve yerel bazı askeri ve sivil yöneticilerin ihmalkârlığı da etkili olmuştur. Ganimet elde etme arzusu ile acımasızca

²¹ Uykucu, a. g. e, s. 52-53.

²² Mehmet Temel, "İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları ve Mütekabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı:1, İzmir Temmuz 2009, s. 123.

yağma ve çapulculuk yapan adalardaki Rum eşkıyası ile İtilaf askerlerine bazı Türk vatandaşlarının da katıldığı görülmüştür²³.

Bu durum üzerine Mentеше Mutasarrıflığı, mevcut kargaşaya önlem olarak Rumların sahile yakın yerlerden iç kesimlere nakledileceğini İstanbul'a bildirmiştir. Yerel yönetim bölgede meydana gelen saldırılar karşısında Rumların iç kesimlere nakledilmesi gibi bir önleme başvururken, merkezi yönetim de karşılıklılık esasına dayanarak İzmir Vilayeti'nden İtilaf Devletleri uyruklu bazı kişileri sürgüne göndermiştir. Ayrıca hükümet, halkın uğradığı zararları karşılamak için İtilaf Devletleri'ne ait bazı şirketlerin paralarına yasal yollardan el koymuştur²⁴. Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'nın üç kıtaya yayılan geniş cephelerine çok sayıda asker veren "Menteşe Sancağı" Mondros'a yaklaşılırken gerek askeri yönden gerek ekonomik yönden tamamen başıboş ve korumasızdır. İşte bu yokluk ve mücadele yıllarında özellikle Bodrum ve Datça'yı bağlayan "u" şeklindeki Gökova Körfezi İtilaf Devletleri'nin korsan gemileriyle yerli Rumların yağma teknelerine sık sık yol vermiştir²⁵.

Ülkenin içinde bulunduğu duruma paralel olarak Datça da çok buhranlı günler geçirmekteydi. Umumi savaşın başlangıcında en azından resmi olarak içinde yer almayan Yunanistan, Anadolu'nun batısındaki emelleri gereği savaşa dâhil olmuş ve bilindiği üzere savaş İtilaf Devletleri'nin lehine sonuçlanmıştır. Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan kendine vaat edilen toprakları talep etmiştir²⁶. 18 Ocak 1918'de adı geçen toplantıda isteklerine taraf bulamayan İtalya, konferansı terk ettikten sonra İtilaf Devletleri'nin baş aktörleri, Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine onay vermiştir. Mevcut duruma göre İtalya da kendi başına, içinde Datça'nın da bulunduğu Güneybatı Anadolu sahillerinin işgaline girişmiştir.

İtalyanlar 29 Aralık 1918'de askeri bina, hastane ve fırınların durumunu Rodos'tan gelerek kontrol etmişler. 4 Ocak 1919 tarihinde şehre gelen İtalyan filosu Rodos'ta gemilerin

²³ Temel, "İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları...", s. 131.

²⁴ Temel, "İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları...", s. 135.

²⁵ Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, Yelken Matbaası, İstanbul 1973, s.136-137.

²⁶ Durmuş Yalçın, ve Diğerleri... , **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s. 256- 257.

fırtınadan barınamadığını bildirmiş ve Marmaris'te olduğu gibi Datça'da da bir kömür deposu inşa etmek istediklerini bildirmişlerdir²⁷.

Bölgede yaşanabilecek herhangi bir işgal olayına karşı 2 Ocak 1919'da 17.Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen bir şifrede; 57.Fırka emrindeki Menteşe (Muğla) Sahil Alayları'nın her birinden birer bölük teşkil edildiği ve bunların karargâh merkezi Muğla olmak üzere bölüklerin Muğla, Milas, Fethiye ve Marmaris'e konuşlandırıldığı bildirildi. 1919 yılında Datça Marmaris'in bir nahiyesi konumunda olduğu için Marmaris'e yerleştirilen bölük Datça'nın da güvenliğinden sorumlu idi²⁸.

8 Ocak 1919 tarihinde Muğla Mutasarrıflığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen bir başka şifrede ise; Ege Adaları'ndan Datça'nın da dâhil olduğu Menteşe (Muğla) sahillerine girerek, bölgede yaşayan Rum ahalinin de desteği ile asayiş bozup Müslüman ahalinin huzurunu kaçıran Rum çetelerin hareketlerini engellemek için, mahalli hükümetin elde bulundurduğu jandarma kuvvetinin terhisi nedeniyle, Muğla merkezde bulunan Kuva-yı Askeriye'den 1200 askerin Marmaris ilçesine bağlı Datça nahiyesi de dâhil olmak üzere ilçelere gönderildiği bildirilmiştir²⁹.

Paris Barış Konferansı'nda Datça'da dâhil Batı Anadolu Bölgesi'nin Yunanistan'a verileceğini anlayan İtalya 3 Nisan 1919'da Antalya, Fethiye, Marmaris, Datça, Bodrum gibi önemli yerleşim bölgelerini işgal etmek için buralardaki İtalyan Deniz Kuvvetleri'ni takviye etmiştir³⁰. 11 Mayıs 1919 tarihinde Datça İtalyan kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir³¹. Bu işgal olayı 12 Mayıs 1919 tarihinde Muğlalı aydınlar tarafından İstanbul Hükümeti nezdinde bir telgrafla protesto edildi³².

Bunun üzerine Kaymakam Fevzi Bey, durumu protesto eden bir yazıyı İşgal kuvvetleri komutanına verdi. İşgal, Muğla'daki 2. Tabur tarafından, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e 11 Mayıs tarihli raporla bildirildi. Alınan rapor 13 Mayıs'ta 17. Kolordu'ya gönderildi. Kaza'dan merkeze ulaşan rapora göre; Marmaris'e 10'u sıhhiye, 20'si jandarma olmak üzere

²⁷ Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1993, s. 13- 18.

²⁸ Akça, *a. g. m.*, s. 144.

²⁹ Akça, *a. g. m.*, s. 144.

³⁰ Akça, *a. g. e.*, s. 15.

³¹ Akça, *a. g. m.*, s. 144.

³² Çanlı, Türkeş, *a. g. e.*, s. 9.

190 İtalyan askeri çıkmıştı. 4 Mayıs itibarı ile şehirde bir teğmen, 2 üsteğmen, bir yüzbaşı ve ona bağlı 200 kişilik bir tabur bulunmaktaydı. 15 Ağustos 1919 itibarıyla Datça dâhil olmak üzere Marmaris'te İtalyan jandarması görev yapmış, bir karakol kurulmuş ayrıca bir de Jandarma kontrol noktası oluşturulmuştur³³.

İtalyanlar işgali meşru kılmak ve gelecek tepkileri önlemek adına İstanbul'un bilgisi dâhilinde eylemde olduklarını söylemişlerdir. İlmli bir işgal politikası izlemeleri, ekonomik hayata katkıları ve yerleşme amacı gütmeyen görüntüleri işgale olan tepkileri azaltmış olmalıdır.

İtalyanların faaliyetlerine karşı çok sert bir tepki olmamışsa da aynı durumu Yunanlıların 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e asker çıkarmaları için söyleyemeyiz. Zira Marmaris ve Datça halkı İtalyanlar aracılığı ile Yunanların Anadolu'ya yerleşmek amacı güden işgaline sert tepki göstermişlerdir. İzmir işgal edildiği gün, İstanbul İtalya Yüksek Komiserliği'ne Yunan İşgalini kınayan bir telgraf gönderilmiştir. 15 Mayıs 1919 tarihli telgraf şöyledir³⁴:

“İzmir ve havalisini Yunanlıların işgal ettiğini hayretle işittik. Yurdumuzu böyle sefil Yunan katiline teslimine rıza edilmesi imkânını muhayyelemizle kabul edemiyoruz. Muhtac-ı vesayet isek medeni ve her bir milletin irsaded ve muavenetine terk edilmemiz icab eder. Aksi takdirde tarih-i yunan pek feci fedakârlıklar kaydedecektir. İcraat-ı gayr-i insanisinin canlı delilleri meydanda iken yeniden bir milyon Türk'ün mahrum-u medeniyet olmağla esir kılacak bir karar neticesinin mesuliyet-i maneviye ve tarihiyesi takdir buyurulacağı kanaati su dakikada mesbu-ı teessür ve teheyhüc yaşayan Menteşe halkının hissiyat ve uluvv-i vatanperveranesine tercüman olarak arz eder ve hak ve adaletle kabil-i telif ve bizi tatmin edecek açık ve sarih tedrisatlarına intizar eyleriz.”

Yapılan bu girişimden olumlu bir netice çıkmayınca aynı istekleri dile getiren telgraflar ardı sıra Marmaris'ten gönderilmeye devam etti. Telgraflarda işgal edilen yerlerin Türk olduğu ve Yunanlılara karşı son kişi kalıncaya kadar savaşılacağı belirtilmekteydi.

15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine bölgeyi düşman işgalinden korumak amacıyla 17 Mayıs 1919'da Muğla'da Menteşeliler Müdafay-ı Vatan

³³ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 89, 112.

³⁴ Mevlüt Çelebi, *“Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”*, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 1, Muğla Güz 2008, s. 86, 87.

Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyet kurulduktan bir süre sonra yani 19 Haziran 1919'da Muğla'nın ilçelerine birer genelge göndererek Müdafay-ı Vatan Cemiyeti'nin birer şubelerinin de buralarda açılması istendi. Bu yazı üzerine Haziran 1919 'da Marmaris ilçesinde de Marmaris Müdafay-ı Vatan Cemiyeti kuruldu. Bu dönemde ilçeler, nahiyeler ve köylerin de teşkilatlanması görevini kendi üzerine almıştı. İşte bu nedenle 19 Haziran 1919 tarihli genelgeden sonra Marmaris ilçesi kendine bağlı nahiye ve köylerde teşkilatlanma faaliyetine başladı. Bu teşkilatlanma sırasında maddi ve manevi desteğini sağlamak için nahiye ve köylerin ileri gelenlerinin desteği istendi. Bunun üzerine 5 Eylül 1919 'da Reşadiye Müdafay-ı Vatan Cemiyeti kuruldu ³⁵. Cemiyetin kurucuları şu kişilerdi;

Başkan: Rüşdü Efendi

Aza: Ömer Lütfü Efendi

Aza: Abdullah Niyazi Efendi

Aza: Kırcı Mehmet

Aza: Mustafa Efendi

Aza: Halil Efendi

Aza: Hacı Efendizade Mehmet Efendi

Kuvay-ı Milliye yıllarında Datça Marmaris ilçesine bağlı bucak görünümündedir. Fakat önemle vurgulamak gerekir ki, sosyal ve ekonomik boyutları, Datça'yı yerel direnme örgütlerinin kayda değer alanı olarak belirler. Datça'nın Daçça olarak bilinen kesimi Marmaris ile Hızırşah arasında uzanır. Bu kesim Birinci Dünya savaşından beri yerli Rumların, korsan yabancıların ve Türk çetelerin amansız boğuşmalarına sahne olmuştur.

Yörenin ekonomik üstünlüğünü ellerinde tutan yerli Rumlar Reşadiye Manastırı'nda Kızlanlı bir Türk kızını keser ve Karaköy dolaylarını kasıp kavururlarken İngiliz ve Fransız Kruvazörleri de Balıkaşiran'dan batıya bütün Datça sahillerini topa tutarlar. Kuvay-ı Milliye'nin kendilerinden çok yararlanacağı Reşadiyeli Mehmet Çavuş, Bursalı Ahmet ve Allahbilmez çeteleri işte bu yıllarda sınav vermeye başlarlar. İngiliz ve Fransız Kruvazörlerini

³⁵ Akça, *a. g. m.* s. 145.

Balıkaşiran’da sükut ettiren, yerli Rum çetelerini Hambele sırtlarına mihlayan Türk çeteleri Reşadiyeli Tuhfezade’nin emrinde giriştikleri Kuvay-ı Milliye çalışmalarında da aynı başarıyı göstermeye devam ederler.³⁶ Milli mücadele döneminde Datça’da kaybedilen şehitler ve kahraman gazilerin listesi aşağıdadır³⁷:

Tablo:1 Datça İstiklal Madalyası Şehit ve Gaziler Albümü

SIRA	MADALYONU	ADI	SOYADI	DOĞUM TARİHİ	LAKABI	BABA ADI	KÖY/MAHALLE	BİRLİĞİ	RÜTBESİ
1	15706	İSA	--	01.01.1303	--	MUSTAFA	EMECİK KY.	TÜMEN 7 ALAY2 TB. 1.BL.3	ER
2	15707	İSA	--	01.01.1305	--	MEHMET	EMECİK KY.	TÜMEN 41 SİHHİYE BL.	ER
3	15708	HASAN	--	01.01.1315	--	ALİ	EMECİK KY.	TÜMEN 6 ALAY 52 TB.3 BL.12	ER
4	15709	ABDÜLHAMİD	--	01.01.1298	--	MEHMET HALİL	DADYA KY.	TÜMEN 6 ALAY 50 TB.2 KARARGAHI	ER
5	15710	OSMAN	--	01.01.1299	--	MEHMET EMİN	DADYA KY.	ALAY 36 TB.2	ER
6	15711	SADIK	--	01.01.1300	--	MUSTAFA	DADYA KY.	TÜMEN 2 SÜVARI NAKLİYE KATARI	ER
7	157012	MUSTAFA	--	01.01.1301	--	MEHMET	DADYA KY.	TÜMEN 7 ALAY 23 TBR.3 BL.11	ER
8	15713	İSMAIL	--	01.01.1302	--	ÖMER	DADYA KY.	ALAY 25 TB.3	ER
9	15714	SÜLEYMAN	--	01.01.1303	--	ÖMER	DADYA KY.	ALAY 42 TB.3 BL.9	ER
9	15715	TAHSİN	--	01.01.1311	--	SÜLEYMAN	DADYA KY.	ALAY 63 TB.3 BL.11	ER
10	15716	ABDULLAH	--	01.01.1316	--	OSMAN	DADYA KY.	ALAY 16 TB.1	ER
11	15717	OSMAN	KARADAĞLI	01.01.1316	--	MEHMET	DATÇA MAH.	TÜMEN 57 TOPÇU ALAYI 57 KARARGAHI	ER
12	15718	DURMUŞ	--	01.01.1316	--	MUSTAFA	DADYA KY.	ALAY 52 TB.2 BL.6	ER
13	15719	CAFER	KARA	01.01.1316	--	MEHMET	DATÇA KY.	KONYA UMUM TOPÇUMÜFETİŞİ ÖMER HULKİ	ER
14	15720	ABDÜLKERİM	--	01.01.1298	--	ABDULLAH	REŞADİYE KY.	ALAY 135 TB.2 BL.6	ER
15	15721	KADIR	--	01.01.1301	--	HALİL	REŞADİYE	TÜMEN 7 ALAY 23 TB.2 KARARGAHI	ER
16	15722	OSMAN	--	01.01.1303	--	İSMAIL	REŞADİYE KY.	TÜMEN 6 TOPÇU ALAYI 6 KARARGAHI	ER
17	15723	MEHMET	--	01.01.1303	--	SALİH	REŞADİYE KY.	ALAY 38 TB.3 KARARGAHI	ER
18	15724	MEHMET	--	01.01.1305	--	MEHMET	REŞADİYE KY.	ALAY 34 TB.1 BL.1	ER
19	15725	NURİ	--	01.01.1306	--	OSMAN	REŞADİYE KY.	ALAY 189 TB.1	ER

³⁶ Türkes, a. g. e. , s. 268.

³⁷Eylem Miray Apak, **Karya’dan Cumhuriyet’e Marmaris**, Marmaris Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2011, s. 153, 154, 155.

9								BL.2	
2	15726	OSMAN	---	01.01.1312	---	MUSTAFA	REŞADİYE KY.	ALAY 131 TB.1	ER
0								KARARGAHI	
2	15727	ABDÜLKERİM	---	01.01.1297	---	MEHMET	KARA KY.	TÜMEN 7 ALAY 2	ER
1								TB.2 BL.6	
2	15728	HÜSEYİN	---	01.01.1303	---	MEHMET	KARA KY.	TÜMEN 3	ER
2								KAFKAS	
2	15729	MEHMET ALİ	---	01.01.1306	---	MEHMET	KARA KY.	TÜMEN 23 ALAY	ER
3								31 TB.3 BL.11	
2	15730	VELİ	---	01.01.1307	---	---	KARA KY.	ALAY 5 TB.1BL.7	ER
4									
2	15731	MUHARREM	---	01.01.1316	---	HÜSEYİN	KARA KY.	ALAY 131 TB.2	ER
5								BL.7	
2	15732	OSMAN	---	01.01.1298	---	SÜLEYMAN	HİDİRŞAH KY.	TÜMEN 5	ER
6								KAFKAS ALAYI	
2	15733	İSMAİL	---	01.01.1299	---	AHMET	HİDİRŞAH KY.	13 TB.3 BL.9	ER
7									
2	15734	BEKİR	---	01.01.1300	---	MEHMET ALİ	HİDİRŞAH KY.	FIRKA5 KAFKAS	ER
8								ALAYI 13 TB.3	
2	15735	MEHMET ALİ	---	01.01.1303	---	MEHMET	HİDİRŞAH KY.	BL.9	ER
9									
2	15736	MEHMET	---	01.01.1304	---	ÖMER ALİ	HİDİRŞAH KY.	TÜMEN 3 ALAY	ER
3								11 TB.2 BL.8	
3	15737	OSMAN	---	01.01.1305	---	MEHMET	HİDİRŞAH KY.	TÜMEN 3 TB.2	ER
1								BL.8	
3	15738	OSMAN	---	01.01.1308	---	OSMAN	HİDİRŞAH KY.	TÜMEN 6 ALAY	ER
2								52 BL.1 TB.1	
3	15739	MUSTAFA	---	01.01.1306	---	OSMAN ALİ	HİDİRŞAH KY.	TÜMEN 6 ALAY	ER
3								51 TB.2 BL.7	
3	15740	İSA	---	01.01.1308	---	MUSA	HİDİRŞAH KY.	TOPÇU ALAYI 12	ER
4								TB.2 KARARGAHI	
3	15741	OSMAN	---	01.01.1313	---	MUSTAFA	HİDİRŞAH KY.	TOPÇU ALAYI 6	ER
5								TB.2 BL.6	
3	15742	MEHMET ALİ	---	01.01.1313	---	OSMAN NURİ	HİDİRŞAH KY.	ALAY 5 TB.3	ER
6								KARARGAHI	
3	15743	ÖMER NAIL	---	01.01.1313	---	MUSTAFA	HİDİRŞAH KY.	ALAY 50 TB.3	ER
7								KARARGAHI	
3	15744	HALİL	---	01.01.1314	---	MUSA	HİDİRŞAH KY.	ALAY 37 TB.1	ER
8								KARARGAHI	
3	15745	MEHMET	---	01.01.1315	---	ABDULLAH	HİDİRŞAH KY.	2. KOLORDU	ER
9								KARARGAHI	
4	15746	AHMET	---	01.01.1316	---	MEHMET	HİDİRŞAH KY.	ALAY 51TB.3	ER
0								BL.11	
4	15747	MEHMET	---	01.01.1299	---	MEHMET ALİ	YAKA KY.	AYDIN ÜSERA	ER
1								İNŞAAT TB.8 BL.4	
4	15748	MUSTAFA	---	01.01.1304	---	MUSTAFA	YAKA KY.	ALAY 51 TB.3	ER
2								BL.11	
4	15749	MEHMET	---	01.01.1305	---	MEHMET ALİ	YAKA KY.	ALAY 50 TB.3	ER
3									
4	15750	MEHMET	---	01.01.1313	---	MUSTAFA	YAKA KY.	TÜMEN 61 TOPÇU	ER
4						ŞÜKRÜ		ALAYI 61	
4	15751	ALİ	---	01.01.1313	---	ÖMER REİS	YAKA KY.	TB.2BL.4	ER
5									
4	15752	HALİL	---	01.01.1313	---	ABDULLAH	YAKA KY.	TÜMEN 57 ALAY	ER
6								37 TB.1 BL.2	
4	15753	MEHMET	---	01.01.1314	---	ADEM	YAKA KY.	ALAY 42 TB.1	ER
7								BL.3	
4	15754	HASAN	---	01.01.1316	---	MEHMET	YAKA KY.	TÜMEN 8	ER
8								ALAY135 TB.2	
4	15755	MUSTAFA	---	01.01.1301	---	MEHMET	MESUDİYE KY.	KARARGAHI	ER
4								TÜMEN 61	
								SIHHİYE BL.	
								TÜMEN 3	ER

9								KAFKAS ALAYI 11 TB.2BL.7	
5 0	15756	MEHMET	---	01.01.1301	---	OSMAN	MESUDİYE KY.	TÜMEN 3 KAFKAS ALAYI 8TB.1BL.1	ER
5 1	15757	OSMAN	---	01.01.1302	---	MUSTAFA	MESUDİYE KY.	ALAY 2 TB.2 BL.8	ER
5 2	15758	SÜLEYMAN	---	01.01.1302	---	ÖMER	MESUDİYE KY.	TÜMEN 8 ALAY 131 TB.1 KARARGAHI	ER
5 3	15759	ADEM	---	01.01.1305	---	MEHMET	MESUDİYE KY.	ALAY 50 TB.3	ER
5 4	15760	MEHMET	---	01.01.1305	---	ABDULLAH	MESUDİYE KY.	ALAY 38 TB.2	ER
5 5	15761	HÜSEYİN	---	01.01.1307	---	MUSTAFA	MESUDİYE	TÜMEN 57 ALAY 37 TB.1 BL.2	ER
5 6	15762	MEHMET	---	01.01.1310	---	OSMAN	MESUDİYE KY.	ALAY 52 TB.2BL.5	ER
5 7	15763	MEHMET	---	01.01.1310	---	OSMAN NURİ	MESUDİYE	ALAY 175 TB.1 KARARGAHI	ER
5 8	15764	HÜSEYİN	---	01.01.1311	---	HASAN	MESUDİYE	ALAY 176 TB.1BL.4	ER
5 8	15765	İBRAHİM	---	01.01.1316	---	MEHMET	MESUDİYE KY.	5.KOLORDU KARARGAHI	ER
5 9	15766	AHMET	---	01.01.1297	---	OSMAN	CUMALI KY.	ALAY 36TB.2 KARARGAHI	ER
6 0	15767	SADIK	---	01.01.1298	---	ÖMER	CUMALI KY.	TÜMEN 3 KAFKAS ALAYI 8 TB.3 BL.12	ER
6 1	15768	OSMAN	---	01.01.1298	---	MEHMET	CUMALI KY.	TÜMEN 12 ALAY 36 TB.2 KARARGAHI	ER
6 2	15769	ALİ	---	01.01.1299	---	MEHMET VEHBI	CUMALI KY.	ALAY 13 TB.1	ER
6 3	15770	MEHMET	---	01.01.1299	---	HÜSEYİN	CUMALI KY.	TÜMEN 12ALAY 36 TB.2BL.6	ER
6 4	15771	HASAN	---	01.01.1306	---	AHMET	CUMALI KY.	ALAY 52 TB.2 BL.10	ER
6 5	15773	SÜLEYMAN	---	01.01.1307	---	HASAN	CUMALI KY.	TÜMEN 14 HÜCUMTB. KARARGAHI	ER
6 6	15774	OSMAN HİLMİ	---	01.01.1309	---	MUSTAFA	CUMALI KY.	ALAY 15 TOPÇU TB.2 CEPHANE KOLU	ER
6 7	15775	ALİ	---	01.01.1300	---	MEHMET	CUMALI KY.	TÜMEN 16 SİHHİYE BL.	ER
6 8	15776	ÖMER	---	01.01.1301	---	ALİ	CUMALI KY.	TÜMEN 6 TOPÇU ALAYI 6	ER
6 9	15777	MEHMET SADIK	---	01.01.1311	---	MEHMET ALİ	CUMALI KY.	TÜMEN 57 ALAY 37 TB.1 BL. 3	ER
7 0	15778	OSMAN	---	01.01.1312	---	HÜSEYİN	CUMALI KY.	TÜMEN 15 ALAY 56 TB.3 BL.11	ER
7 1	15779	SÜLEYMAN	---	01.01.1314	---	MEHMET ALİ	CUMALI KY.	ALAY 69 TB.1 BL.2	ER
7 2	15780	MUSTAFA FEHMİ	---	01.01.1315	---	MEHMET ALİ	CUMALI KY.	TÜMEN 4 ALAY 132 TB.1 KARARGAHI	ER
7 3	15781	MEHMET ALİ	---	01.01.1316	---	HÜSEYİN	CUMALI KY.	5.KOLORDU	ER
7 4	15782	MEHMET	---	01.01.1316	---	ABDULLAH	CUMALI KY.	TÜMEN 17 TOPÇU TB. BL.2	ER
7 5	15783	İSA	---	01.01.1310	---	HASAN	EMECİK KY.	TÜMEN 57 ALAY 37 TB.2KARARGAHI	ER
7	15784	ŞÜKRÜ	---	01.01.1309	---	İSA	DADYA KY.	TÜMEN 4 HÜCUM	ER

6								TB. KARARGAHI	
7	15785	HASAN	---	01.01.1307	---	ALİ	YAKA KY.	ALAY 57 TB.3	ER
7								KARARGAHI	

78	15786	MEHMET	---	01.01.1306	---	ABDÜLHAMİT	CUMALI KY.	ALAY 189 TB.2 BL.7	ER
79	15772	MEHMET	ÖZER	01.01.1307	---	AHMET ALİ	CUMALI KY.	ALAY 50 TB. 3 BL. 11	ER
80	80845	AKİF	ARMAĞAN	01.01.1309	---	MURAT HİL	REŞADİYE KY.	GARP CEPHESİSİDDİYE DEPO MÜDÜR	ER
81	80846	MEHMET	KARAÇOBAN	01.01.1313	---	HALİL	KIZLAN KY.	6. TÜR. 52.A.3 TB.10 BL.	ER
82	82248	GALİP	ÇELİK	01.01.1315	---	ABDULLAH	DATÇA MAH.	2. TÜR.4.SV.A.2.B L.	ER
83	82784	ŞERİF ALİ	KATADUMAN	01.01.1316	---	MEHMET	KARA KY.	İZMİR AKDENİZ BAHRİYE K.LİĞİ	ON BAŞ I
84	82785	ABDULLAH	TUNA	01.01.1311	---	VEYSEL	İSKELE MAH.	ADANA SEYYAR JANDARMA BL.	ÇA VUŞ
85	84116	ALİ DURMUŞ	DEMİRELLİ	01.01.1316	---	MEHMET	DATÇA MAH.	ESKİŞEHİR NOKTA K.LİĞİ HİZ. BL.	ER
86	84117	MUSTAFA	ALPTEKİN	01.01.1316	---	SEYİT ALİ	KIZLAN KY.	1.SAHRA TOPÇU A.1TB.KH.BL.	ER
87	87446	AHMET	ATEŞ	01.01.1317	---	MEHMET ALİ	HIZIRŞAH KÖYÜ	AKDENİZ BAHRİYE K.LİĞİ	ER
88	90566	MEHMET KADİR	SAĞLAM	01.01.1309	---	ALİ	DATÇA MAH.	4.TÜR.HÜCUM TB. 2.BL.	ER
89	90993	DURMUŞ ALİ	AKDENİZ	01.01.1316	---	MUSTAFA	DATÇA MAH.	AKDENİZ BAHRİYE K.LİĞİ	ER
90	90934	MEHMET	SEYHAN	01.01.1315	---	HASAN	KIZLAN KY.	192. A.1.TB.BL	ER
91	90935	CEMAL	ŞAHİN	01.01.1316	---	ALİ	DATÇA MAH.	FETHİYEJ.BL.	ER
92	90936	OSMAN	AKKARACA	01.01.1316	---	SEYİT ALİ	DATÇA MAH.	BOSDOĞAN J. BL.	ER
93	90937	İSA	BEYDAT	01.01.1317	---	HALİL	REŞADİYE MAH.	İZMİR BAHRIYE K.LİĞİ	ER
94	90938	MEHMET	KOLCU	01.01.1306	---	MEHMET ALİ	CUMALI KY.	12. TÜR.36.A.2.TB.2.B L	ER
95	90939	OSMAN HAYRİ	FIDAN	01.01.1314	---	ALİ	YAKA KY.	33 TÜR. MEN	ER
96	90940	MEHMET	MENTEŞE	01.01.1314	---	HÜSEYİN	YAKA KY.	9. SAHRA TOP. A.	ER
97	90941	OSMAN	KAYA	01.01.1316	---	MUSTAFA	KARA KY.	MUĞLA J.A.M.J.BL.	ER
98	90942	HÜSEYİN KAZIM	ÖZALP	01.01.1312	---	SADIK	REŞADİYE	MUĞLA J.A.	ER
99	90943	MEHMET	YILMAZ	01.01.1315	---	ÖMER	DADYA KY.	MENTEŞE J.A.	ER
100	90944	ÖMER	PEKER	01.01.1312	---	HALİL	KIZLAN KY.	BODRUM AS. ŞB.	ER
101	90945	HAMZA ALİ	ACAR	01.01.1317	---	OSMAN ALİ	DATÇA KY.	İZMİR BAHRIYE K.LİĞİ	ER
102	90946	OSMAN	AYDIN	01.01.1316	---	HİMMET	KIZLAN KY.	MUĞLA KATAR 456 NO.DEVE KOLU	ER
102	90947	MUHARREM	DOYGUN	01.01.1317	---	HÜSEYİN	KARA KY.	AKDENİZ BAHRİYE K.LİĞİ	ER
103	90948	MUSTAF FEHMI	GENÇTÜRK	01.01.1317	---	EMİN	REŞADİYE MAH.	KOCAELİ FABRİKA ERATI	ER
104	95180	KADİR MEHMET	KARADAĞLI	01.01.1306	---	MEHMET	DATÇA MAH.	9.KOR.5.A.1.TB.1.B L	ÇA VUŞ

105	95181	MEHMET ADEM	BALCI	01.01.1310	---	MUSTAFA	HIZIRŞAH	5 DP. A.	ER
106	95182	OSMAN	BÖLÜKBAŞI	01.01.1316	---	MEHMET	KARA KY.	KARS MV. MÜSTAHKEMİST. BL.	ER
107	95184	İSMAİL	DEMİRBAŞ	01.01.1306	---	AHMET ALİ	CUMALI KY.	AKŞEHİR İRKAPI İSTASYON 1. KATAR	ER
108	95185	MUSTAFA	KIRLIOĞLU	01.01.1308	---	OSMAN	CUMALI KY.	34.A.3.TB.11.BL.	ER
109	95186	ADEM	GOLGELİ	01.01.1313	---	MEHMET	MESUDIYE	AKŞEHİR SEVKİYAT MERKEZİ	ER
110	102345	MEHMET	KARA	01.01.1317	---	ÖMER	REŞADIYE	İZMİR MEVKİİ MÜSTAHDEM DENİZ MÜFREZESİ	ÇA VUŞ
111	102346	MEHMET ALİ	KARACA	01.01.1316	---	İSMAİL	REŞADIYE	MÜRETTEBAT ŞUBE MÜDÜR EMİNERİ	ER
112	105846	SÜLEYMAN	ÖZBAYRAK	01.01.1316	---	MUSTAFA	CUMALI KY.	6. TÜM.A.2.TB.7.BL.	ER
113	107836	HASAN HÜSEYİN	KESİCİ	01.01.1314	---	HASAN	EMECİK KY.	57.TÜM.MENDERE S ALAYI	ER
114	107837	ALİ	KOLCU	01.01.1309	---	SÜLEYMAN	KARA KY.	6.TÜM.51.ALAY 2.TB.7.BL.	ÇA VUŞ
115	111024	MEHMET	BAŞ	01.01.1312	---	MUSTAFA	KARA KY.	2. TÜM.MUH. BL.	ÇA VUŞ
116	111025	MEHMET	BATIRLI	01.01.1315	---	ABDULLAH	HIZIRŞAH KY.	2. TÜM.4.A.	ER
117	119005	RAHMI	ALPTEKİN	01.01.1314	---	SEYİT ALİ	KIZLAN KY.	RAFET PAŞA KH.	ER
118	131431	ÖMER	BİRCAN	01.01.1317	---	AHMET BİCAN	REŞADIYE KY.	FETHİYE BAH.GR.K.	ON BAŞ I
119	131792	OSMAN	UYŞAL	01.01.1317	---	HÜSEYİN	DEĞİRMENDERE KY.	FETHİYE BAHRİYE GRUP K.LİĞİ	ER
120	15705	MEHMET	TAŞDÖVEN	01.01.1312	---	HÜSEYİN	KIZLAN KY.	TÜMEN 3 KAFKAS ALAYI 7.TB 2.BL.6	BŞÇ VŞ

23 Nisan 1920’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve bu durum Muğla’da büyük sevince yol açmıştır. Mevcut İtalyan işgali karşısında Atatürk pek hoşnut değildi ve her fırsatta haksızlığı dile getirmekteydi. Fakat yeni bir cephe açılmaması için İtalyanlara karşı fiili bir mücadeleye girilmemiştir³⁸. Bu arada İtalyanlar çoktan yurdu terk etme hazırlıklarına başlamışlardır. Datça’daki İtalyan birlikleri 26 Nisan 1920’de şehri boşaltmaya başlamışlardır.

5 Temmuz 1920’de ise Reşadiye Müdafâ-yı Vatan Cemiyeti olağan kongresi yapılmış ve bu kongrede cemiyetin bazı üyeleri değişmiştir. Datça Kuvay-ı Milliye Komitesi’nin yeni başkan ve azaları şu kişilerden oluşuyordu:

Kuvay-ı Milliye Başkanı: Tuhfezade Emin Bey

³⁸ Çelebi, a. g. e. , s. 204.

Tuhfezadeler, R.1101 yılında Girit adasından gelmişlerdir. Ali Giridi olarak bilinen ailenin atası Reşadiye Köyü'ne yerleşmiş ayanlık ve mütesellimlik kurumlarına kol atmıştır. Fehmi Bey Rodos Adası'nın eski Belediye Başkanlarından Mehmet Ali Ağa'nın oğludur. Rodos Cemiyeti İslamiyesi'nin Menteşe Kuvay-ı Milliye Komitesi'ne yapacağı yardımlarda bu aile önemli rol oynayacak ve büyük katkılarda bulunacaktır ³⁹.

Aza: Hacı Halil Oğlu Kamil Efendi (Peker)

Aza: Kaba Osman Oğlu Osman Ali Ağa

Aza: Emrullah (Kamil) Efendi

Aza: Hacı Halil Oğlu Mustafa Efendi (Peker)

Aza ve Katip: Hacı Rüşdü Efendi

Aza: Topal Oğlu Mustafa Sulhi Efendi

Menteşeliler Müdafı-yı Vatan Cemiyeti'nin bölgede yükleneceği görev ve hizmetleri yapabilmesi için önce paraya ihtiyaç vardı. Bu para Nazilli Kongresi'nde (8 Ağustos 1919) alınan kararlar gereği ilk etapta ileri gelen eşraftan bağış yolu ile temin edilmiştir. İlçe ve nahiyelerde ise ekonomik durumlarına göre halktan yardım toplanmıştır ⁴⁰. Örneğin merkezce Reşadiye halkından ilk etapta 500 lira istenmiştir. Bu para peyderpey toplanmaya çalışılmış ve merkeze gönderilmiştir. Halktan toplanan aynı ve nakdi yardımlarla hizmetlerin ve cephedeki askerlerin ihtiyaçları karşılanamazdı. Devamlı gelir getirecek bir akarın olması gerekliydi. Reşadiye'de cemiyet kurulduktan sonra gelir kaynakları araştırılmış ve bunlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Reşadiye Kuva-yı Milliyesi'nin gelir kaynaklarının başlıcaları şunlardır: Tarım ürünlerinden alınan aşar vergisi, hayvanlar için alınan ağnam vergisi ve ticaretinden elde edilen gelirler, Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin gelirleri, Reji İdaresi'nin gelirleri ve oktruva vergisidir.

1922 yılına gelindiğinde Datça'nın da dâhil olduğu Ege sahillerinde gözü olan Yunanlılar bu bölgelere çıkarma yapmak ve bölgedeki Rum halkı da kullanarak asayiş bozucu

³⁹ Türkeş, a. g. e. , s. 269.

⁴⁰ Türkeş, Çanlı, a. g. e. , s.31.

hareketlere girişmek için bazı teşebbüslerde bulunmuşlardır. İşte bu nedenle 15 Haziran 1922 tarihinde 3. Süvari Tümen Kumandanlığı'ndan I. Ordu Kumandanlığı'na çekilen bir şifrede; Yunanlıların ellerindeki küçük kuvvetler ile Datça'nın da dâhil olduğu Muğla, Aydın ve Antalya sahillerine saldırı teşebbüsünde bulunabilecekleri istihbaratının alındığı ve bunun engellenmesi için sahil jandarma kıtalarının tüm tedbirleri aldığı ve bu durumun Aydın, Muğla ve Antalya mutasarrıflıklarına bildirildiği belirtilmiştir⁴¹.

5 Temmuz 1922'de Muğla Mıntıka Kumandanlığı'ndan Muğla Mutasarrıflığı'na gönderilen bir başka şifrede ise; Düşmanın Muğla sahillerinde, Datça sahilleri de bunun içinde, olaylar çıkarmak için, Ege Adaları'ndan çeteler ihraç ettiği ve bu durumu önlemek için denizi düşük sahil mıntıkalarında küçük kuvvetlerin bulundurulması gerektiği ve bu amaçla zayıf düşman kuvvetlerine karşı sahilleri korumak için oluşturulan iki bölükten birisinin Kazıklı Körfezi ile Kemre Körfezi arasındaki sahili ve diğerinin de Kemre Körfezi ile Eşen Çayı arasındaki sahili korumak ile görevlendirildiği bildirilmiştir⁴².

26 Nisan 1920'de Datça Bölgesi'ni terk eden İtalyanlardan sonra, 9 Eylül 1922 tarihinde Yunanlıların İzmir'de denize dökülmesi ile birlikte Datça'da Yunanlıların işgal tacizleri veya bölgedeki yerli Rumları kullanarak asayiş bozucu faaliyetleri sona ermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında fiili olarak savaşa girmeyen Türkiye bazı olaylar sebebi ile durumdan etkilenmiştir. Bu duruma örnek olarak Datça'da meydana gelen olaylar şöyledir:

5 Ekim 1943 tarihinde ise Datça'ya İtalyan ordusuna mensup 4 üsteğmen, 5 gedikli çavuş, 10 baş çavuş, 7 çavuş, 2 onbaşı ve 8 er ile 9 sivil Rum gelirler. Aynı gün içinde Bodrum sahillerine de 11 İtalyan subayı ile 119 er, Yunan uyruklu 9 Rum, İtalyan uyruklu 82 sivil ve 16 İngiliz subayıyla 94 İngiliz askeri sığınır⁴³. Aynı gün Meis Adası'ndan 102 Rum da Bayındır Limanı'na gelerek iltica talebinde bulunurlar.

12 Kasım 1943 tarihinde İstanköy istikametinden Rodos istikametine giden bir tayyarenin Datça kazası Karaköy civarına attığı bombadan dolayı meydana gelen zarar ve ziyana ait bölgede tutulan rapor ve bombanın düştüğü yeri gösterir kroki örnekleri Baş Vekalet Yüksek Makamı'na bildirilmiştir⁴⁴. Milliyeti tespit edilmeyen bu tayyareden atılan

⁴¹ Akça, *a. g. m.*, s.148.

⁴² Akça, *a. g. m.*,s.148.

⁴³ BCA, 030. 10. 117. 813. 8.

⁴⁴ BCA, 030. 10. 101. 652. 301.

bombanın parçaları toplanarak İzmir 19263 numaralı As. Posta Komutanlığı'na gönderildiği Muğla Valiliği'ne bildirilmiştir.

Kimliği belli olmayan uçağın yapmış olduğu hasarı tespit etmek için Kaymakam Ertuğrul Süer başkanlığında görevlendirilen heyet olay yerine giderek, bombanın Reşadiye-Körmen ve Karaköy-Körmen yolunun 120 metre batısında ve Karaköy-Körmen yolunun beş metre sağına düştüğünü ve orada iki buçuk metre derinliğinde ve dört metre genişliğinde bir çukur açarak parçalarının Nısıf, Kutru vasatı iki yüz metre olan bir saha içinde etkili olduğunu, etkilenen bölge içinde köy halkına ait üç palamut, iki harnup, altı zeytin ağacını tamamen tahrip ettiğini ve keza köy halkına ait olan on beş zeytin ağacı ile bir harnup ve bir servi ağacını zararlı şekilde yaralandığını ve keza Hasan Yılmaz'a ait bir badem ile bir incir ağacının da aynı şekilde yaralandığını ve Hasan Yılmaz'ın bahçe evinin yola müteveccih cephesinin sarsıntı sebebi ile bir-bir buçuk metre uzunluğunda ince çatlaklar ile zedelendiğini tespit etmiştir⁴⁵. Tespit edilen hasarın toplam bedeli 1085 liradır⁴⁶.

Bodrum Limanı'na kayıtlı, vatandaş Selim Kaptan idaresinde 3 mürettebatı bulunan Hüdaverdi adlı motörün, Bodrum İnhisarlar İdaresi'nden almış olduğu tuz ve tütün yükü ve bir yolcusu ile Datça'ya gitmekte iken 4 Aralık 1943 günü Kızılağaç mevkiinin bir mil açıklarında bir Alman denizaltısı tarafından top ve makineli tüfek ateşi ile batırıldığı ve bir tayfası ile bir yolcusunun öldüğü ve kaptanın da ayağından hafif yaralı oğlu ile birlikte Kızılağaç sahillerine çıktıkları bildirilmiştir⁴⁷. Bu durum İç İşleri, Milli Savunma, Dış İşleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı'na bildirilmiştir.

Mersin, Bodrum, Marmaris Gümrük Muhafaza Birlikleri'nden alınan raporlarda 1 Aralık 1943'ten 7 Aralık 1943 gününe kadar kıyılarımızın Taşucu, Ovacık civarında (Karayar) Bozukkale, Datça, Bozburnu, Tavşanbükü limanlarına 2 İngiliz vapuru (Top ve Tüfek ile mücehhez) 3 İngiliz hücumbotu, 3 Yunan motörü geldikleri ve geldikleri günün akşamı muhtelif istikametlere gittikleri Dış İşleri, İç İşleri ve Genel Kurmay Başkanlığı'na bildirilmiştir⁴⁸.

21 Aralık 1943 tarihinde İstanbul Limanı'ndan hareket ile İskenderun seferini yapmakta olan Erzurum Vapuru Datça'nın İnceburun mevkiinin 50 metre açıklarında seyri

⁴⁵ BCA, 030. 10. 101. 652. 30.

⁴⁶ BCA, 030. 10. 101. 652. 30.

⁴⁷ BCA, 030. 10. 232. 563. 9.

⁴⁸ BCA, 030. 10. 35. 367. 46.

esnasında ani olarak ve tamamen su üstüne çıkan kimliği bilinmeyen bir denizaltı, vapura tahminen on metre kadar yaklaşmış bandırayı görmesi üzerine Sömbeki yönüne gittiğine dair Muğla Valiliği'nden alınan 23 Aralık 1943 yazı ile İç İşleri, Milli Savunma, Dış İşleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı'na bildirilmiştir⁴⁹.

8 Mayıs 1944 yılında Marmaris Gümrük Muhafaza Bölük Komutanlığı'ndan alınan rapora göre; 7 Mayıs 1944 gecesi beyaz bir kayık ile Sömbeki Adası'ndan gelerek Bozukkale (200000 mikyaslı Marmaris paftasında Datça yarımadasının güneybatı kıyı köşesinde) karakola çıkan Yani Cak ve Andireyüz Oirkidiya adında iki şahsın yakalandığı bildirilmiştir. Verdikleri ifadede; Almanlar tarafından Bozukkale'deki askeri kuvvetler ile top ve makineli tüfek yuvalarını ve Milli Emniyet Teşkilatı'nı öğrenmek maksadı ile gönderildiklerini, Almanların Bozukkale'deki birliklerimize baskın yapmak üzere Sömbeki'de hazırlıklar yapmakta olduklarını söyledikleri ve bu iki şahsın Marmaris Kaymakamlığı'na teslim edildikleri bildirilmiştir⁵⁰.

Ege Bölgesi'nde yoğun olarak kullanılan çıkış/kaçış noktaları şöyledir: Başta Saros Körfezi, Müsellim Geçidi, Küçükkuyu, Ayvalık, Çeşme, Sığacık, Alaçatı, Doğanbey, Kuşadası, Dilek Geçidi, Didim, Bodrum ve Datça yasa dışı geçişlerde çıkış yeri olarak kullanılmaktadır. Bu mevkiilerin ortak özelliklerinin Ege'de AB topraklarına yakın sayılabilecek kıyı şeritleri olduğu bilinmektedir.

⁴⁹ BCA, 030. 10. 62. 419. 120.

⁵⁰ BCA, 030. 10. 232. 563. 17.

I. BÖLÜM

DATÇA'NIN İDARİ YAPISI VE NÜFUS

1.İDARİ YAPI

1.1. Osmanlı Devleti Dönemi

II. Mehmet döneminde kopmamak üzere Osmanlı topraklarına katılan Menteşe, merkezi Ankara'dan Kütahya'ya getirilen Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak olarak idare edilmiştir. Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra Menteşe'nin ilk tahriri İkinci Beyazıt zamanında yapılmıştır. Bu tahrirde, Dadya (Datça)'da 261 hanenin var olduğunu görmekteyiz⁵¹. Datça bu dönemde karye yani köy olarak kaydedilmiştir. İlerleyen dönemde, XVIII. yy. ilk yarısında Menteşe Sancağı'nın idari yapısına baktığımızda, herhangi bir değişiklik olmadığı görülüyor. XVIII. yy.ın ikinci yarısından itibaren Menteşe Sancağı, Arpalık olarak verilmeye başlanmış, dolayısıyla idari yönetimini de mütesellimler almıştır⁵².

Datça'nın bağlı olduğu Marmaris'i ise mütesellimler tarafından gönderilen voyvodalar idare etmeye başlamıştır. Bu dönemde adalardaki Rum ayaklanmalarının bastırılmasında Marmaris gibi Datça da önemli bir geçiş noktası haline gelmiştir. Marmaris Voyvodası Zeynel Abidin'e 1832 senesi içinde gelen emir üzerine civardaki Türkmenleri kale muhafaza işinde kullandığını görmekteyiz. Bu tarihten sonra Datça'nın bağlı olduğu Marmaris, Menteşe yerine Rodos'a bağlanmıştır. Şehrin idaresi müteveliye bırakılırken, hukuk işleri için Gökova Kadısı görevlendirilmiştir⁵³.

1867 yılında Osmanlı Devleti'nin hazırladığı Vilayet Nizamnamesi'ne göre; devletin idari yapısı coğrafi durumla ilişkileri ve idari zaruretler göz önüne alınarak yeniden

⁵¹ Muhammed Yazıcı, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, İzmir, Aydın, Denizli), Türkmen Yerleşimi Ve Demografik Dağılım**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2002, s. 41, 172, 173.

⁵² Uykucu, **a. g. e.**, s. 124- 132, Ekrem Uykucu, **Marmaris Tarihi**, As Matbaası, İstanbul 1970, s. 52.

⁵³ Uykucu, **Marmaris Tarihi**, s. 53.

düzenlenmiştir. Buna göre Menteşe (Muğla) Aydın Vilayeti'nin bir sancağı haline getirilmiştir. Bu değişiklik sonucu Datça'nın bağlı olduğu Marmaris kaza haline getirilmiş, dolayısıyla buraya kaymakamlar atanmaya başlanmıştır. Datça ise Nahiye Müdürü tarafından yönetilmekteydi, müdür aynı zamanda nahiye meclisinin de başkanı durumundaydı⁵⁴.

Yerleşim birimlerine baktığımızda 1326 Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre, Dadya Nahiyesi aşağıda isimleri verilen köylerden oluşmaktaydı⁵⁵:

Emecik, Dadya, Kızlan, Karaköy, ve Cumalı.

1.2. Cumhuriyet Dönemi

TBMM'nin açılışından yaklaşık bir yıl sonra 20 Nisan 1921'de sancak teşkilatı kaldırılarak yerine vilayet teşkilatının kurulması ile Menteşe Sancağı, Aydın Vilayeti'nden ayrılarak bağımsız bir vilayet haline geldi⁵⁶. Böylelikle Datça'da Muğla Vilayeti'nin Marmaris ilçesinin bir nahiyesi konumuna geldi.

1925- 1926 Devlet Salnamesine baktığımızda Reşadiye (Dadya) nahiyesi, Muğla'nın Marmaris ilçesinin Reşadiye, Selimiye ve Bozburun adlı üç nahiyesinden birisi idi⁵⁷.

1927-1928 Devlet Salnamesine göre ise Marmaris ilçesinin nahiye sayısı ikiye düşmüştür. Bunlar Bozburun ve Reşadiye (Datça) idi⁵⁸.

1928 yılına kadar Muğla ilinin Marmaris ilçesinin Merkez Nahiyesi, Bozburun Nahiyesi ve Reşadiye Nahiyesi olan üç nahiyesinden birisi idi⁵⁹.

Reşadiye Nahiyesi şu köylerden oluşuyordu:

Emecik

Cumalı

Hızırşah

⁵⁴ **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1317, s. 439.

⁵⁵ **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1326, s. 711- 713.

⁵⁶ Sadık Artukmaç, "*Bizde Vilayet İdaresinin Tarihçesi*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Yıl. 16, S. 166, Ankara, Haziran 1960, s. 24.

⁵⁷ **1925- 1926 Devlet Salnamesi**, s. 855.

⁵⁸ **1927- 1928 Devlet Salnamesi**, s. 1134.

⁵⁹ **T.C. Dâhiliye Vekâleti, Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimiz Adları**, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

Dadya

Reşadiye

Kara

Kızlan

Mesudiye

Yaka

1928 yılında Datça Marmaris ilçesinden ayrılarak ilçe olmuştur. Nahiye zamanındaki gibi ilçe merkezi Reşadiye'dir.

1940 yılında ise Datça İlçesi'nin 1 merkez nahiyesi ile 7 muhtarlık köyü vardı⁶⁰. 1956 yılında ise ilçeye bağlı nahiye yoktur. İlçe'nin 8 köyü vardır. Bu köylerden yedisinin denizle irtibatı vardır. İlçe merkezine en uzak köy 30 km idi⁶¹.

1928 yılından 1947 yılına kadar Datça ilçesinin ilçe merkezi Reşadiye Mahallesi idi. Merkezin deniz kıyısında olmasının sağlayacağı faydalar göz önüne alınarak 1947 yılında ilçe merkezi İskele Mahallesi'ne nakledildi. Böylece merkez ilçe İskele, Reşadiye, ve Datça adlarında üç mahalleyi ihtiva etmiştir. İskele-Reşadiye arası 5 km, İskele-Datça arası 3 km idi. Bu durumda belediye hizmetlerinde müşkülata sebep oluyordu.

Datça ilçesinin Cumalı, Yaka, ve Sındı köylerinin İlçe merkezine uzaklığı göz önüne alınarak merkezi Cumalı olmak üzere nahiye teşkili istekleri Vilayet İdare Heyeti'nce görüşülerek 28 Aralık 1955 yılında kabul edilmiştir⁶².

⁶⁰ Akça, a. g. m. , s. 147

⁶¹ Akça, a. g. m. , s. 147

⁶² Muğla, 29 Aralık 1955

2. NÜFUS

2.1. Osmanlı Dönemi

1308 tarihli Aydın Vilayet Salname'sindeki, ayrıntılı nüfus cetveli arasında Dadya Nahiyesi gösterilmemiştir. Aynı salnameye göre Dadya'da 2387 erkek ve 2508 kadın olmak üzere toplamda 4894 nüfus bulunmaktaydı ⁶³.

Tablo 2: Hicri 1308(M. 1890- 1891) Yılında Nüfusun Köylere Göre

Dağılımı ve Hane Sayısı⁶⁴

Dadya Nahiyesi		
Köy İsmi	Nüfus	Hane
Alaki	743	125
Kızlan	579	102
Kara	548	105
Batır	421	98
Emecik	293	58
Yaka	900	190
Cumalı	831	180
Hisarönü	254	55
Gelibolu	578	110

Hicri 1311(M. 1893- 1894) Yılı Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; kazada 2525'i erkek, 2572'si kadın olmak üzere 5097 Müslüman nüfus göze çarparken 645 adet de konut kaydedilmiştir. Bu salnamede buradaki Rum nüfustan bahsedilmemiştir⁶⁵.

Hicri 1313(M. 1895- 1896) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Dadya'da 2505 erkek ve 2640 kadın olmak üzere toplam 5145 Müslüman nüfus varken, 119'u erkek ve 122'si kadın olmak üzere toplam 241 Rum nüfusu mevcuttur⁶⁶.

⁶³ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 423.

⁶⁴ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 509.

⁶⁵ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 393.

Hicri 1316(M. 1898- 1899) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Dadya'da hane sayısı 926'dır⁶⁷.

Hicri 1317(M. 1899- 1900) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; hane sayısı Dadya'da 930'dur⁶⁸.

Hicri 1319(M. 1901- 1902) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; hane sayısı 930'dur⁶⁹. 1317 ve 1319 Senesi Salnameleri'nin verdiği rakamların aynı oluşuna bakılırsa ikisinin de aynı kaynaktan alıntı yaptığı sonucuna varılabilir. Dolayısıyla bu kayıtların her yeni yıl için her zaman yenilendiği söylenemez.

Hicri 1323(M. 1905- 1906) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Dadya'da hane sayısı 930'dur⁷⁰. Hane sayısında herhangi bir değişim olmamasına rağmen nüfusta bir önceki kayıta göre düşüş gözlenmiştir. Nüfustaki bu düşüşü, I. Dünya Savaşı'nın yarattığı ortama bağlayabiliriz. Zira bu dönemde bölgedeki Rum halkı adalardan gelerek çapulculuk yapan Rum eşkiyası ile işbirliği yapmış, dolayısıyla bu asayişsizlik nedeniyle yerel yönetim Rumları iç bölgelere nakletmek gibi çareler aramıştır⁷¹.

2.2. Cumhuriyet Dönemi

1925- 1926 Devlet Salnamesi'ne göre nahiyenin umumi nüfusundaki büyük düşüş dikkate şayandır. Büyük Mübadele sonucu İstanbul Rumları hariç diğer Rumlar, antlaşma gereği Yunanistan'a gönderilmiştir. Dolayısıyla Datça Rumları da mübadeleye tabi tutulmuşlardır. I. Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi nüfusun düşüşünü açıklamaktadır.

1927 yılında Datça'nın merkez nüfusu toplam 1439'dur. Bunun 846'sı erkek nüfus, 593'ü ise kadın nüfustur.

⁶⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 472.

⁶⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1316, s. 502, 503.

⁶⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317, s. 443.

⁶⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s. 398, 399.

⁷⁰ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s. 375.

⁷¹ Türkeş, a. g. e. ,s. 49.

1935 yılında Marmaris'in toplam nüfusunda önemli bir azalma gözlenmiştir. Bunun nedeni de Datça'nın ayrı bir kaza haline getirilmesidir⁷². Böylelikle 5000'e yakın bir nüfus düşüşü yaşanmıştır. Çünkü 1935 sayımlarında Datça'nın nüfusu 4935 görünmektedir⁷³. İlçe merkezinin nüfusu 1340'dır. Bunun da 684'ü erkek 656'sı ise kadındır. Datça'nın ayrı bir kaza olmasıyla Marmaris nüfusu 8656'ya düşmüştür. 1927-1960 tarihleri arasında Datça merkez nüfusu incelendiğinde nüfus hemen hemen durağan ve kadın-erkek oranı birbirine çok yakındır.

1940 yılına gelindiğinde ise nüfus yapısı şöyledir. Datça merkez nüfusunun 606'sı erkek 644'ü ise kadın olmak üzere 1250'dir. Datça'ya bağlı köylerin toplam nüfusu ise 3737'dir. Datça merkez ve köyler ile birlikte toplam nüfus ise 4987'dir.

1945 yılında Datça'nın merkez nüfusu 1264'dür. Bu rakamın 609'u erkek 655'ise kadındır. Bu rakamların % 48.2'i erkek , % 51.8'i ise kadındır. Bu dönemde Datça'nın köylerdeki toplam nüfusu ise 4.012'dir. Datça merkez ve köylerdeki nüfus ile birlikte sonuç 5276'dır. 1945 yılındaki Datça'nın köy nüfusu aşağıdadır:

Tablo:3 1945 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Köy	Erkek	Kadın	Toplam
Cumalı	570	645	1215
Emecik	106	156	209
Hızırşah	167	156	323
Karaköy	236	237	473
Kızlan	258	315	573
Mesudiye	249	276	525
Yaka	315	379	694
Toplam	2510	2766	5276

⁷² Cumhuriyet'in 50. Yılında Muğla, s. 63.

⁷³ T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler: Muğla Vilayeti, Ankara 1937, s. 9.

1945 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Datça merkeze bağlı muhtarlık sayısı 7'dir. Muhtarlıklara düşen ortalama nüfus 573'dür. Muhtarlık bölgelerine düşen her bir yüz ölçüm 62.6 km'dir.

1950 yılı nüfus sayımına göre Datça merkez nüfusu 640'ı erkek 667'si kadın olmak üzere toplam nüfus 1307'dir. Merkeze bağlı köylerin nüfusu ise 4309'dur. Merkez ve köylerin toplamı ile birlikte nüfus 5616'dır⁷⁴.

1955 nüfus sayımına göre ise Datça merkez nüfusu 610'u erkek 648'i kadın olmak üzere 1258'dir. Datça'ya bağlı köylerin toplam nüfusu ise 4301'dir. Datça merkez ve köylerin toplamı ile birlikte nüfus 5559'dur⁷⁵. 1955 yılında İlçe'de seyyar aşiret veya çingene yoktur. Yani bu yıla gelinceye kadar geçen süre içinde devletin iskân politikası çerçevesinde yarımada seyyar aşiret şeklinde yaşamlarını sürdüren aileler yarımada'nın uygun yerlerine iskân edilmişlerdir.

1960 nüfus sayımına göre 645'i erkek, 694'ü kadın olmak üzere merkez nüfusu 1339'dur⁷⁶.

Bu verilerde dikkati çeken bir husus da 1940 ve 1955 yılları arasında Datça nüfusunun diğer yıllara göre daha düşük gözükmesidir. Bu yıllar arasında nüfusun daha düşük gözükmesinin ana nedeni Datça Yarımadası'nın coğrafi olarak engebeli bir yüzey şekline sahip olması ve bu nedenle de tarımın sınırlı bölgelerde yapılması dolayısıyla nüfus sayımı sırasında Datça'dan birçok ailenin Aydın-Söke'de pamuk tarlalarında çalışmakta olmasıdır⁷⁷.

Datça'da uzun yıllar meydana gelen Rum nüfusunun değişimi ve hareketliliğinin bağlı olduğu durumlar şöyle özetlenebilir:

XIX. yy. müellifleri Anadolu Rumlarını yerli ve göçmen Rumlar olarak ikiye ayırırlar. Bu iki grup arasında önemli farklar bulunmaktadır. Yerli olan Rumlar uzun yıllar birlikte yaşadıkları Türklerin nüfuzunda kalarak dillerini unutmuşlar, dolayısıyla ibadetlerini bile Türkçe yapmaya başlamışlardır. Muhacir Rumlar ise Anadolu'ya XVIII. yy.dan itibaren gelmişlerdir. İlk olarak Osmanlı'nın sağladığı huzur ortamı sayesinde nüfusu artan ve coğrafyasına sığmayan Rumların bir kısmı Anadolu'nun değişik yerlerine, içinde Menteşe

⁷⁴ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Umumi Nüfus Sayımı*, 23 Ekim 1950, Ankara 1954, s. 301.

⁷⁵ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Genel Nüfus Sayımı*, 23 Ekim 1955, Ankara 1961, s. 399.

⁷⁶ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Genel Nüfus Sayımı*, 23 Ekim 1960, Ankara 1964, s. 24.

⁷⁷ Akça, *a. g. m.*, s.148.

Bölgesi de olmak üzere göç etmişlerdir. İkinci olarak da 1770 yılından sonra Mora'daki huzursuzluklardan kaçan Rumlar Batı Anadolu'daki ayanların davetine icabet etmişler ve yoğun olarak Menteşe Bölgesine gelmişlerdir. Üçüncü olarak da 1821- 1829 yılları arasında Rum isyanlarının yarattığı keşmekeşlikten kaçan Rumlar, Menteşe Bölgesi'ne yerleşmişlerdir⁷⁸. Datça'da yaşayan Rumların buranın yerlileri olduğu veya en azından burayı vatan saydıklarını söyleyebiliriz.

Marmaris ve Datça Rumları bölgenin Rodos'a yakın olmasının ve bölgenin Osmanlı yönetimince ihmal edilmesinin de etkisiyle Rodos Rumlarının etkisi altında kalmışlar ve yörede Türklerden daha ön plana çıkmışlardır. Özellikle Datça'da deniz ile bağlantısı olan köylerde Rum nüfus ve nüfuzunun varlığı görülür. I. Dünya Savaşı yıllarında Menteşe Bölgesi'nde en fazla taşkınlık yapanlar buradaki Rumlardır. Yerli Rumlar, adalardan gelen korsanlara yardım ve yataklık etmekten geri kalmamışlardır⁷⁹. Burada ikamet eden Rumların bu olumsuz tavırlarına karşı Osmanlı yönetimi zorunlu göç kararı almak durumunda kalmış ve müteakibiye esasına göre her Osmanlı vatandaşına karşı Anadolu'da bulunan İtilaf Devletleri askerlerinden esirler almıştır⁸⁰.

Rum korsanların baskınlarında hedef Türklerin canı ve malıdır. Bu doğrultuda kendilerine karşı koyabilecek kişiler hedef alınır ve ortadan kaldırma amaçlanır. Karaköy'de Sabit Efe'nin öldürülmesi önde gelen kişileri yok etmenin en iyi örneği olsa gerektir. Zulüm o kadar fazladır ki Rumlar işi Reşadiye Manastırı'nda bir kız çocuğunu kesmeye kadar götürmüşlerdir. Datça'da Rum zenginleri vardır. Farmakidis, Yanni ve Hristofuros isimlerini taşıyan toprak ağaları, Rum çeteleri ile işbirliği halindedirler. Önde gelen bu kişiler aynı zamanda kaçakçılık da yapmaktan geri kalmamışlardır. Sözü edilen ağalar, yörenin ayakkabı ticaretini elinde bulunduran Vasil İstadi ile de işbirliği içindedirler⁸¹.

30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "*Türk Yunan nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol*" gereğince İstanbul dışındaki Türkiye topraklarında ikamet eden Rum Ortodoks Türk uyruklular, 1 Mayıs 1923'den sonra Yunanistan topraklarına gönderilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Datça'da bulunan Rumlar

⁷⁸ Akça, a. g. e. , s. 39, 40.

⁷⁹ Türkeş, a. g. e, s. 47, 48.

⁸⁰ Temel, "*İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları ...*", s. 129.

⁸¹ Türkeş, a. g. e. , s. 47, 48.

da Yunanistan'a göç ettirilmişlerdir⁸². Bir miktar mübadil nüfus ise Datça'ya iskân edilmiştir. Ancak 1960'lı yıllara gelindiğinde bu mübadil muhacirlerden kimse Datça Yarımadası'nda kalmamıştır. Çünkü mübadil muhacirlerden vaktiyle iskân edilmiş olan aileler, kanuni müddetin bitiminden sonra arazilerini satarak iskân yerlerini terk etmişlerdir.

Zorunlu göç birçok sonuçlar doğurmuştur. Rumların içinde her ne kadar hainler mevcut ise de birlikte yaşamının anlamını, değerini bilenler de vardı. Mübadelenin yarattığı travmayı anlatmak için tarihçilerimiz genellikle Karaman Ortodoks Türklerinin Rum olmadıkları halde göç ettirilmesini betimlediler. Karaman Ortodokslarının dramından farklı olsa da burada bir arada yaşayan insanların ayrılışları, kopuşları vardır.

⁸² Akça, a. g. e. , s. 41.

II. BÖLÜM

SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER

1. ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI

1.1.Kervan Yolları

Menteşe Vilayeti coğrafi şartlardan dolayı komşu vilayetlerle kısıtlı ulaşım olanaklarına sahipti. Komşu vilayetlerden sadece Aydın ile daha sıkı ulaşım ağı dikkat çekmektedir⁸³. XIX. yy.da Mentşe Vilayeti'ni Aydın'a bağlayan ana ulaşım hattı Ula-Muğla- Yatağan - Gökbel'den geçen ve Büyük Menderes Vadisi boyunca uzanan kervan yolu idi. Mesafenin uzunluğu ve yolun engebeli olması dolayısıyla kervanlar bu hattı ancak dört beş günde geçebiliyorlardı. XIX. yy. sonlarında Muğla- Aydın ana kervan yoluna bağlı birçok küçük kervan yolları mevcuttu. Bu yollar geleneksel yerel ürünlerin ana pazarlara ulaşmasını sağlarken diğer yandan işlenmiş mamullerin taşra pazarlarında satılmasına imkân vermektedir. Böylelikle kaza merkezlerinde pazarlar ortaya çıkmıştır. Marmaris Datça arası 12 saat mesafede idi⁸⁴. Bu arada başlıca taşıma vasıtaları bargir, deve, ester(katır) ve merkep idi⁸⁵.

Aydın- İzmir demiryolunun 1866'da faaliyete geçmesi ile Muğla bu ulaşım ağına deve kervanları ile bağlanıyordu⁸⁶. Kolektif bir şekilde çalışan deveçilerin muntazam aralıklarla konak yerlerinde dinlendikleri görülmektedir⁸⁷.

XIX. yy. sonlarında ve XX. yy. başlarında Mentşe Bölgesi'nde hızla şose yol yapımına başlanmıştır. Bunun sonucunda kervan yolları eski önemini kaybetmiştir. 1930 yılından sonra da deve kervanlarının yerini arabalar almaya başlamıştır.

⁸³ Türkeş a. g. e, s. 96.

⁸⁴ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326, s. 717.

⁸⁵ Akça, a. g. m. , s. 45

⁸⁶ Akça,a. a. g. e. , s. 46.

⁸⁷ Türkeş, a. g. e. , s. 97.

1.2. Karayolları

Menteşe Bölgesi'nde ilk yol yapımı XIX. yy. sonlarında Aydın Valisi Hasan Fehmi Paşa zamanında gerçekleşmiştir⁸⁸. Muğla kazasını deniz yoluna bağlamak amacıyla 21450 metre uzunluğunda Muğla- Gökabad yolunun yapımı sayesinde Marmaris- Muğla yolunun ulaşımına daha elverişli hale getirilmesi ile Datça'ya ulaşım biraz daha kolay hale gelmiştir. Datça'nın o dönemde olduğu gibi bugün de tek kara bağlantısı Marmaris ile dir.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ulaşım olanaklarında iyileşmeler gözlenmiştir. Datça için durumun o kadar da parlak olmadığını söyleyebiliriz. Zira ulaşımı sağlayacak yolların yetersizliği yüzünden 1931 yılında bölgede ıspanak diğer kentlerden beş kat daha pahalı olarak 25 kuruşa satılmaktadır. Yine şehrin yol rabitasının yetersizliğinden dolayı kumaş fiyatları Datça'da da diğer iç piyasalara göre çok fazla idi. Aslında tüm vilayette aynı sıkıntıdan söz edebiliriz. Çünkü vilayet yolları milli yollara dâhil edilmemiştir⁸⁹. Milli yollar dışında kalan bölgedeki yol faaliyetleri yerel yönetim ve halk tarafından gerçekleştirilebiliyordu.

1930'lu yılların başında Marmaris'e bağlı bir nahiye olan Datça'nın yol bakımından da atıl kalmış bir coğrafya olduğunu söyleyebiliriz. Mayıs 1930'da Datça-İskele yolunun 5200 metrelik kısmı bitirilmiş ve burada büyük kısmını 310 mükellef amele tamamlamış, geri kalan kısım için de 190 amele çalışmaya devam etmiştir⁹⁰. Bu yolun inşaatı sırasında usulsüzlük iddiaları ortaya atılmış, fakat bunun nedeninin tarlalarının zarar görmesinden endişe eden köylülerin iftiraları olduğu anlaşılmıştır⁹¹. Bu arada yol yapımlarında tarihi eserler de ortaya çıkarılmaktaydı, Mayıs 1930'da Datça- Millet Yolu hafriyatında Fenikelilere ait birçok kalıntı ortaya çıkmıştır⁹².

Ağustos 1936'da düzeltme ve yeniden yapım çalışmaları başlayan Marmaris-Datça yolu zorlu bir araziden geçmesine rağmen kısa zamanda bitirilmiştir. Bu yolun 42 km'sinde

⁸⁸ Akça, . a. g. e. , s. 49.

⁸⁹ **Muğla'da Halk**, 13 Nisan 1930.

⁹⁰ **Muğla'da Halk**, 6 Mayıs 1930.

⁹¹ **Muğla'da Halk**, 9 Mayıs 1930.

⁹² **Muğla'da Halk**, 22 Mayıs 1930.

toprak düzeltme ve 25 km'sinde genişletme yapılan 90 km'lik yolun tamamlanmasında Vali Recai Güreli'nin büyük desteği olmuştur⁹³.

Ağustos 1937'de ise Marmaris- Datça yolunun 3-9. ve 57-60. km'leri arasında 660 mükellef amelenin katkısı ile 11580 metreküp toprak ve 4721 metreküp kaya hafriyatı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 325 metreküp kuru duvar inşa edilirken, 19,5 km tul tesviye yapılmıştır. Ay sonuna doğru çalışma bitirilmiştir⁹⁴. Bu proje sonucu 1937 yılında Muğla-Marmaris-Datça arasın ilk defa karayolu ulaşımı sağlanmıştır⁹⁵.

1950 yılında CHP kongrelerinde dile getirilen istekler neticesinde Bayındırlık Müdürü, Özel İdare bütçesince Marmaris- Datça yolunun ıslah edileceği bildirilmiştir⁹⁶.

Ocak 1953'de Marmaris- Datça yolu yağmurlardan dolayı hasar görmüş, tespit ve tamirat çalışmaları için Bayındırlık Müdürlüğü bir ekibi, beraberinde bir kamyonla buraya göndermiştir⁹⁷.

1954 yılında Muğla- Marmaris yolunda sürekli bozula gelen Gelibolu Köprüsü yerine 454.465.36 lira keşif bedeli ile yeni bir köprü yapılacağı kararı alınmıştır. Sağlam bir köprü ve bu sayede kesintisiz ulaşımına sahip olacak Datça ve Marmarisliler, bu habere çok sevinmişlerdir⁹⁸.

1956 yılında Marmaris- Datça yolu üzerindeki Argutça Köprüsü'nün beton arme olarak yeniden inşası için Devlet Karayollar'ınca 10 bin lira ödenek ayrılmıştır⁹⁹. Köprü inşaatı 1 Nisan 1957'de 24884 lira keşif bedeli üzerinden açık eksiltme usulü ile ihaleye çıkarılmış 47 ve %10 eksiği ile ihale edilmiştir¹⁰⁰.

1960'lı yılların başlarına kadar vilayet idaresince yapıla gelen Marmaris-Datça yolu 1963'ten itibaren Devlet Karayolları bünyesinde inşa edilmeye başlanmıştır¹⁰¹.

⁹³ **Muğla'da Halk**, 14 Mart 1936, 8 Ağustos 1936.

⁹⁴ **Muğla'da Halk**, 14 ağustos 1937, 21 ağustos 1937.

⁹⁵ Akça, **a. g. m.**, s.149.

⁹⁶ **Muğla'da Halk**, 11 Şubat 1950.

⁹⁷ **Muğla**, 31 Ocak 1953.

⁹⁸ **Muğla**, 16 Şubat 1954.

⁹⁹ **Muğla**, 8 Ekim 1956.

¹⁰⁰ **Muğla**, 4 Nisan 1957.

¹⁰¹ **Muğla Postası**, 17 Haziran 1963.

1963 yılına geldiğimizde Marmaris'ten Muğla'ya her gün saat 3'te otobüs seferleri bulunurken, Marmaris'ten Datça'ya salı, perşembe ve cuma günleri saat 14. 00'te otobüs seferleri bulunmaktadır¹⁰².

1.3. Deniz Yolları

Menteşe Bölgesi'nde kara ulaşımı yetersiz olduğu için özellikle kıyı kesimlerde deniz ulaşımı ayrı bir önem kazanmıştır¹⁰³. Marmaris'te olduğu gibi Datça'da da deniz ulaşımında eski çağlardan itibaren Ceneviz ve Venedikli gemicilerin önemli yeri olmuştur, fakat XIX. yy. ve XX. yy. başlarında Rum denizcilerin daha etkin olduğunu görmekteyiz. Öyle ki tüm Mentşe limanlarından Avrupa ya da adalara gidecek olan ihracat ürünleri ile turistlerin taşımacılığı Rumlara ait Pandelon Kumpanyası tarafından üstlenilmiştir¹⁰⁴. XX. yy. başlarında Mentşe Bölgesi'nden Rodos'a gıda maddesi satılmakta ve karşılığında Avrupa'dan Rodos'a gelen sanayi ürünleri alınmaktaydı. Bu ticari faaliyeti ise Rodoslu tüccarlar üstlenmiş ve Datça'nın da içinde bulunduğu limanlarda onların işlerini yürütecek temsilcileri bulunmuştur¹⁰⁵.

Milli Mücadele Dönemi'nde ise İtalyanların deniz ulaşımında etkin olduğunu görmekteyiz. İtalyanlar işgalleri altındaki adalar ile Marmaris-Datça ve civardaki diğer yerleşim yerlerinin bağlantısını, kendilerine ait şirketlerin gemileri vasıtası ile gerçekleştiriyorlardı. Dolayısıyla Datça-Rodos arası iletişimi de bu gemiler sağlamaktaydı¹⁰⁶.

Datça'nın kara yolu bağlantısı henüz geliştirilmediğinden Cumhuriyet döneminde de ulaşım ağırlıklı olarak deniz yolu ile yapılmaktaydı. Geçim kaynağı tarım olan halkın ürünlerini satabilmesi için, ürünleri limanlara götürecek gemiler beklenmekte idi.

1940 yılında Muğla'da Halk Gazetesi Datça halkının duygularına tercüman olarak Datça'ya vapur uğraması ile ilgili olarak şunları yazıyordu; *“Vilayetimizin en merhum yeri Datça'dır. Böyle olmakla birlikte ilçenin çeşitli mahsulâtı narenciyesi, palamudu, pek öyle yabana atılamaz. Datça'nın geri kalmasının en önemli nedenlerinden birisi vapursuzluktur. Burası en eski bir kültür merkezidir. Datça'nın en büyük sorunu vapur ihtiyacıdır. Datça'nın*

¹⁰² Muğla Postası, 30 Haziran 1963.

¹⁰³ Akça, a. g. e. , s. 46.

¹⁰⁴ Türkeş, a. g. e. , s. 97.

¹⁰⁵ Akça, a. g. e. , s. 48.

¹⁰⁶ Çelebi, a. g. e. , s. 141, 142.

*kenarından geçen vapurların kendisine uğramamasıdır. Bunun için yapılan tüm çabalar boşa çıkıyor. Datça'nın gelişmesi için buraya vapur uğramalıdır*¹⁰⁷.

1942 yılına gelindiğinde Muğla'da Halk Gazetesi şunları yazıyordu; “*Datça'nın inkişafı ve ekonomisinin gelişmesi için vapura ihtiyaç vardır. Hususi olarak bilgi veren mebuslarımızın gayretleri ile Datça'ya vapur uğraması karar altına alındı. Datça'ya yakında vapur uğrayacak*”¹⁰⁸.

1944 yılının yaz aylarında nihayet Datça vapur seferleri başlamış ve ilk gelen vapur *Konya Vapuru* olmuştur. Konya Vapuru ayda bir Datça'ya uğrar, iki saat kaldıktan sonra Marmaris istikametine doğru giderdi. Ayrıca bundan sonra da artık birçok lüks yat ve yolcu vapurunun da Datça'ya uğradığı oluyordu. Önceleri İskenderun'dan İstanbul istikametine seyreden vapurlar uğramaz iken Datça'ya uğramaya başlamıştır. Böylece vapur seferleri on beş günde bire inmiş; bu sayede Marmaris, Bodrum ve İzmir irtibatı sıklaşmış ve kolaylaşmış oluyordu. Bilhassa İzmir'e başta narenciye vs. ürünlerin sevkiyatı ve seyahat yapmada bir kolaylık ve rahatlık başlamıştır¹⁰⁹.

Her ne kadar İzmir'e iki günde bir gidiliyor olsa da bu durum Datçalılar için yine de memnuniyet vericiydi; işleri görülüyor, malları değerlendiriliyordu. Vapurların geldiği günler iskele bayram günlerini anımsatıyordu. Vapur ile ilgili işi olan da olmayan da, vapur gezisi için köylerden ve mahallelerden yüzlerce kişi iskeleye gelip, karşıdan Esenada üzerinden, denizdeki vapuru seyrettikleri gibi, bir o kadarı da sandallara veya motorlara atlayıp vapuru gezip görmeye giderlerdi. Vapur günleri Datçalılar için büyük bir değişiklik yaratmıştır¹¹⁰.

Datçalılar için meydana gelen tüm bu güzel gelişmelerin sonunda çok üzücüdür ki; Vapur seferleri 1959 yılına kadar devam edip ondan sonra kaldırılmıştır¹¹¹.

¹⁰⁷ **Muğla'da Halk**, 1 Haziran 1940.

¹⁰⁸ **Muğla'da Halk**, 21 Kasım 1942.

¹⁰⁹ Mehmet Ali Ambarcı, **Yitik Zamanın Ardında Mehmet Ali Ambarcı'nın Anılarında Datça**, (Haz. Ganime Altun Pekmezci), Ütopya Yayınevi, Ankara 2007, s.105.

¹¹⁰ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 105.

¹¹¹ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 105.

2. TABİİ AFETLER VE DİĞER FELAKETLER

2.1. Depremler

Muğla ve civarı faal ve yarı faal önemli kırık fay hatları arasında yer aldığından sık sık depremler ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan kayıtlara geçen bazı deprem hareketleri şöyledir:

17/18 Haziran 1932 tarihinde Datça'da gece 24'de şiddetli bir deprem meydana gelmiştir¹¹².

Yine 19 Haziran 1932 tarihinde sabaha karşı yeniden deprem meydana gelmiştir¹¹³. Biri şiddetli diğeri hafif olmak üzere meydana gelen iki depremde can kaybı yaşanmamıştır.

20 Haziran 1932 tarihinde yine sabaha karşı hafif şiddetinde iki deprem meydana geldiği kaydedilmiştir¹¹⁴.

10 Haziran 1932 tarihli Datça Kaymakamlığı tarafından hazırlanan raporda Kızlan Köyü'nde 51, Hızırşah'da 39, Karaköy'de 28 hanenin hasara uğradığı bildirilmiştir. Bu suretle de merkez kaza ile birlikte hasara uğrayan toplam hane sayısı 226'dır¹¹⁵.

Datça Kaymakamlığı tarafından yapılan keşif neticesinde hasara uğrayan hanelerin tamirinin 4694 liraya mümkün olacağı tespit edilmiştir. 12/13 Ağustos 1932 tarihinde Datça merkezi ve Süleymaniye bölgesinde hafif şiddetli deprem meydana gelmiştir. 1931 senesinde tütünden uğradıkları felaket halkı müşkül bir zarara uğrattığından dolayı, depremde meydana gelen hasarı karşılamaya durumu olmayan bölge yönetimi gerekli meblağı bir an evvel Hilal-i Ahmer'den temin edilmesi istenmiştir.

9 Ağustos 1932 tarihinde meydana gelen depremde mahalli Kaymakamlık tarafından tespit edilen hasara uğramış toplam hane sayısı 118'dir. Kullanılamaz hane sayısı 33 olmakla birlikte diğeri kısmen hasara uğramıştır. Hükümet binası cami ve okul da kısmen hasara uğramıştır¹¹⁶. Meydana gelen bu depremde can kaybı yaşanmamıştır. Bu tarihlerde oldukça sık olarak meydana gelen bu depremlerde halk ve memurlar evlerini tahliye ederek bahçelerde ve

¹¹² BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹³ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹⁴ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹⁵ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹⁶ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

yapılmış çardaklarda yaşamaya başlamışlardır. Kızlan, Hızırşah, ve Karaköy'deki hasar tespit edilerek Kaymakamlığa bildirilmiştir. Yine 9 Ağustos 1932 saat 09.40'da Datça merkezinde şiddetli olarak bir deprem daha meydana gelmiş ve can kaybı yaşanmamıştır¹¹⁷. Kazada mevcut 192 haneden 82 hanenin bir kısmı yıkılmış ve bir kısmı da oturulamayacak hale gelmiştir. Dışarıda kalanlar için 100 çadır istenmiştir¹¹⁸.

10 Ağustos 1932'de yine sabaha karşı hafif şiddetinde iki deprem meydana gelmiş, fakat hasar meydana gelmemiştir¹¹⁹. Kısmen ve tamamen haneleri hasara uğrayan felaketzedelerin iskânı için İzmir vilayetinden yüz çadır istenmiştir, fakat çadır olmadığından Sıhhiye ve Hilal-i Ahmer genel merkezinden istenmiştir. Gerek yüz çadırın gerekse felaketzedelerden muhtaç olanların iâşe ve iskânlarına harcanmak üzere para yardımı da istenmiştir.

14/15 Ağustos 1932 tarihinde sabaha karşı hafif ve saat 07.00'de şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Aynı tarihte yine saat 01.00'de hafif şiddetinde dört tane daha deprem meydana gelmiştir. Yine 15 Haziran 1932 tarihinde gece hafif şiddetinde iki deprem ve sabah 07.00'de iki deprem, 14.00'de iki kez şiddetli depremler meydana gelmiş ve can kaybı yaşanmamıştır¹²⁰.

25 Ağustos 1932'de orta şiddetli bir deprem meydana gelmiş ve can kaybını neden olmamıştır¹²¹.

23/24 Ağustos 1932 tarihinde gece saat 23.00'de batıdan doğuya doğru top gürültüsüne benzer bir ses duyulmuş ve bu ses beş dakika ara ile devam etmiştir. Aynı gün yine gece saat 01.00'de gürültü ile karışık bir ve gündüz saat 14.00'de üç kez deprem meydana gelmiştir¹²².

19 Kasım 1932 tarihinde saat 17.00'de hafif bir deprem meydana gelmiş ve hasar olmamıştır¹²³.

¹¹⁷ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹⁸ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹¹⁹ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹²⁰ BCA, 030. 10. 119. 838. 8.

¹²¹ BCA, 030. 10. 119. 838. 9.

¹²² BCA, 030. 10. 119. 838. 9.

¹²³ BCA, 030. 10. 119. 838. 15.

26 Kasım 1932 tarihinde saat 07.35'te ikisi hafif ve diğeri kuvvetli üç kez deprem meydana gelmiş fakat hasar olmamıştır¹²⁴.

23 Nisan 1933'te Muğla Vilayeti tarafından tutulan rapora göre; Mesudiye Köyü'nde seksen hanenin hasara uğradığı ve bunlardan ellisinin oturulamaz durumda olduğu ve iki kişinin hafif yaralandığı bildirilmiştir¹²⁵. Yine bu rapora göre, Cumalı Köyü'nün bir kısmı yıkılmış ve diğerk kısmının da oturulamaz durumda olduğu, beş kişinin de hafifçe yaralandığı bildirilmiştir. Yazı Köyü'nde beş kişi hafif yaralanmış ve devam etmekte olan sarsıntılar nedeniyle bütün köy halkı dışarıda kalmış, bu nedenle de 200 adet çadır istenmiştir¹²⁶. Karaköy, Kızlan, Hızırşah ve Emecik köylerinde hasar fazla olduğu, Yazı Köyü'nün yarısının yıkıldığı bildirilmiştir. Aynı zamanda Emecik, Eşme köylerinin bir kısmı Yaka'nın 15 hanesi hasara uğramıştır. Hükümet Konağı depremden oldukça etkilenmiş ve oturulmayacak bir hale geldiğinden derhal tahliye edilerek memurlar ellerinde bulunan 80 kadar çadırlara çıkartılmıştır¹²⁷. Çadıra fazla ihtiyaç olduğundan gelen ilk araç ile 100 çadır daha istenmiştir. Ayrıca depremin hala devam ettiği de bildirilmiştir¹²⁸.

24 Nisan 1933'te Datça merkezinde gece saat 01.00'de gayet şiddetli ve yarım saat sonra hafif olarak iki sarsıntı olmuşsa da hasar meydana gelmemiştir. Fakat Datça'nın Reşadiye mahallesinde 146 evin oturulmayacak bir halde hasara uğradığı bildirilmiştir¹²⁹.

25 Nisan 1933'te sürekli meydana gelen depremler neticesinde hazırlanan rapora göre; merkez dâhil olmak üzere dokuz köyde 105 hane tamamen yıkılmış, 156 hane oturulamaz durumda ve 302 hane de tamir edilmeye muhtaç durumdadır. Aynı gün saat 23.00'de biri şiddetli ve dördü hafif olmak üzere aralıklı olarak beş deprem meydana gelmiştir. Kaladağ Zirvesi'nden büyük ve Kara Dağlar'dan kayalar koparak ovaya yuvarlanmış fakat bir hasar olmamıştır. Muğla vilayetinde kurulan komisyon yardım çalışmalarına başlamış, yaralıların tedavisi için doktor ile bir sandık sıhhi malzeme Hilal-i Ahmer tarafından Datça'ya gönderilmiştir¹³⁰.

¹²⁴ BCA, 030. 10. 119. 838. 15.

¹²⁵ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹²⁶ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹²⁷ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹²⁸ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹²⁹ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹³⁰ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

26 Nisan 1933'te öğleden sonra kaza merkezinde 3 ve gece yarısında Süleymaniye bölgesinde saat 23.00'te şiddetli ve birkaç hafif sarsıntı olmuş ise de hasar meydana gelmemiştir¹³¹.

28 Nisan 1933'te muhtelif saatlerde biri şiddetli, üçü hafif ve 30 Nisan 1933'te gece sabaha karşı biri hafif, ikisi şiddetli sarsıntı olmuşsa da hasar meydana gelmemiştir¹³².

3 Mayıs 1933'te devam eden sarsıntılarda evleri yıkılan ve dışarıda kalan felaketzedeler için Hilal-i Ahmer'den 200 çadır ve beş bin lira gönderilmesi istenmiştir¹³³.

9 Mayıs 1933'te saat 20.15'te gürültülü bir deprem meydana gelmiştir. Aynı gün saat 16.00'da şiddetli bir deprem meydana gelmiş, can kaybı olmazken evlerde çatlaklar oluşmuştur¹³⁴.

13 Kasım 1933'te Datça merkezde iki hafif ve bir şiddetli deprem meydana gelmiş ve hasar tespit edilmemiştir¹³⁵.

9 Aralık 1933'te birisi gece diğeri gündüz olmak üzere şiddetli iki sarsıntı hissedilmiş ise de hasar olmadığı bildirilmiştir¹³⁶.

Datça'da son zamanlarda bu kadar sıklıkla depremler meydana gelmesi sebebiyle halk oldukça huzursuz olmuştur. Bu sebepten çadırlarda yaşamaya mecbur kalan halkı bu tehlikeden kurtarmak ve icap ediyorsa kaza merkezini başka bir tarafa taşıma çareleri düşünmek üzere deprem bölgesini incelemek için bir Fen Heyeti istenmiştir¹³⁷. 17 Haziran-1 Temmuz 1934 tarihlerinde bölgede araştırma yapan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi profesörleri bir rapor hazırlayarak hükümete sunmuşlardır¹³⁸. Rapor şöyledir:

“Mevzubahis olan bölge eskiden Knidos ismi ile anılan Datça yarımadasının orta kısmını işgal eder. Burası irtifai 100 metreyi tecavüz etmeyen bir depresyon olup güneyden ve kuzeyden yüksek dağlarla çerçevesiyle çevrilmiştir. Doğudan batıya alçalarak deniz seviyesine

¹³¹ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹³² BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹³³ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹³⁴ BCA, 030. 10. 119. 838. 17.

¹³⁵ BCA, 030. 10. 119. 839. 3.

¹³⁶ BCA, 030. 10. 119. 839. 3.

¹³⁷ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

¹³⁸ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

inmektedir. Mezkür sahanın ortasında kaza merkezini teşkil eden Reşadiye kasabası, biraz daha güneyinde Datça, batısında Karaköy ve kuzey doğusunda Kızlan köyleri bulunmaktadır¹³⁹.

Datça mıntıkasında depremler sık sık meydana gelmektedir. Bizzat orada bulunduğumuz esnada 3 sarsıntı hissedildi. Aldığımız malumata göre 1933 ilkbaharından bu yana bunlara benzeyen sarsıntılar belli aralıklar ile meydana gelmektedir. Bu sarsıntılar sismoloji tasnifine göre hafif olmuştur. Yani hiçbir şey devamlı olarak yerinden oynatmadığı gibi inşaata da hiçbir tahribat meydana getirmemiştir. Bu sarsıntılar 23 Nisan 1933'te meydana gelen ve Reşadiye'de binaların duvarlarında, bilhassa camiinin kubbesinde çatlaklar, evlerde bazı eşyanın yerinden oynaması ilah gibi bazı tahribat meydana getiren hakiki bir zelzelenin akislerinden başka bir şey değildir. Buna rağmen halkın pek şiddetli olarak değerlendirdiği bu zelzelede hiçbir ev tamamen tahrip olmamıştır. Yalnız yarımadanın batı ucunda ve yarımada haricinde olan Bodrum'da bazı evlerin tahrip olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda zelzele mihrakının denizde, İstanköy Adası'nın güney sahili civarında olması muhtemeldir. İstanköy şehrinin bu zelzelede birçok evleri yıkılmış ve bir miktarda fiat kaydedilmiştir¹⁴⁰.

Görülüyor ki Datça mıntıkasındaki zelzeleler, bir seneden beri sık sık vuku bulmalarına rağmen, örneğin Batı Anadolu'nun İzmir, Aydın, gibi birçok diğer şehirlerinden müşahede edilen zelzelelerle kıyas edilmeyecek derece ehemmiyetten aridir. Belki de Datça'da eskiden böyle şiddetli ve mühim depremler meydana gelmiştir, fakat bu konuda emin hiçbir vesika elde edilememiştir. Datça bölgesinin İstanköy, Rodos, Sakız ve İzmir ayarında tahripkâr zelzelelerin mihrak mıntıkası olduğu iddia edilemez¹⁴¹.

Sık sık ve hafif sarsıntılarla zelzeleye hassasiyeti anlaşılan Datça mıntikasının bu hususiyeti, yer altının jeolojik bünyesinden ileri gelmektedir. Bütün bu münhat sahanın heyet-i umumiyesi, salabeti az ve sahra cinsleri çok muhtelif tabakalardan müteşekkildir. Yer yer birbirinin altında konglomeralar, kumlar, marnlar, ilah gibi tabakalara tesadüf edilmektedir. Bu muhtelif tabakalar zeminin dislokasyonları neticesi olarak oldukça meyilli bir vaziyet arz etmektedirler. Birçok yarıklar "inşikak ve çatlaklar" müşahede edilmektedir.

¹³⁹ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

¹⁴⁰ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

¹⁴¹ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

Fazla olarak bu az mukavim tabakaların bulunduğu muntika kuzeyden ve güneyden mühim faylarla “ inşikak hatları ile” muhattır. Bu hatlar az mukavim tabakaları, daha sağlam ve kesif sahalardan ayrılmaktadır. Bu inşikakların biri Kızlan’ın biraz kuzeyinden geçer ve hemen hemen doğu-batı istikametini takip ederek yarımada’nın güney doğusunda, bugün ki iskele mahallinde denize muntehi olur¹⁴².

Binaların mevki:

Datça muntikasındaki köylerin, salabeti pek az olan arazi üzerinde tesisi edilmiş olması, be nevi arazinin çok münbit olmasının tabii bir neticesidir. Civardaki dağlık nahilerin kesif sahaları, bazen ziraata elverişli olmayan sert kalkerlerden, bazen de şis, serpantin ve vs. gibi üzerinde nispeten güçlükle ziraat yapabilen sahalardan ibarettir. Bu nevi arazi daha ziyade mera olarak kullanılmaya müsaittir. Hâlbuki Datça münhat sahasının kum, marn ve çakıllı toprakları en mükemmel ziraat toprakları olduğundan gerek hububat ziraatına ve gerek meyve ağaçlarına çok elverişlidir. Kızlan, Dadya ve Karaköy köyleri münbit muntikanın muhitinde ve aynı zamanda ovanın münbit kısmı ile dağların mera muntikaları arasında münakale yolları üzerinde bulunmaktadırlar. Nüfusun temerkuz etmiş bulunduğu Reşadiye kasabası ise muntikada merkezi bir mevki işgal etmektedir. Burası muhtelif yolların tabii bir tekatu noktasıdır. Kara yolları ile irtibatın nazarı itibara alındığı takdirde bugünkü kaza merkezinin yeri tamamen isabetli bir yerdir. Bugün sahilde hiçbir köy mevcut değildir. Mevcut iskelede de ancak birkaç ev vardır. Filhakika Datça yarımadasının civar muntikalarla bahri irtibatı hemen yok gibidir. Yarımada ile olan münakalat hariçteki gemi ve gemicilerle yapılmaktadır.

Edilecek Tavsiyeler:

Yukarıda verilen izaha, zelzele hadiselerinin ehemmiyetsiz olduğunu ve merkezi kaza ile köylerin yerlerini değiştirmeyi istilzam edecek mahiyette olmadığını göstermektedir. Zaten söylendiğine göre köyler pek isabetli olarak bugünkü buldukları yerlerinde tesis edilmişlerdir. Zelzelenin bir afet şeklinde tecelli ettiği Messina, Tokyo, San Francisco zelzelelerinde şehir ve köyler bu afetlerden sonra mükerreren eski yerlerine tekrar tesis edilmişlerdir. Çünkü müteessir olan şehirlerin mevkileri ekonomik sebeplerin icap ettirdiği yerler idi. Yalnız Datça gibi salâbeti oldukça az tabakalardan müteşekkil muntikalarda şartlara en uygun yerlerin nereler olduğunu aramak akla gelebilir. Bu yerler bir taraftan

¹⁴² BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

çökmeye, yayılmaya müsait olan alüvyonlar ve eboulisler, diğer taraftan da yıkılmaya veya göçmeye müsait konglomera kıvrımlarının kanallarıdır. Binaenaleyh ana vadi zeminlerinde veya heyelan etmiş kitlelerle örttüğü yamaçların eteklerinde veya yayla kenarlarında inşaat yapmaktan mümkün merteye kaçınmak lazımdır. Özellikle yayla kenarlarında konglomera tabakaları bulunduğu takdirde zemin katıyın inşaata müsait olamaz. Reşadiye'deki bazı binaların ve bilhassa camiinin çatlakları, bu yerlerin sarp ve dik yamaçların pek yakınında bulunmaları ile izah edilebilir.

Reşadiye'de inşası mütesalver hükümet binası için 3 yer gösterilmiştir.

1-Bunlardan birincisi caminin 50 metre kuzeybatısında ve deniz seviyesinden takriben 80 metre irtifadadır. Bu yer küçük taraçası mail bir sathın üzerinde olup sarp bir yamaçla muhattır. Bu sebepten istenilen şartları taşımamaktadır.

2-İkinci yer camiinin 100-150 metre güneybatısındadır ve yaklaşık 60 metre yüksekliktedir. Bu yer de hemen hemen yukarıdaki şartları taşımaktadır.

3-Üçüncü yer ise camiinin güneybatısında ve camiden yaklaşık 500 metre mesafede, deniz seviyesinden 40 metre irtifadadır. Burası vadi zeminine daha yakın, hafif meyilli bir düzlüktür. Etrafında dik yamaçlar yoktur. Yalnız zeminin ne nevi tabakalara istinat ettiği görülememektedir. Burada su seviyesi 10 metre kadar derinliktedir ve verilen malumata nazaran bu derinlikte su sağlam kayanın üzerinde bulunduğundan sert bir konglomera tabakasına tesadüf edilmesi muhtemeldir. Kesin bir neticenin elde edilmesi için bu noktada küçük bir sondaj gerekmektedir. Eğer sondajlar burada gayri mültesik unsurlardan oluşan bir alüvyon tabakasının varlığını göstermeyip de bilakis zeminin sağlam kayadan oluştuğu tahakkuk edecek olursa, derin ve metin temeller yapılmak şartı ile bu yere en münasip mevki nazarı ile bakılabilir.

Sondajlar erasının çürük olduğunu irad edecek olursa, hükümet binası Reşadiye'nin yüksek kısımlarında, yani kaza merkezinin kuzeyinde deniz seviyesinden 80-100 metre irtifadaki mevkilerde inşa olunabilir. Burada konglomera tabakaları daha geniş ve sağlamdır.

Diğer taraftan hükümet konağının eski Talacak İskelesi civarında, yani Datça münhat sahasının güneybatı sahilinde, bugünkü iskelenin biraz kuzey batısında inşası planlaması söz konusu olmuştur. Burada oldukça müsait bir konglomera tabakası mevcuttur ki sathı deniz seviyesinin 5-10 metre fevkinde bulunmaktadır ve münbit bir vadinin mansap tarafını teşkil etmektedir. Falezlerin kenarlarına yaklaşmamak şartı ile ve mukavim konglomeranın

üzerinde bulunduğu tahkik olunduktan sonra, tahtezemin evsafı bakımından burası tavsiyeye şayandır. Bu mahal köylerden biraz uzakça olması sebebiyle itirazı mucip olabilir. Fakat burası deniz kenarındır ve kazada ümit olunduğu üzere ileride deniz nakliyatı inkişaf edecek olursa Hükümet binası bir temerküz sahasına nüve teşkil etmiş olacağından yarımadanın ekonomik inkişafında mühim bir rol oynaması varittir.

Her nerede olursa olsun, inşaatı zelzele muntıklarında tanınmış olan kaidelere göre yapılması lazımdır. Bu kaidelerin başlıcaları bu raporun sonuç kısmında hülasa edilmiş olduğundan tatbikinde uzman Mühendis ve Mimarların tavsiyelerini de almak gerekmektedir.

Sonuç:

1-Datça'da zelzele sarsıntıları, sık sık fakat hafif ve verilen malumata nazaran şimdiye kadar tahribatsız meydan gelmiştir. Bu durumda kasaba ve köylerin yerlerini değiştirmeyi gerektirecek bir vaziyet yoktur.

2-Yalnız inşaatı alüvyonların veya heyelan etmiş kütlelerin üzerine ve konglomeralardan oluşan dik yamaçların kenarlarına yapmak gerekir.

3-Hükümet konağının sert, geniş konglomeraların üzerine ve bunların kenarlarından uzak mahallere tercihen inşa edilmesini tavsiye ederiz. Böyle yerler bizzat Reşadiye'de mevcuttur. Mamafiş deniz kenarında Talacak'ta da inşa olunabilir. Burasının intihabı, takriri bize ait olmayan ekonomik şartlara bağlıdır.

4-Yapılacak binalar zelzele muntıklarında tatbik edilen şartlara uygun olarak yapılmalıdır. Özellikle temellerin derin ve sağlam olması gerekmektedir. Binaların muhtelif aksamı, elastikiyeti temin edecek (mesela beton arme ile) ve inhidama mani olacak şekilde bağlanmalıdır. Temelin çok yüklü olmasından (Mesela birçok katlı bina inşasından) sakınmak gerekir.

Birkaç mülahaza ancak bu noktaya dikkat çekebilmek içindir. Muntıkanın jeolojik bünyesini ve zelzeleye karşı olan hususiyetlerini tetkik etmiş olan heyetimiz, inşaat meselelerinde uzmanların da ayrıca yardımına başvurulması gerektiğine inanmaktadır"¹⁴³.

İstanbul, 16 Temmuz 1934

¹⁴³ BCA, 030. 10. 119. 839. 5.

Sunulan bu rapora göre halkı çok fazla tedirgin edecek bir durumun olmadığı görülmektedir. Yetkililerin rapor sonucunda ne tür faaliyette bulduklarına dair bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak hal deprem hareketlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

30 Nisan 1938 günü saat 21.26'da Datça kazasında hasarsız ve hafif bir sarsıntı hissedildiği kaydedilmiştir¹⁴⁴.

27 Haziran 1941'de sabah saat 06.40'da hafif, gece saat 03.20'de ve saat 05.00'te Datça kazasında birer saniye süren depremler meydana geldiği kaydedilmiştir fakat hasar olmamıştır¹⁴⁵.

15 Haziran 1952 tarihinde Datça'da önce şiddetli ve daha sonra da birbiri ardına artçı olmak üzere bir seri deprem meydana gelmiştir. Depremde halk korkuya kapılarak evlerini terk etmiştir. Deprem nedeniyle bazı binalarda maddi hasar olmuş ise de can kaybının olmaması yetkilileri ve halkı sevindirmiştir.¹⁴⁶

24 Nisan 1957 tarihinde Muğla Vilayeti'nin tamamında özellikle de Fethiye ve Marmaris'te etkili olan bir deprem felaketi meydana gelmiştir. Datça'da da şiddetli olarak hissedilen deprem felaketi ilk olarak saat 21.35'te meydana gelirken sabaha karşı saat 04. 35 sırasında ikinci bir deprem olmuştur. Meydana gelen depremde can kaybı yaşanmazken maddi hasar meydana gelmiştir. Muğla, Yatağan, Ula ve Milas'tan depremzedelere gıda maddesi gönderilmiştir. Deprem enkazının kaldırılması için Aydın ve Denizli'den İstihkâm Taburları hareket etmişlerdir. Ayrıca Kızılay tarafından Marmaris, Datça ve Fethiye'ye çadır gönderilmiştir¹⁴⁷. 27 Nisan 1957 tarihinde daha depremin artçı sarsıntıları devam ederken Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes beraberlerinde ulusal banka müdürleri, Muğla milletvekilleri olduğu halde Muğla'ya tetkiklerde bulunmak ve halkın acılarını paylaşmak için gelmişlerdir¹⁴⁸. Deprem bölgesinde tetkiklerde bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Ziraat Bankası Umum Müdürü Mithat Dülge ve şehircilik mühendis ve mütehassıslarının ilk gözlemlerine göre Fethiye'nin yeniden imarı için 75 ile 100 milyon arasında bir bütçe gerekliydi. Aynı devlet büyüklerinin Marmaris müşahedelerine göre, Marmaris'te ve Datça'da da muhtemel tehlikelerin ortadan

¹⁴⁴ BCA, 030. 10. 119. 840. 15.

¹⁴⁵ BCA, 030. 10. 119. 848. 9.

¹⁴⁶ Muğla, 18 Haziran 1952.

¹⁴⁷ Muğla, 26 Nisan 1957.

¹⁴⁸ Muğla, 27 Nisan 1957.

kaldırılması için yine büyük fedakârlıklar gerekmiştir. Bu arada yeniden imar için plan ve projenin derhal hazırlanması emri verilmiştir¹⁴⁹.

Depremzedelere halkın yardımlarının yanında Merkez Bankası 500 bin, Vakıflar Bankası 175 bin, Yapı ve Kredi Bankası 100 bin lira tutarında yardımda bulunmuştur. Muğla Öğretmen Derneği vasıtası ile il içindeki öğretmen dernekleri ile il dışındaki bazı öğretmen dernekleri ve okullardan da yardım toplanmıştır¹⁵⁰. Datça Maarif Memurluğu tarafından da 60 lira yardımda bulunulmuştur¹⁵¹.

Depremden hasar gören yapılar arasında okullar da bulunmaktaydı. 1957 yılı mayıs ayının ilk haftası içerisinde okullardaki hasarı tetkik etmek için Maarif Vekâleti Ortaöğretim Umum Müdürü Haluk Berk, Vekâlet Yapı İşleri Müdürü Sezai Ergün ve Mimar Hasan Canses deprem bölgesine gelmişlerdir. İlk tespitlerin ardından görevlendirmelerde bulunmuşlardır¹⁵². Okulların eğitim öğretim zamanına yetiştirilmesi gerekmektedir. Temmuz 1957’de vilayet encümeni hasar gören okulların yapımı kararını aldı. Hasar görüp de tamirat ile kullanılabilir okullar arasında Datça’da da iki okul vardır¹⁵³.

2.2. Diğer Afetler ve Felaketler

2.2.1. Seller

Datça’da halkı sıkıntıya düşürecek boyutta bir sel olayına rastlayamadık.

2.2.2. Fırtınalar

Datça coğrafi olarak Ege Denizi’ne uzanmış bir yarımada olduğundan hava muhalefetlerine karşı da korunaklı bir bölge olarak değerlendirilemez. Bu durumun sonucu meydana gelen olaylar şöyledir:

¹⁴⁹ Muğla, 1 Mayıs 1957.

¹⁵⁰ Muğla, 28 Mayıs 1957.

¹⁵¹ Muğla, 28 Mayıs 1957.

¹⁵² Muğla, 7 Mayıs 1957.

¹⁵³ Muğla, 20 Mayıs 1957.

21 Mart 1939 gecesi Bodrum Limanı'na kayıtlı ve Datça kazasının Tekirli Limanı'nda demirli bulunan Nebil Kaptan'a ait motörün, esen şiddetli rüzgâr sebebiyle meydana gelen fırtınaya tutularak karaya çarpmak sureti ile battığı ve can kaybı yaşanmadığı bildirilmiştir¹⁵⁴.

23 Mart 1958 günü Yazı köyü muhtarı tarafından kaymakamlığa bildirilen haber, bir Yunan yolcu gemisinin kuvvetli hava muhalefeti sebebi ile Knidos açıklarında battığı yönünde idi. Yazı Köyü muhtarı kazadan yaralı olarak kurtulan bir yaralıyı evine götürerek iyileşmesi için elinden geleni yapmıştır. Karaya vuran mal ve eşyalar ile cesetleri toplayıp götürmek üzere Rodos'tan gönderilen ayrı bir yük ve yolcu gemisi iskeleye uğrayarak Vilayet izni ile beraberinde Datça Kaymakam Vekili Mehmet Ali Ambarcı ve Jandarma Komutanı Yüzbaşı Sabri Sert'in iştiraki ile sahil taraması yapılmıştır. Yapılan sahil taraması sonucunda kadın-erkek 35 ceset toplanmış ve dönüşte de Yazı Köyü'ne uğranılarak yaralı kişiyi alarak dönmüşlerdir¹⁵⁵.

2.2.3. Orman Yangınları

Datça ormanlık alanlar bakımından zengin bir kazadır. 1938 yıllarında Datça'da 18440 hektar orman bulunmaktadır¹⁵⁶. Fakat meydana gelen orman yangınları kazanın en önemli değerini, ormanlarını yok etmekteydi.

Temmuz 1953'ün ortalarında Datça'nın Menbeli ve Bencik mevkiindeki devlete ait ormanda gece çıkan yangın fundalık kısımlarını tamamen tahrip etmiştir. Bölgede derhal tedbir alan orman görevlileri ile köylü vatandaşlar ateşin çam ormanlarına sirayet etmesini önlemişlerdir.¹⁵⁷

1954 yılında milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı gün meydana gelen yangın Kızılova'daki Tepebaşı mevkiinde başlamıştır. Yangını söndürme çalışmalarına Eski Datça Mahallesi mükellefleri, orman görevlileri ve Hızırşah mükellefleri katılmıştır. Yangını sabaha kadar söndürmeye uğraşan ve çalışan mükellefler şiddetli rüzgâr nedeni ile söndürememişlerdir. Seçim günü sabahı Jandarma Komutanı ile yangın bölgesine gidilecek iken DP İlçe başkanı Fevzi Yılmaz gelmiş ve Kaymakam vekili Mehmet Ali Ambarcı Bey'e:

¹⁵⁴ BCA, 030. 10. 121. 862. 15.

¹⁵⁵ Ambarcı, a. g. e., s. 161-163.

¹⁵⁶ Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, 1938, s. 55

¹⁵⁷ Muğla, 18 Temmuz 1953

“Seçim başladı, seçmenleri toplayıp yangına gönderdiniz oylarını kullanamayacaklar bu doğru mu? Seçmenin oy kullanmasını engellemeye hakkınız yok. Seçmeni oyunu kullandıktan sonra tekrar yangın bölgesine gönderiniz” demiştir. Bunun üzerine Mehmet Ali Bey oy kullanmak kadar ormanların da hassas olduğunu dile getirmiş ve bölgedeki mükellefleri kısım kısım oy kullanmaları için göndermiştir. Kontrol altına alınan yangın bölgesinde on-on beş kişi nöbetçi bırakılmış ise de ertesi gün yine aynı bölgede yangın meydana gelmiştir. Kalan nöbetçiler tarafından çıkartıldığı söylenen orman yangınının sorumluları bulunamamıştır¹⁵⁸.

1954 yılında Emecik-Soğuksu, Boynuzcuk, Tekesuyu, Kadıncık ve Emecik Dağı yangınları meydana gelmiştir. Oldukça sık meydana gelen orman yangınlarının suçlusuz olarak çobanlar üzerinde yoğun şekilde durulmuştur¹⁵⁹.

Temmuz 1954’ün ortalarında Datça’nın Sındı Köyü Garipçe ve Yaka mevkieinde çıkan orman yangını iki gün devam ettikten sonra güçlkle söndürülebilmiştir. Şiddetle devam eden poyrazın tesiri ile yayılan ve bütün bu sahaları kaplayan alevler 140 hektarlık baltalık ormanları tamamen yakmış, yangın mahalline Kaymakamlık tarafından sevk edilen 300 mükellef amele ve orman mensupları tarafından yangın söndürülmüştür¹⁶⁰. Yangını sürekli takip etmekte olan Muğla Orman Başmüdürü Saffet Lülecioğlu da yangın bölgesine gelmiştir. Müdür Bey’in bölgeyi görünce ilk söylediği şey “Ben Datça’da bu kadar güzel ve muazzam orman olduğunu bilmiyordum, yazık oldu” olmuştur¹⁶¹.

1957 Temmuz ortalarında Datça’nın Emecik Köyü Alpar Dağı’nın doğusunda Yanıklık sahasında çıkan orman yangını bir saat kadar devam etmiş ve orman teşkilatının hemen bölgede aldığı tedbirler neticesinde, köylünün de yardımı ile söndürülmüştür. Meydana gelen yangın neticesinde hasar oldukça az olmuştur¹⁶².

Ağustos 1960’in sonlarına doğru Muğla Vilayeti’nin bütün kazalarında birden başlayan yangınlar kısa sürede yayılmıştır. Datça’nın da Nergis Deresi bölgesinde başlayan yangının, bütün orman teşkilatı ve jandarmanın yürütülen söndürme çalışmaları birkaç gün devam etmiştir¹⁶³.

¹⁵⁸ Ambarcı, a. g. e., s. 134.

¹⁵⁹ Ambarcı, a. g. e., s. 134.

¹⁶⁰ Muğla, 12 Temmuz 1954.

¹⁶¹ Ambarcı, a. g. e., s. 135.

¹⁶² Muğla, 18 Temmuz 1957.

¹⁶³ Muğla Postası, 24 Ağustos 1960.

3. SAĞLIK

3.1. Hastane

Sağlık hizmetleri Osmanlı Dönemi'nde tüm memlekette olduğu gibi Datça'da da pek gelişmemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde diğer alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da girişimler olmuştur¹⁶⁴.Devlet Salnamesine göre 1927 yılında Datça'da halkın sağlık durumu iyi idi ve herhangi bir salgın hastalık yoktu¹⁶⁵.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Datça'da bir sağlık merkezi olmamasına rağmen, 1930'lu yıllardan itibaren bölgeye hükümet tabiplerinin atandığını görmekteyiz¹⁶⁶.

1949 yılında ise İlçede hükümete ait 5 yataklı bir dispanser ile bir hükümet doktoru vardı. Umumi temizlik bir daimi iki geçici işçi ile yapılmaktaydı.

18 Haziran 1953 yılında Muğla Gazetesi şunları yazıyordu¹⁶⁷:

“Bir türlü tam teşekküllü bir hale gelememiş olan kazamızın bir yıla yakın bir zamandan beri hükümet doktorunun bulunmayışı üzüntülerin başlıcasına teşkil etmektedir. Çeşitli hastalıklar karşısında kocakarı ilaçları revaç bulmaktadır.

Diğer taraftan birçok genç doktorsuzluk yüzünden Marmaris ve İzmir'e gidip gelmektedirler. Halkımız ilgililerin bir doktoru bir kaza için çok görmeyeceklerinden emin bulunmaktadır”.

Datça'ya hükümet tabipleri tayin ediliyordu fakat problemler eksik olmuyordu. Tayinlerde zaman zaman sıkıntı yaşanmaktaydı. 1953'te Bir müddettir ihmal edilen hükümet tabipliğine nihayet Dr. Pertev Gerçek tayin edilmiştir¹⁶⁸.

1957 yılına gelindiğinde ise sağlık konusunda da sıkıntı yaşayan Datça için bir sağlık merkezi yapılmasına karar verilmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekaleti'nce alınan karara

¹⁶⁴ Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, Marifet Basımevi, İzmir, 1938, s. 87.

¹⁶⁵ 1926-1927 Devlet Salnamesi, 1927, 1134.

¹⁶⁶ Muğla, 19 Ağustos 1952; Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, s. 87; 1967 Muğla İl Yıllığı, Ankara 1968, s. 235.

¹⁶⁷ Muğla, 18 Haziran 1953.

¹⁶⁸ Muğla, 10 Temmuz 1953.

göre Reşadiye Kaza merkezi İskele’de yapılacak olan binanın hazırlıkları müteahhit tarafından yapılmış ve temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. Sağlık merkez binası 400.000 lira’ya ihale edilmiştir¹⁶⁹. Milas, Bodrum ve Marmaris’in de bir sağlık merkezine kavuşturulması projesi büyük sevinç ve mutluluk yaratmıştır¹⁷⁰. Sağlık merkezinin yapılması için uygun arazi aranırken Datçalı bir hayırsever kendi arazisini bağışlamıştır. 1950’li yıllara kadar “*Üvey Evlat*” muamelesi gördüğü söylenen ve her defasında dile getirilen Datça, Hastane Pavyonu, bir doktor evi ve bir garajdan ibaret olan sağlık merkezine kavuşmuştur¹⁷¹.

Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma ve tedavi usulleri hakkında halk sağlığı eğitimi ile birlikte merkez ve köylerde çevre sağlığı faaliyeti olarak suların dezenfeksiyonu, sıhhi tuvalet inşası, gübrelik ve bataklıkların izalesi işleri özen ile takip edilmiştir. 1966 yılında Boğmaca, Difteri, Tetanos karma aşılı tatbikatı % 70 oranına ulaşmış, geri kalan nüfusun aşılı da yapılmaya devam edilmiştir. 1960’lı yıllarda da Datça’da kayda değer veremli, frengili, lepralı, hastaya rastlanmamaktadır.

3.2. Salgın Hastalıklar

3.2.1. Sıtma

Ülkemizde uzun yıllar boyunca binlerce insanın ölümüne neden olan sıtmaya karşı 1930’lu yıllardan itibaren bazı önlemler alınmaya başlanmıştır¹⁷².

Bu yıllarda Muğla sahil yerleşimlerinde sıtma hastalığı oldukça yaygındır. Marmaris ve Datça ise bir derece daha iyi durumdadır. Muğla Vilayeti’nin sıtma ile savaş programı içine dâhil edilmemiş olması da hastalıkla mücadelede olumsuz bir etki yapmıştır¹⁷³.

1935’li yıllarda sahil kesimlerinde sıtma ile mücadelede kullanılan kinin, şehir merkezlerinde bulunabilirken köylerde tedarikte sıkıntı yaşanmıştır. Dolayısıyla Marmaris

¹⁶⁹ **Muğla**, 10 Aralık 1958.

¹⁷⁰ **Muğla**, 16 Ekim 1953.

¹⁷¹ **Muğla**, 17 Aralık 1953.

¹⁷² **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 277; **Muğla’da Halk**, 27 Mayıs 1930.

¹⁷³ **Muğla’da Halk**, 6 Haziran 1930.

köylerinde de kinin tedarikinde sıkıntılar yaşandığını söyleyebiliriz. CHP ve Halkevi, hastalıkla savaşta önemli bir madde olan kininin tedarikinde görev almışlardır¹⁷⁴.

1939 yılından önce Marmaris'te olduğu gibi Datça'da da sıtma ile mücadele yapıldığı görülmektedir. Fakat Datça da dâhil vilayet dâhilindeki potansiyel hastalardan alınan kanların tahlili ancak Aydın'da yapılabiliyordu. Bu uygulama sıtma ile savaşta önemli bir zaman kaybına yol açmaktaydı¹⁷⁵. Yeterli mücadele ve medikal desteğin olmaması dolayısıyla Datça da dâhil tüm vilayette 1940'lı yıllarda sıtma görülmüştür¹⁷⁶. Aynı dönemde kinin fiyatlarının da %100 oranında artması ile sıkıntılar hat safhaya ulaşmıştır¹⁷⁷.

1944- 1945 yıllarında sıtma ile mücadelede bazı ilerlemeler kaydedilmiştir¹⁷⁸. 5 Mart 1945 tarihinden itibaren sağlık personellerine sıtma ile mücadele kapsamında kurs verilmiştir¹⁷⁹. Dolayısıyla verilen eğitim de salgın hastalığın azaltılmasına pozitif etki etmiş olmalıdır.

Sıtma sadece Muğla sahillerinin derdi olarak kalmamış, âdete ülke sorunu haline gelmiştir. Şubat 1945'te Ankara'da yapılan, "*Sıtma Konferansı*" sorunun büyüklüğünü özetler niteliktedir¹⁸⁰.

3.2.2. Diğer Salgın Hastalıklar

Datça ilçesi dâhilinde olan herhangi bir verem vakasına rastlayamasak da vilayet dâhilinde yoğun olarak verem vakasına rastlanmış olması, ilçede de bu vakanın görüldüğü fikrini kuvvetlendirmektedir. Verem konusunda zaman zaman gazetelerde bilgilendirici, uyarıcı köşe yazıları yer almıştır¹⁸¹.

Vilayet dâhilinde frengi hastalarına rastlanmakla birlikte Datça'da hastalığın görülüp görülmediği konusunda bir bilgiye ulaşamadık¹⁸².

¹⁷⁴ **Muğla'da Halk**, 28 İkinci Teşrin 1936.

¹⁷⁵ **Muğla'da Halk**, 15 Ağustos 1939.

¹⁷⁶ **Muğla'da Halk**, 24 Ağustos 1940.

¹⁷⁷ **Muğla'da Halk**, 14 Eylül 1940.

¹⁷⁸ **Muğla'da Halk**, 22 İkinci Kanun 1944.

¹⁷⁹ **Muğla'da Halk**, 17 Şubat 1945.

¹⁸⁰ **Muğla'da Halk**, 21 Şubat 1945.

¹⁸¹ **Muğla'da Halk**, 12 Temmuz 1944, 19 Mart 1947; **Muğla Postası**, 11 Ocak 1961.

¹⁸² **Muğla'da Halk**, 24 Ağustos 1940.

4. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI

4.1. Posta ve Telgraf

Aydın Vilayeti Umumi Meclisi'nin 1909 Yılı Kararları'nda Datça ile ilgili şu karar alınmıştır: Marmaris'e bağlı Datça (Dadya) nahiyesinin kazaya on sekiz saat uzaklıkta olduğu, yollarının gayet sarp olmasından dolayı ulaşımın güçlüğüyle sağlandığı, palamut, zeytin, badem ve incirin bu yörede bolca üretildiği ancak rayicinin ne olduğu zamanında bilinmediğinden ucuza satıldığı, üreticinin zarar gördüğü, önlem olarak bir telgraf hattı kurulursa halkın katkıda bulunacağı, ayrıca vergilerin zamanında toplanmasında da bu hattın yararlı olacağı belirtiliyordu. Yine il sınırları içerisinde telgraf hattı bulunmayan diğer kasabalar için de öneriler yapıyordu¹⁸³.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Datça henüz telgraf hizmetine sahip değildi. 1928 yılına kadar Marmaris'e bağlı bulunan Datça telgraf ile ilgili işlerini buradan yürütmekte idi. Kaza olduktan sonra her türlü idari, adli ve diğer kurumlardan mahrum kalmayan Datça'nın dışarı ile iletişiminin olmayışı garip idi. 1931 yılında telgraf hattına kavuşan Datça ile ilgili olarak 14 Mart 1930 tarihli Halk Gazetesi şunları yazmakta idi: *"Hem öyle bir kaza ki, keskin ve cesur bir kılıç gibi yabancı ellerin bağına uzanmış, üç çevresi engin denizlerle çevrilmiş, yalnız bir tarafı yolsuz ve bakımsız kaya silsileleri ile karaya bağlanmıştır. Halk adeta dünyadan mütecerrit yaşamaktadır. Posta ve Telgraf ihtiyacını bin zahmet ve meşakkatle kaza merkezine iki günlük mesafede bulunan Marmaris temin etmektedir. Dadya kazamızın posta ve telgrafsızlıktan çektiği sıkıntıyı yakinen bildiğimizden bir posta ve telgraf şubesinin açılması teşebbüsünü derin bir memnuniyetle karşılıyoruz"*¹⁸⁴.

Kaza olduktan sonra da üç sene kadar bu hizmetten mahrum kalan Datça bu hizmete kavuşmuştur. Bu ihtiyacı gidermek için 27 Temmuz 1931 tarihinde başlanan telgraf hattı yapımı 27 Ağustos 1931 tarihinde bitmiş ve 28 Ağustos 1931 tarihinde halkın da katıldığı kalabalık bir tören ile hizmete açılmıştır¹⁸⁵.

Datça'nın uzun müddet sonra telgraf hattına kavuşma sebebi olarak gösterilen maddi yetersizlik, yıllar sonra talihsiz bir durum ile karşımıza çıkacaktır. 1954 yılına gelindiğinde

¹⁸³ Ayten Can Tunalı, *Aydın Vilayeti Umumi Meclisi'nin 1909 Yılı Kararları*, s. 132.

¹⁸⁴ *Muğla'da Halk*, 14 Mart 1930.

¹⁸⁵ *Muğla'da Halk*, 3 Eylül 1931.

P.T.T. İdaresi'nin, yıllardır Datça-Marmaris arası postasının otomobil ile yapılmakta iken tekrar canlı vasıtası ile yapılması yönünde aldığı karar Datça halkını oldukça müteessir etmiştir¹⁸⁶. P.T.T. İdaresi kar ve zarar mülhazaları sebebi ile posta ulaşımını motorlu vasıttan canlı vasıtaya çevirmesi yirminci asır medeniyetine yakıştırmamaktadır¹⁸⁷. Vilayet merkezine 160 km olan Datça'nın haftada bir iki seferi at ile yapılacak olan posta nakliyesi ile ilgili bu durum ilgililere bildirilerek, bu uygulamadan daha sonra vazgeçilmiştir¹⁸⁸. Yeniden motorlu vasıta ile uygulamaya başlanan posta işleri eskisi gibi haftada üç sefer olarak başlamış ve vatandaşları oldukça sevindirmiştir¹⁸⁹.

Posta teşkilatı Marmaris'ten Bozburun'a gidecek olan mektupları Datça'ya gidecek olan mektuplarla gönderir ve yolda bekleyen görevli tarafından teslim alınarak kayık vasıtası ile Bozburun'a götürülürdü. Mart 1956'da Bozburun'a ait mektupları Datça Postası'ndan alan Kayıkçı Süleyman, denizde seyretmekte iken aniden dalgalara kapılmış ve kendisinden haber alınamamıştır.

4.2. Telefon

Datça'da ilk telefon kullanımını 1935 yılında görmekteyiz. 1935 yılında yine Recai Güreli döneminde mevcut Jandarma telefon hatları elden geçirilerek Kaymakamlık ve Reşadiye Telgrafhanesi'ne manyetolu telefon konulmuştur. Halk Telgrafhaneye yazdırmak suretiyle telefon görüşmesi yapmaya başlamıştır¹⁹⁰. 1935 yılında Datça'da telefon abone sayısı ve santral kapasitesi 10'dur. Hat uzunluğu ise 80 km'dir. 1970'li yıllara kadar bu durumun değişmediğini görmekteyiz¹⁹¹.

Datça ilçe merkezinin telefona kavuşmasının ardından 1955 yılında köylerinde telefon hattına kavuşması için çalışmalar başlamıştır. Datça'yı ziyarette bulunan Vali Esat Kaya Ayman ile birlikte bulunan Vilayet Jandarma Alay Kumandanı Albay Rüştü Senbol'un

¹⁸⁶ Muğla, 7 Ekim 1954.

¹⁸⁷ Muğla, 7 Ekim 1954.

¹⁸⁸ Muğla, 7 Ekim 1954.

¹⁸⁹ Muğla, 12 Ekim 1954.

¹⁹⁰ Muğla'da Halk, 6 Nisan 1935.

¹⁹¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 342.

mahallen yaptıkları tetkikler sonucunda ilk olarak Datça-Cumalı Köyü arası şebekesi tamamlanmış olup işletmeye açılmıştır¹⁹².

4.3. Radyo

Datça'da 1960'lı yıllara kadar radyo bulunduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık. 1960 yılında Datça'da 317 adet radyo bulunmaktadır¹⁹³.

5. SOSYAL KURULUŞLAR, DERNEKLER VE CEMİYETLER

5.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, II. Abdülhamid'in himayesinde 14 Nisan 1877 tarihinde tesis edilmiş ve hızlı bir şekilde faaliyete geçirilmiştir¹⁹⁴.

Cemiyetin ismi, 1935 yılında Kızılay olarak değiştirilmiştir¹⁹⁵. Cemiyetin Datça şubesi, Bodrum ve Fethiye şubeleri kadar faal değildi¹⁹⁶. 1935'te Datça'da meydana gelen deprem üzerine Muğla vilayetinde kurulan komisyon yardım çalışmalarına başlamış, yaralıların tedavisi için doktor ile bir sandık sıhhi malzeme Hilal-i Ahmer tarafından Datça'ya gönderilmiştir¹⁹⁷. Kızılay, özellikle 1957 Depremi esnasında Datça'ya düzenli yardımlar iletmiştir. Ayrıca Kızılay tarafından Marmaris, Datça ve Fethiye'ye çadır gönderilmiştir¹⁹⁸.

1960'da Datça Kızılay Başkanı Osman Çakır'dır.

5.2. Türk Hava Kurumu

Başkanı: Mehmet Serinoğlu

¹⁹² Muğla, 30 Haziran 1955.

¹⁹³ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 341.

¹⁹⁴ Milli Mücadele'de Hilal-i Ahmer, (Haz. İsmail Hacıfettahoğlu), Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2009, s. 12.

¹⁹⁵ Akça, a. g. e. , s. 66.

¹⁹⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 280.

¹⁹⁷ Kızılay Arşivi, s. 178/ 65

¹⁹⁸ Kızılay Arşivi, s. 158/2

5.3.Öğretmenler Derneği

Başkanı: Hasan Karakaş

5.4.Datça'yı Kalkındırma ve Tanıtma Derneği

Başkanı: Turgut Dünder

5.5.Şehir Kulübü

Datça Şehir Kulübü ilçede kültürel faydalar temin etmek ve günlük hayatın sıkıntılarını gidermek ve neşeli vakit geçirmek amacı ile kurulmuştur¹⁹⁹. Kulüpte kumar mahiyetinde olmayacak şekilde kâğıt ve diğer oyunlar oynanabileceği gibi aparatif mahiyette yiyecek ve içecek de alınabilmektedir. Kulübün Başkanı Rafet Antalyalı'dır²⁰⁰. Bazı üyeleri şunlardır:

Ahmet Birol: T.C. Ziraat Bankası Müdürü.

Hamdi Erbil: P.T.T. Müdürü

Ertuğrul Eryanık: Hayvan Sağlık Memuru

Faruk Saka: Hükümet Tabibi

Enver Turan: Askerlik Şubesi Başkan Vekili

5.6.Askerlik Şubesi

Datça'da 1954 yılında kurulmuş olan Askerlik şubesi kadrosu muvaffak bir binada vazifeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise 90 kilometrelik mesafede olan Marmaris kazasına gidip muamele yaptıran vatandaş artık bu külfetten kurtulmuştur. Diğer taraftan iskelenin güzel bir yerinde şube binası için arsa temin edilmiş ve yakında yeni bir binaya kavuşmuştur²⁰¹.

¹⁹⁹ Muğla, 17 Şubat 1960.

²⁰⁰ 1967 Muğla İl Yılığ, s. 18.

²⁰¹ Muğla, 8 Ocak 1954.

6. DATÇA BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ

6.1. Datça Belediyesi'nin Tarihi Gelişimi

Datça kaza olmadan önce Marmaris'e bağlı nahiye (bucak) idi. 1914 yılında kurulan bu nahiye 1928 yılına kadar hüküm sürmüştür. Nahiye merkezi o dönemde "Reşadiye Köyü" olup idare amirleri de nahiye müdürleri idi. 1305 Aydın Vilayet Salnamesine göre dönemin Nahiye Müdürü Ahmet Lütfi Efendi'dir. Nahiye Meclis üyeleri ise, Mustafa Murat ve Hacı Osman Ağalar ve Hacı Halil ve Mustafa Ağalar'dır²⁰². 1308 Aydın Vilayet Salnamesine göre ise Nahiye Müdürü Ahmet Cevdet Efendi, Naib vekili Hüseyin Efendi idi. Meclis üyeleri ise, Mustafa, Murat, Hacı Osman, Halil ve Hacı Mustafa Ağalar idi²⁰³. 1313 Aydın Vilayet Salnamesine göre Nahiye Müdürü Süleyman Sıtkı Efendi'dir. Meclis üyeleri Emrah Efendi, Sadık ve Mahmut Ağa idi²⁰⁴. 1315 Aydın Vilayet Salnamesine göre Nahiye Müdürü Faruk Efendi idi. Meclis üyesi ise Hacı Osman Ağa, Mustafa Ağa, Süleyman Ağa idi²⁰⁵. 1319 Aydın Vilayet Salnamesine göre Nahiye Müdürü Rüştü Efendi idi²⁰⁶.

Nahiye ilçe olmadan evvelki dönemde tam teşekküllü değildir. Ancak Nahiye Müdürlüğü'ne bağlı bir Emniyet Asayiş Karakolu mevcut idi. Daha sonra bir de Kadılık Teşkilatı kurulduğu ancak daha çok nahiyede padişah yakınları ve "Reşadiye Ağaları" olarak Mehmet Ali ve Murat Halil ağaların söz sahibi ve köylere onların hâkim oldukları, nahiye müdürlerinin ise görevlerini ancak sembolik olarak temsil edebildikleri söylenmektedir.

Datça 1928 yılında ilçe olmuştur. Nahiye zamanındaki gibi Reşadiye yine ilçe merkezi idi. Hükümet Konağı da eski Nahiye Müdürlüğü binası idi. İlçe Kaymakamı Sinan Tekelioğlu "Kurucu Kaymakam" olarak adlandırılıyordu. Kendisinin Milli Mücadele kahramanlarından olup birçok yararlılıklar gösterdiği söylenmektedir. Çalışma hayatına başlayan devlet daireleri, başta kaymakamlık olmak üzere, Hükümet Konağı'nın üst katına, adliye alt kata, açıkta kalan diğerleri ise kiralanmış binalara yerleştirilmiştir.

Kurulduğundan beri 26 yıl Reşadiye Mahallesi'nde vazife gören Belediye İdaresi 1954'te İskele Mahallesi'ne nakledilmiştir²⁰⁷. Belediye İdaresi eski hükümet merkezi olan

²⁰² 1305 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 179.

²⁰³ 1308 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 184.

²⁰⁴ 1313 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 472.

²⁰⁵ 1315 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 570,571.

²⁰⁶ 1319 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 495.

²⁰⁷ Muğla, 21 Temmuz 1954.

Reşadiye'den İskele'ye nakledildi ise de hükümet dairesi ile belediyenin kilometrelerce uzakta bulunmaları doğal olarak vatandaş için oldukça yorucu bir durum idi. O dönem Muğla Gazetesi şunları yazıyordu: “ *Halkın ısrarlı dileklerini bazı politik mülahazalar dolayısı ile itibara almayan bugünkü belediye meclisi daireyi ilgililerin müdahalesi ile İskele'ye nakletmiş bulunmaktadır. Bu durum her iki mahalle sakinlerini de memnun etmiş, halkımızın işlerini son derece kolaylaştırmıştır*”²⁰⁸.

6.2. Bayındırlık Hizmetleri

6.2.1. İmar

Datça'nın imar edilmeyi bekleyen birçok işi var iken 1953 yılında İller Bankası'nın diğer vilayet kazalarını iş programına aldığı halde Datça'ya “*Üvey Evlat*” muamelesi yapıldığı söylenmektedir. Halkın bu konuda göstermiş olduğu sert tepkiler sonucu nihayet İller Bankası Datça'ya da el atmıştır²⁰⁹. O dönemde yaşanan depremler sebebi ile de ev buhranı içinde olan Datça halkı Bankadan görecekları yardım ümidi ile “*Datça'da Yalı Evleri Kooperatifi*” adıyla bir kooperatif kurma hazırlığına başlamışlardır. Yılların mahrumiyetine uğrayan bu kazada şiddetle meskene ihtiyaç olduğu, kazaya tayin edilen bir memurun aylarca diğer memur arkadaşları yanında kaldıktan sonra ancak üç beş nüfuslu aileleri ile bir oda bulabildikleri görülmektedir²¹⁰.

İmar açısından Datça çok büyük sıkıntılar yaşamaktadır o dönemde ve kaza merkezinin nereye taşınacağı konusunda tartışmalar yaşanmış ve bu süreçte imar faaliyetleri yapılamamıştır. Fakat Belediye'nin İskele'ye taşınması, Sağlık Merkezi, Ziraat Bankası, Askerlik Şubesi gibi resmi inşaat hazırlıklarına İskele'de başlanması artık kaza merkezinin İskele'de olacağına vatandaş da inanmıştır²¹¹. Bu sebeple İskelede ev, dükkân vs. özel inşaata talep artmakta fakat kredi imkânsızlıkları yüzünden süratle işe girişilememektedir. Şayet Emlak Kredi Bankası diğer kazalarda olduğu gibi fakir ve yardıma daha ziyadesi ile muhtaç

²⁰⁸ Muğla, 21 Temmuz 1954.

²⁰⁹ Muğla, 9 Temmuz 1953.

²¹⁰ Muğla, 9 Temmuz 1953.

²¹¹ Muğla, 2 Eylül 1954.

Datçalılara yardım elini uzatır ise kısa zamanda güzel ve şirin kasaba merkezine kavuşulacağına inanılmaktadır²¹².

Datça'nın kalkınma faaliyetleri bakımından İmar işlerine hız veren İller Bankası aynı zamanda Datça'ya yeni bir İskele de kazandırmıştır. Datça'nın Betçe bölgesi köyleri için Palamut Bükü İskelesi tamamlanarak açılışı yapılmıştır²¹³. Datça İskelesine 30 km mesafede bulunan Betçe köyleri elde ettikleri ürünleri o güne kadar kara yolu ile Datça İskelesi'ne getirirlerdi. Bu durumu önlemek için Vilayet tarafından gerekli teşebbüslere geçilerek İller Bankası'ndan sağlanan yardım ile Palamut İskelesi hayata geçirilmiştir. Palamut İskelesi'ne 25-30 tonluk motorlar yanaşabilmektedir. Böylece köylülerin zaruri ihtiyaçları tam olarak karşılanmıştır²¹⁴.

Bu faaliyetlerin yanı sıra karayolu ulaşımı ile ilgili olarak da imar faaliyetleri yapılmıştır. Hiç yolu olmayan Marmaris-Datça arasında 86+500 km tesviye halinde yeni yol açtırılmış ve 25 metre açıklığında 12 adet ahşap muvakkat geçit yaptırılarak vilayet merkezi ile irtibatı sağlanmıştır²¹⁵.

Datça-İskele arasında 5000 metre tulde yeniden yol açılmıştır²¹⁶.

Datça-İskele-Gürme arasında 5000 metre tulde yeniden yol açılmıştır²¹⁷.

1955 yılı ortalarında o dönem valisi Esat Kaya Ayman Datça'yı ziyaret ederek, Datça kazasının kalkınması ile ilgili olarak bazı tetkiklerde bulunmuştur. Vali Esat Kaya beraberinde Jandarma Komutanı Yrb. Rüştü Senbol, Sağlık Müdürü Sacit Naçı, ve Nafia Müdürü Abidin Kayı olduğu halde üç gün süren ziyaret ve tetkiklerde bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında Vali Esat Kaya Hızırşah, Yaka, Cumalı, Çeşme Mahallesi, Palamutbükü İskelesi, Sındı, Mesudiye, Karaköy, Kızlan ve Emecik köyleri ile Datça, Reşadiye ve kaza merkezi İskele'ye uğramak sureti ile kazanın tamamında oldukça faydalı tespitlerde bulunmuştur. Aynı zamanda yapılacak işler ile ilgili halkın ayrı ayrı isteklerini dinlemiştir. Özellikle kaza merkezi İskele Mahallesi'ne yapılacak olan sağlık merkezi için önceki yıl temin edilmiş olan arsanın yetersizliği sebebiyle yeniden ilgilenen Vali arsanın 5000 metre

²¹² **Muğla**, 2 Eylül 1954.

²¹³ **Muğla**, 11 Ekim 1954.

²¹⁴ **Muğla**, 11 Ekim 1954.

²¹⁵ **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, s.75.

²¹⁶ **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, s.75.

²¹⁷ **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, s.75.

kare daha genişletilmesini sağlamıştır²¹⁸. Ayrıca tahsisatı temin edilmiş olan kaza Jandarma Komutanlığı binası için de uygun arsanın Datça halkının yardımları ile temin edilip inşaatına başlanması için ilgililere talimat vermiştir. Datça halkı üzerinde unutulmaz bir iz bırakan Vali Esat Kaya Ayman'ın bu seyahatleri gönüllerde büyük ferahlık yaratmıştır. Yapılan bu faaliyetlerden oldukça memnun olan Datça halkı Demokrat Parti'ye minnettardır²¹⁹.

Datça'da konut sıkıntısının had safhaya geldiği sırada halkın yoğun dilek ve istekleri sonucu Emlak Kredi Bankası'nın bir elini de Datça'ya uzatmış olması halk arasında büyük memnuniyet yaratmıştır. Israrlı talepleri dikkate alan yetkililer Emlak Kredi Bankası'ndan üç kişilik bir heyet göndermişlerdir. Heyet kazanın durumu ile ilgili incelemeler yapmıştır²²⁰.

Datça kazasının önceden İller Bankası'nca müteahhitlerine ihale edilen tesviye örnekleri, hali hazır vaziyet planları ikmal edilerek Nafia Müdürlüğü'ne iletilmiştir. Datça'nın imarı ile ilgili planlamalar, bu konuda özel talimat gereğince mahallin başındaki en büyük mülkiye amirinin başkanlığında İl nafia, eğitim, sağlık ve vakıf müdürlerinden oluşan heyet bölgeleri dolaşarak gerekli tahkikatı yapmış ve raporları sunmuştur²²¹.

Muğla Valisi Esat Kaya Ayman Maarif Müdürü İbrahim Özdal ile Datça'ya gelerek Kaymakam Ziya Ekincioğlu ile birlikte Datça'nın hemen her köy ve mahallesinde tetkikler yapmıştır²²². Tetkiklerine kaza merkezinin İskele mahallesinden başlayan Vali Reşadiye ile Datça mahallelerinden sonra Sındı, Yaka, Cumalı, Çeşme, Yazı, Palamut Bükü, Hızırşah, Karaköy, Kızlan, Emecik, köy ve mahallelerini ziyaret ederek bu köylerin okul durumlarını ve diğer ihtiyaçlarını yerinde tespit etmiştir²²³. Bu arada devam etmekte olan Datça-Cumalı Köyü arasındaki köy yolu inşaatını tetkik edip, kısa zamanda tamamlanması için 5000 liralık daha yardım yapılmasını kararlaştırmıştır²²⁴. Bunların yanı sıra Karaköy Okulu'nun tamir çalışmaları, Hızırşah Okulu'nun yeniden yapılması işleri ile de ilgilenmiş, Sındı Köyü'nde

²¹⁸ Muğla, 9 Mayıs 1955.

²¹⁹ Muğla, 9 Mayıs 1955.

²²⁰ Muğla, 11 Haziran 1955.

²²¹ Muğla, 20 Ocak 1956.

²²² Muğla, 28 Ocak 1956.

²²³ Muğla, 28 Ocak 1956.

²²⁴ Muğla, 28 Ocak 1956.

yeniden yapılmakta olan okul binası inşaatının bir an evvel bitmesi için 7000 liralık daha yardım verilmesini kararlaştırmıştır²²⁵.

“*Bir mahrumiyet bölgesi olarak yoklar diyarı* “ diye adlandırılan, Vilayet içinde tek kalmış olan Datça-Marmaris yolu da karayolları kapsamına alınmıştır. Bir köy yolundan daha da fena bir halde olan Datça yolu vilayet bütçesi katkıları ile yapılmış, onarılmış fakat onca masraf çay ve sellere karışıp gitmiştir. Devlet Kara Yolları’nın faaliyetleri stratejik açıdan büyük öneme sahiptir. Devlet Kara Yolları Genel Müdürlüğü’nün Muğla’nın bu tek kalmış kazasını da mahrum etmeyeceğinden halk memnuniyet duymuştur²²⁶.

Marmaris-Datça yolunda Arkutça Çayı üzerinde 10 metre açıklığındaki betonarme köprü inşaatı da % 11 tenzilat ile 22.151 lira 13 kuruşa müteahhede ihale edilmiştir²²⁷

6.2.2.İçme Suyu

Datça’nın içme suyu sorunu Cumhuriyet’in ilk yıllarında henüz çözülmemişti. Yalnız Reşadiye ‘ye İn Suyu olarak bilinen mabadan su akıtılarak mahallenin dışında sayılabilecek bir yerde de çeşme kurulmuştu. Reşadiye’nin yegâne çeşmesi de bu idi zaten. Oldukça kireçli olan bu su beğenilmeyerek bunun yerine içme suyu olarak Hızırşah Köyü’nün suyu içiliyordu. Reşadiye’de kuyu oldukça azdı ve kullanma suyu sıkıntısı da çekilmekte idi²²⁸.

İller Bankası tarafından 1954 yılında yaptırılması kararlaştırılan içme su tesisi için proje ihalesi yapılmış ve üstlenen müteahhit etütlerine başlamıştır²²⁹. Etüt ve proje işlerinin sonucunda kasabaya 18 km bir mevkiden gelecek bol ve temiz içme suyundan sonra kasaba halkı yıllardır içmekte olduğu pis sulardan kurtulmuş olacaktır²³⁰.

Datça’nın mahrum kalmış olduğu bir diğer mesele olan içme suyu meselesi de alınan sevindirici bir haber ile çözülmüştür. İller Bankası tarafından içme suyu sorunu ele alınmış ve

²²⁵ Muğla, 28 Ocak 1956.

²²⁶ Muğla, 29 Kasım 1956.

²²⁷ Muğla, 14 Aralık 1957.

²²⁸ Ambarcı, a. g. e. , s. 43

²²⁹ Muğla, 16 Temmuz 1954.

²³⁰ Muğla, 16 Temmuz 1954.

iş eksiltmeye çıkarılmıştır. 340.977.10 lira keşif bedelli olan bu işin eksiltmesi 30 Temmuz 1957 tarihinde İller Bankası'nda yapılmıştır²³¹.

İlk olarak 1958 yılında Datça'nın Kızlan Köyü'nde kaptaj ve 1700 metre isale şebekesi ve çeşme yapılarak köye su akıtılmıştır²³².

Datça'nın Mesudiye Köyü'ne de kaptaj isale şebekesi ve çeşme inşaatı tamamlanarak su akıtılmıştır²³³.

Datça'nın Cumalı köyünün Bele Köyü Mahallesi'nde 325 metre isale şebekesi ve kaptaj inşaatı yapılarak köye su akıtılmıştır²³⁴.

Datça'nın Hızırşah Köyü'nde de kaptaj ve 520 metrelik boru ile isale şebekesi ve çeşme inşaatı tamamlanarak köye temiz bir içme suyu akıtılmıştır²³⁵.

Datça'nın Emecik Köyü'de kaptaj ve isale şebekesi, çeşme inşaatı tamamlanarak temiz içme suyuna kavuşmuştur²³⁶.

Datça'nın Karaköy Köyü'nde de kaptaj ve 2131 metre demir boru döşenerek çeşme inşaatı tamamlanmış ve temiz içme suyu akıtılmıştır²³⁷.

Datça'nın Sındı Köyü mahallelerine de kaptaj ve isale şebekesi ile dört adet çeşme yapılmak sureti ile köyün dört yerinde temiz içme suyu akıtılmıştır²³⁸.

6.2.3. Elektrik

1960'lı yıllara kadar Datça'da elektrik hizmeti yoktu. Muğla milletvekili Hilmi Baydur Datça'ya geldiği bir zaman kaymakamlığı ziyaret etmiştir. Kaymakam ile yaptığı görüşmede Datça'nın en büyük sıkıntısının elektrik olduğu kendisine söylenmiştir. Hilmi Baydur baraj elektriğinin henüz ihtimal olmadığını, ancak temin edilecek bir elektrik jeneratörü ile İskele'nin elektrik ihtiyacının karşılanabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine

²³¹ Muğla, 16 Temmuz 1957.

²³² Muğla, 14 Nisan 1958.

²³³ Muğla, 14 Nisan 1958.

²³⁴ Muğla, 2 Eylül 1958.

²³⁵ Muğla, 2 Eylül 1958.

²³⁶ Muğla, 2 Eylül 1958.

²³⁷ Muğla, 8 Eylül 1958.

²³⁸ Muğla, 8 Eylül 1958.

kaymakam vekili Mehmet Ali Ambarcı kendisine Ilıca ve Kargı değirmen sularından bahsetmiş, gerekli elektriğin bu değirmen sularından karşılanabileceğini söylemiştir. Hilmi Baydur bu konu üzerinde durmuş, öncelikle suların yeterlilik derecelerinin gönderilen teknik elemanlar tarafından incelenmesi sağlanmıştır. Rapor neticesinde suların çok alçakta aktığından dolayı bunun mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır²³⁹.

İskele elektriğe ilk olarak 1966 yılında Kaymakam Cahit Gündüz zamanında kavuşmuştur. Onun ön ayak olması ile Marmaris Belediyesi'nden alınan ve İskele Mahallesi'nde makinist İbrahim Adanır'ın idaresinde faaliyete geçirilen jeneratör, geceleri saat 20'den 24'e kadar dört saat çalıştırılmakta idi. Böylece yeni alınan buzdolapları da dört saat çalıştırılıyordu. Yine aynı yıl ikinci bir jeneratör daha yedek bulunsun diye Belediye Başkanı Nail Özerim tarafından Balıkesir Selendi ilçe Belediyesi'nden satın alınarak Datça'ya getirilmiştir²⁴⁰.

6.2.4. Mezarlık

Datça'nın eskiden beri bugün de kullanılan mezarlığı Datça'nın merkez girişinde bulunmaktadır. Merkez mezarlığın yanı sıra köylerde de geçmişten günümüze gelen mezarlıklar kullanılmaktadır. Reşadiye, Hızırşah, Yaka, Cumalı, Emecik köy mezarlıklarında eski ve yeni vefat edenler bir arada yatmaktadırlar.

7. SPOR

Datça'da diğer alanlarda olduğu gibi spor alanında da çok çeşitli faaliyet ve girişim bulunmamaktadır. 6 Kasım 1934 yılında Datça Gençlik Kulübü kurulmuştur. Ancak imkânsızlıklardan dolayı 22 Mayıs 1944 yılında kapatılmak zorunda kalmıştır. Datça Gençlik Kulübü'nün rengi lacivert-sarı idi. Uğraşılmakta olunan spor dalları ise güreş, su sporları, atletizm, dağcılık, futbol, voleybol ve sportif oyunlar idi.

Datça'nın ilk futbol takımı 1931 yılında kurulmuştur. Her akşam tahsis edilen spor meydanında futbol egzersizleri yapılmıştır²⁴¹.

²³⁹ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 132-133

²⁴⁰ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 211.

²⁴¹ **Muğla 1967 İl Yıllığı**, s. 323

8. RESMİ VE GAYRİ RESMİ TÖRENLERDEN ÖRNEKLER

8.1.Resmi Bayramlar

Milli Bayramlar Reşadiye’de Hükümet Konağı önünde halkın ve okulların katılımı ile kutlanırdı. Önce Kaymakam ya da bir başkası tarafından günün anlam ve önemine binaen yapılan konuşmadan sonra, öğrenciler tarafından şiirler okunup daha sonra da yine çocukların hazırladığı halk dansları seyredilirdi²⁴².

Program gereği konuşmalar yapılmadan önce Kaymakam, Askerlik Şubesi Başkanı ve Belediye Başkanı tarafından teftiş edilen okulların öğretmenleri ile öğrencilerinin bayramları kutlanırdı. 30 Ağustos Zafer Bayramı’na bazen askeri kıta da iştirak ederdi. Bu kıtanın da aynı erkân tarafından bayramları kutlanırdı. Konuşmalar dinlendikten sonra geçit resmi merasim ile bitirilirdi. Okulların tatilde olması sebebiyle bu bayrama okulların iştiraki olmazdı²⁴³.

O zamanlar ilçe merkezi Reşadiye’de bir ilkokul, Datça Mahallesi’nde üç sınıflı bir ilkokul vardı. O yüzden müsamereler imkânlar nispetinde yapılırdı. Datça’nın üç sınıflı okulunda 1935 ve takip eden yıllarda okulda tek öğretmen olduğu halde; iki kere müsamere yapılmıştır. Reşadiye’deki okulda çeşitli aralıklarla müsamereler yapılır ve seyircilerin büyük beğenisini kazanırdı²⁴⁴.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Sakızlı Kuyu’daki bir alanda, öğleden sonra at ve eşek yarışları yapılırdı. Cumhuriyet Bayramı’nda da, Reşadiye Çardak Kahve’de yine öğleden sonraları aynı tür yarışlar yapılırdı²⁴⁵.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’ndaki gösterilere de halkın ilgisi büyüktü. O gün, Reşadiye Stadı’nda toplanan halk, gençlerin sergilediği değişik spor hareketlerini büyük bir beğeni ile seyrederdilerdi. Koşular tertiplenir, maçlar yapılırdı. Diğer bayramlarda olduğu gibi bu bayramda da, bayramın havasını canlı tutmak için davul-zurna eksik edilmezdi. Spor hareketlerinden sonra da alanda türlü oyun havaları oynanırdı²⁴⁶.

²⁴² Ambarcı, a. g. e. , s. 51.

²⁴³ Ambarcı, a. g. e. , s. 51.

²⁴⁴ Ambarcı, a. g. e. , s. 51.

²⁴⁵ Ambarcı, a. g. e. , s. 51.

²⁴⁶ Ambarcı, a. g. e. , s. 51.

8.2. Gayri Resmi Törenler

8.2.1.Hidrellez

Hidrellez de bayramlarla eşdeğer tutulurdu. Her yıl 6 Mayıs'tan bir-iki gün önce, hidrellez günü, sahilde ya da İskele'de ne yenecekse hazırlık yapılır, önceden pişirilmesi gerekenler pişirilip hazırlanırdı. Bu günün baş yiyeceği olan haşlanmış yumurta sabah erkenden yenilir, ardından makarna ve yaprak sarması sofradaki yerini alırdı. Yemek faslından sonra kuruyemişler; badem, kuru incir, tuzlu nohut ve darı kavurmaları (kavurga) yenirdi²⁴⁷. Tabii o zamanlar motorlu araçlar taksi vs. olmadığı için tüm bu hazırlıkları taşıma görevi at ya da eşeğe düşmekteydi. At ya da eşiği olmayanlar da mecburen yaya olarak kutlama yerine giderlerdi. Henüz o dönem İskele Mahallesi yoktu. İskele bomboş, her taraf tarlalık idi²⁴⁸. İskele başında sadece birkaç bina vardı²⁴⁹. İskeleye hidrellez kutlaması ve eğlenmeye gelen herkes, sahil boyunca uygun yerlere yerleşip, gün boyunca hidrellezin tadını çıkarmaya çalışırlardı. Karınları doyan gençlerin bir kısmı, değişik oyunlar yaratırlar, bir kısmı da deniz mevsimini açarak yüzerlerdi²⁵⁰. Sandallar ve yelkenli kayıklarla, deniz gezileri ve aynı zamanda da deniz yarışları yapılırdı. Akşama doğru Datça'ya dönüş başlardı. Dönüşte de at ve eşeklerini yarıştıranlar olduğu gibi bu yarış seyredenlerde büyük bir keyif alırlardı. Ayrıca yol boyundaki ağaçlara kurulan salıncakların sefasını ise kızlar sürerdi. Davul-zurna hidrellez eğlencelerinin de baş çalgıları idi. Davul-zurna eşliğinde güle eğlene dönüş yapılan İskele'den Datça'daki evlere akşam geç saatlerde girilirdi²⁵¹.

8.2.2. Datça Düğünleri

Önceden yapılmış olan nişan ve nikâh merasimlerinden bir zaman sonra da sıra gençlerin evlenmelerine gelir ve aileler de hemen hazırlıklarına başlarlardı. Ne var ki yeni ve eski düğünler arasındaki fark az değildi. Eski düğünler en az üç gün devam ederdi. Yemekli ve yemeksiz de yapılabilirdi. Diğer bir önemli fark ise düğünlere katılımın yüksek olması idi. Böylece düğünlerde coşku ve ihtişam sağlanırdı. Uzak ve yakın köylere okuntu²⁵² çıkartılıp katılım sağlanmaya çalışılırdı. Eski düğünlerin en meşhur yemeği keşkek idi. Keşkeklik

²⁴⁷ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 52.

²⁴⁸ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 52.

²⁴⁹ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 52.

²⁵⁰ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 52.

²⁵¹ Ambarcı, **a. g. e.**, s. 53.

²⁵² Ambarcı, **a. g. e.**, s. 53.

buğday, geleneğe göre evlenecek damadın arkadaşları tarafından merasimle dibekte dövölüp, düğün aşçısına pişirilmesi için teslim edilirdi²⁵³. Düğün keşkeği daima Eski Datça'daki tarihi dibekte dövölüp hazırlanırdı. Bir grup genç, keşkek dövölüp bitirilinceye kadar dibek başında bayram yapıp oyunlar oynarlardı. Çalgıcılar özel keşkek havaları çalıp, gençleri saatlerce oynatırlardı. Bir taraftan da düğün yemeği için koyun-kuzu, dana gibi ihtiyaç miktarınca hayvan kestirilerek, et ihtiyacı giderilmeye çalışılırdı²⁵⁴.

Düğün yemekleri, evlerin bahçesinde ve açık alanlarda yedirilirdi. Düğün ve yemek salonları olmadığı için, yemek masaları ve sandalyeleri kahvelerden ve evlerden toplanırdı. Ayrıca üzerine sini konulan “*Ayaklı Yastağaç*” konularak yer sofraları kurulurdu. Datça'da düğünler, onun için, dışarıda açık havada yapılmak zorundaydı. Davul-zurna eşliğinde gece geç saatlere kadar türlü çeşit oyunlar oynanırdı. Zeybek, Harmandalı, Çökertme, Ferayi gibi oyun havaları revaçta idi²⁵⁵.

Geline ait çeyizlerin yeni eve taşındığı ilk düğün günü, aynı zamanda kesim günü olarak anılırdı. Kesim kelimesinden evliliğin artık kesin olduğu, ayrılık gayrılık düşünülmeceği manası da çıkıyordu. Gelinin evde sergiye çıkarılan çeyizleri bir hafta süreyle askıda bırakılıp, herkes tarafından görülmesi sağlandıktan sonra toplanıp bohça yapılır, yakınlarına hediye olarak dağıtılırdı²⁵⁶.

Ayrıca düğünlerde idareci olarak birer sağdıç bulunurdu. Düğün sahibi tarafından seçilen tanıdık birisi sağdıç olurdu. Düğünün başından sonuna kadar görev yapan sağdıç, düğünde birlik ve beraberliği, düğün ahengini ve de sıraya koyduğu oyuncuların, sırası geldikçe oynamalarını sağlamaya çalışırdı.

Düğünün ikinci günü ise kına gecesi günü olurdu, yani alaca kına da denildiği gün idi. Esasında düğünler, kadın-erkek iki grupta devam ederdi. Kadınlar grubundaki çalgıcı kadın olup, zilli tef çalıp oyuncuları oynatıyordu. Kına bitinceye kadar başı kırmızı bir örtü ile örtülü olan gelin, tefçi kadının çaldığı yanık havalarla duygulanır; gelin ve kınaya katılanlar birlikte ağlayarak, düğün evinde bir süre için yas havası yaratmış olurlardı. Geline takı takanlar arasında kayınvalide de bulunurdu ve gelinine takı yerine bir “harnup” ağacı

²⁵³ Ambarcı, a. g. e. , s. 53.

²⁵⁴ Ambarcı, a. g. e. , s. 53.

²⁵⁵ Ambarcı, a. g. e. , s. 54.

²⁵⁶ Ambarcı, a. g. e. , s. 54.

başılayıp, bununla harnup ağacı kadar verimli ve doğurgan olması temenni edilmiş olunuyordu.

Gelin alma merasimleri de çok hareketli ve coşkulu olurdu. O günkü düğünün de bitiminden sonra, telli duvaklı yolculuğa hazırlanan gelinin bindirildiği at, büyük bir gelin alayı içinde güle oynaya davul-zurna eşliğinde ve korucular himayesinde yeni evine götürülürdü. Ev yakınında damat tarafından karşılanan gelinin, attan indirilmeden çıktığı yüksekçe bir yerden üzerine para serildiği gibi, buğday ve badem serpenlerde olurdu. Böylece karşılanmış olan gelin, damat tarafından attan indirilir, eve damadın kolunda götürülen gelinle damat baş başa kalırdı²⁵⁷.

9. ADLİ VAK'ALAR

9.1. Kaçakçılık

Cumhuriyet Dönemi'nden önce olduğu gibi²⁵⁸ Cumhuriyet Dönemi'nde de kaçakçılık faaliyetleri devam etmiştir²⁵⁹. Kaçakçıların gayri meşru yollardan ülkeye soktukları ürünler arasında kahve, kumaş, hazır elbise, iplik, mutfak malzemeleri, şeker ve baharat bulunmaktaydı²⁶⁰. Kaçakçılık organize bir şekilde yapılmaktaydı. Muğla Vilayeti'ndeki kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçebilmek için emniyet teşkilatı bünyesine 1930'da 3 yeni hızlı motor alınmıştır²⁶¹.

Kaçakçılıktan yakalananlar ağır cezalara çarptırılmaktaydı. 1932 yılında Datça Gümrük Muhafaza memurları tarafından yapılan kontrol sırasında kaçak olarak 13 teneke gaz, beş çuval şeker, beş çuval pirinç, bir çuval patates ile bir bağ köseleye el konulmuştur²⁶². 1934 yılında Fenaket Köyü'nden Adem Oğlu Mehmet Kaptan ülkeye kaçak eşya sokmaktan 4 ay hapis cezasına çarptırılmanın yanında teknesi müsadere edilmiş ve 37 lira para cezasına

²⁵⁷ Ambarcı, a. g. e. , s. 55.

²⁵⁸ Türkeş, a. g. e. , s. 49.

²⁵⁹ Muğla'da Halk, 26 Mayıs 1930.

²⁶⁰ Muğla'da Halk, 11 Birinci Teşrin 1934, 27 Birinci Kanun 1934.

²⁶¹ Muğla'da Halk, 26 Mayıs 1930.

²⁶² Muğla'da Halk, Birinci Kanun 1932.

çarpıtılmıştır²⁶³. Mehmet Kaptan ve diğer kaçakçılar tarafından yurda sokulan kaçak eşyalar muntika gümrük idarelerince satışa çıkarılmaktaydı. 1934 yılında hem Bozburun Gümrük Memurluğu hem de Marmaris Gümrük Memurluğu'nca ele geçirilen mallar satışa sunulmuştur²⁶⁴. Kaçakçılığı önlemek için Marmaris- Muğla karayolu sık sık kesilmekteydi. Şüphelilerin buldukları taşıtlar aranırken Muğla'ya gitmekte olan bir kadının üzerinde 2 kilo çekirdeksiz kahve ele geçirilmiş ve devam eden soruşturma neticesinde kadının Bozburun'daki akrabalarının evinde 34 kilo daha kahve ele geçirilmiş ve suçlular tevkif edilmiştir. Ele geçirilen kahve de gümrüğe teslim edilmiştir²⁶⁵.

1966 yılında yaşanan bu tür kaçakçılık hadiselerinin yoğun olarak meydana gelmesi üzerine Gümrük ve Tekel, Ulaştırma, Turizm ve Tanıtma ve İmar ve İskân Bakanlıkları'nın incelemeleri de göz önünde bulundurularak İçişleri Bakanlığı'nın 1 Ağustos 1966 tarihli ve 4-A-2.42331/23-4/87823 sayılı yazısı üzerine 5682 sayılı kanunun 1.maddesine göre Bakanlar Kurulu Kararı ile Datça'nın Türkiye'ye giriş-çıkış sınır kapısı olduğu kabul edilmiştir²⁶⁶.

9.2. Diğer Muhtelif Suçlar

1 Haziran 1958'de Datça'nın Sındı Köyü ahalisinden Hasan Uzun ormanlık alanda tarla açma suçundan yakalanmıştır. Tarla açmak için kestiği ağaç sayısı 35,cinsi karaçamdır. 23 Temmuz 1957 yılında Cumalı Köyü sakinlerinden İbrahim Sezer evinde kaçak olarak 8 adet çam kerestesi bulundurmaktan tevkif edilmiştir. 4 Haziran 1958 tarihinde Cumalı Köyü sakinlerinden Münir Coşar ormanlık arazide tarla açmak suçundan tevkif edilmiştir²⁶⁷. Suçlunun kestiği ağaç türü çamdır ve 162 çam ağacı kesmiştir. 8 Haziran 1958 yılında Emecik Köyü sakinlerinden İsa Şahin ve Veli Şahin adlı kişiler orman yangınına sebebiyet vermekten tevkif edilmişlerdir. Yangın sonucu hasar gören çam ağacı sayısı 37'dir. 13 Temmuz 1958 yılında Yine Emecik köyü sakinlerinden İsa Şahin ve İsa Şahin oğlu Veli Şahin adlı kişiler devlet ormanlarını yakmaktan tevkif edilmişlerdir. Yangın sonucu hasar gören kızılçam sayısı 125 adettir²⁶⁸.

²⁶³ **Muğla'da Halk**, 13 Eylül 1934

²⁶⁴ **Muğla'da Halk**, 11 Birinci Teşrin 1934, 27 Birinci Kanun 1934.

²⁶⁵ **Muğla**, 12 Aralık 1958.

²⁶⁶ **BCA**, 030. 18. 01. 02. 198. 56. 18.

²⁶⁷ **Datça Orman Şefliği Zabıt Varakası Kayıtları**, s. 2.

²⁶⁸ **Datça Orman Şefliği Zabıt Varakası Kayıtları**, s. 2.

10. DATÇA'DA SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER

10.1. Milli Mücadele Dönemi Datça'da Siyasal Yaşam

Birinci Dünya Savaşı yıllarında tüm Osmanlı topraklarında olduğu gibi Datça'da da İttihat ve Terakki Fırkası ile İtilaf Fırkası arasında sürtüşmeler yaşanmıştır. İzmir'in işgali Marmarislileri ülke içi hizipleşmenin ötesinde Türk'ün haklılığını dünyaya haykırma, duyurma çabasına dönüşmüştür. Datça halkı, İtalyan işgali altında iken aynı zamanda Yunan işgalini protesto eden telgraflar da çekmişlerdir. Siyasi katılım açısından çekilen bu telgraflar ve yapılan mitingler önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve Mebusan Meclisi'nin dağıtılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan tüm ülke geneline bir beyanname yayınlamaya Ankara'da bir meclisin toplanacağını, dolayısıyla da tüm yurttaki seçim yapılacağını açıklamıştır. Ankara tarafından gösterilen Muğla milletvekili adayları seçimi kazanmışlardır²⁶⁹.

10.2. Milli Mücadele Sonrası Datça'da Siyasal Yaşam, Halk Fırkası'nın Kurulması ve 1923- 1945 Yılları Arasında Datça'daki Faaliyetleri

9 Eylül tarihinde Ankara'da Mustafa Kemal Paşa tarafından CHP kurulduktan sonra 20 Kasım 1923 tarihinden Ankara çıkışlı resmi bir yazıda Anadolu ve Rumeli Müdafay-ı Hukuk Cemiyeti'nin idare heyetinin aynen CHP'de görev yapacakları bildirilmiştir. Bunun üzerine Datça'da bulunan Müdafay-ı Hukuk Cemiyeti üyeleri CHP'nin kurucuları arasında yer almışlardır. Bu kişiler şunlardır²⁷⁰:

Tuhfezade Emin Bey

Emrullah Efendi

Hacı Rüşdü Efendi

Kaba Osman Oğlu Osman Ali Ağa

Emrullah (Kamil) Efendi

Hacı Halil Oğlu Kamil Efendi (Peker)

²⁶⁹ Akça, a. g. e. , s. 91, 92.

²⁷⁰ Türkeş, a. g. e. , s. 271-272.

Hacı Halil Oğlu Mustafa Efendi (Peker)

Topal Oğlu Mustafa Sulhi Efendi

10.3. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş

10.3.1. Demokrat Parti Datça İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve 1946- 1950

Yılları Arası Siyasal Faaliyetleri

II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda uluslararası gelişmelerin de tetiklemesi ile Türkiye yeniden çok partili hayata adım attı. İlk olarak 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi ardından da DP, Türk siyasi hayatında yerlerini aldılar²⁷¹. 1946 yılında DP Muğla İl Teşkilatı kurulduktan sonra Datça'da dâhil olmak üzere Muğla'nın tüm ilçelerinde partinin birer teşkilatı kurulmuştur. Datça'da DP'nin ilçe teşkilatının kurulmasına Ahmet Topaloğlu öncülük etmiştir. Kurucu olarak başta Fevzi Yılmaz ile Cumalı Köyü'nden Münir Coşar'ı teşvik ile teşebbüslerini sağlamış ve onlara yol gösterip yardımcı olmuştur. Böylelikle Fevzi Yılmaz, Münir Coşar, Sabri Uslu, Hamza Ali Acar, Mustafa Zeybek birlikteliği ile DP ilçe teşkilatı Fevzi Yılmaz başkanlığında kurulmuştur. DP'nin gelişmesinde ve büyümesinde İkinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu ekonomik sıkıntılar ve yokluklar ile CHP tek parti iktidarının ağır ve baskıcı uygulamaları etkili olmuştur. DP Datça'da bir kurtarıcı olarak kabul edilmiştir. Çünkü 1950 seçimlerinde Muğla Milletvekili seçilen Nuri Özhan Tekel Bakanı olunca ilk işi Datça'da tütün piyasası açtırmak ve tütünleri Datça piyasasında sattırmak olmuştur. Ayrıca 6 lira olan küçükbaş hayvan vergileri ile yol vergisi ve daha bazı vergiler DP iktidarı tarafından kaldırılınca vergi yükünden kurtulan vatandaşlar akın halinde bu partiye geçerek güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır. Partinin Datça'daki ilçe başkanlığını 27 Mayıs 1960 tarihine kadar Mustafa Geremeli yapmıřtır²⁷².

²⁷¹ Akça, a. g. e. , s. 100.

²⁷² Ambarcı, a. g. e. , s. 153-154

10.3.2. 1950- 1960 Yılları Arasında Datça'da Siyasal Gelişmeler

1946- 1950 yılları arasında CHP'nin tek parti yönetimine olan tepkiler iyice artmıştır²⁷³. 1950'de DP'nin iktidara gelmesi de tek parti yönetimine bir tepki olarak değerlendirilebilir. CHP 1950 yılı Muğla İl Genel Meclisi seçimlerine Datça'dan iştirak etmemiş, DP'nin kazandığı seçime katılım da düşük olmuştur²⁷⁴. 1951 yılında CHP Datça'da parti faaliyetlerini güçlü kılmak için geçici ilçe idare kurulu oluşturulması yoluna gitmiş²⁷⁵, fakat CHP eski günlerine bir daha dönememiştir.

Datça CHP adaylarından Şükrü Kaya ile Parti Müfettişi Recai Gürel 2 Mayıs 1950'de Datça'yı ziyarette bulunmuşlardır. Adaylar geçtikleri yollarda ve Reşadiye'de iki binden fazla CHP'li Datçalıların coşkun tezahüratları ile karşılanmışlardır²⁷⁶.

1950 yılına kadar Muğla'da Halk Gazetesi'nin sütunlarını CHP ile ilgili haberler doldurmakta idi. 1950 yılından itibaren Muğla'da Halk Gazetesi'nin yerini Muğla Gazetesi almış ve sütunları DP ile ilgili haberlerle doldurulmuştur. Genellikle DP ilçe kongreleri gazetenin sayfalarında geniş yer bulmuştur.

1955 Datça DP İlçe Kongresi yapılmıştır. Yeni İdare Heyeti'ne Mustafa Geremeli, Mümtaz Demirel, Sabri Uslu, Kadri Gölgeli, Mehmet Aydın, M. Ali Burgaz ve Ömer Peker seçilmişlerdir. Bundan sonra idare heyeti arasında yapılan görev taksiminde Başkanlığa Mustafa Geremeli, İkinci başkanlığa Sabri Uslu, kâtipliğe Kadri Gölgeli ve muhasipliğe Mümtaz Demirel getirilmiştir²⁷⁷.

DP İl Kongresi münasebeti ile Datça DP İlçe Başkanı Mustafa Geremeli, ikinci başkan ve Datça Mahallesi muhtarı Sabri Uslu, İdare Heyeti üyesi ve Sındı Köyü muhtarı Mümtaz Demirel Milletvekilleri Nuri Özhan, Yavuz Başer ve Turhan Akarca'yı ziyaret ederek Datça'nın çeşitli işlerini konuşmuşlardır. Ayrıca, topluca Vali Esat Kaya Ayman'ı ziyaret etmişlerdir. Bu görüşme neticesinde Datça'nın İskele Mahallesi'ne bir dalgakıran inşası, Datça mahallesi okulunun esaslı tamiri, Datça-Cumalı Köyü'nün su inşasında kullanılmak

²⁷³ **Tevfik Çavdar**, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, C. II, Ankara 2004, s. 15.

²⁷⁴ **Muğla'da Halk**, 18 Ekim 1950.

²⁷⁵ **Muğla'da Halk**, 17 Ocak 1951.

²⁷⁶ **Muğla**, 3 Mayıs 1950.

²⁷⁷ **Muğla**, 29 Ocak 1955.

üzere 400 metre boru tahsisi, Datça Tarım Kooperatifi'ne 30.000 liralık yatırımın temini gibi çeşitli konular üzerinde konuşulmuştur²⁷⁸.

1955 yılında yapılacak olan Datça Belediye seçimleri için hazırlıklar oldukça hararetli geçmiştir²⁷⁹. Yapılacak seçimlere DP'liler ile müstakiller de girecektir. DP'liler geniş bir propaganda faaliyeti doğrultusunda ihmal edilen beldelerinde yerli ve yabancı motorların sığınabilmesi için iskelenin tamamen inşası ile genişletileceğini; İskele, Datça ve Reşadiye mahalleleri sokaklarının esaslı surette onarımı ile temizlik ve tamirat işlerinin yapılacağını bildirmişlerdir. Aynı zamanda İskeleye Pustular suyunun hemen getirilmesi düşünüldüğünü, pek eksik olan Reşadiye, İskele ve Datça mahalleleri tamiri işinin halledilmesi ile birlikte İskeleye elektrik fabrikası kurulması için harekete geçileceğini bildirmişlerdir. Datça Mahallesi'ndeki içme suyunun membaından çeşmeye kadar olan 1800 metrelik mesafenin hemen borulanması ve mahalle içine yangına karşı muhtelif depolar yapılması vaatlerinde bulunmuşlardır. İskele merkezinin kordondan Esenada Otel'i'ne kadar olan yolun iki tarafı beton ile doldurulup ortasının da doldurularak uzun bir köprü halinde modern bir vaziyete getirilmesi, Datça Mahallesi'ndeki çarşı içinden geçen Bağharımı Köprüsü'ne kadar olan kısmının araçların geçmesi için genişletilmesi vaatlerinde bulunmuşlardır. Reşadiye'ye yeterli gelmeyen içme suyuna ek olarak Pustular'dan iskeleye getirilecek sudan bir miktar verilmesi, Reşadiye Mahallesi'nde çayır arasında boşuna akan suların toplanıp çiftçinin istifadesine terk edilmesi, Reşadiye ve Datça camilerinin tamiri için teşebbüse geçilmek üzere bulunulduğu, İskele'ye bir mendirek inşasının düşünüldüğü söylenmiştir²⁸⁰. Yapılan seçimleri DP oy çoğunluğu ile kazanmış ve vaat ettiklerini büyük oranda gerçekleştirmiştir.

1955 seçimleri sonucunda Datça'nın Kızlan Köyü muhtarı Mustafa Geremeli'nin İl Genel Meclisi üyeliğine seçilmesiyle boşalan muhtarlık için Kızlan Köyü muhtarlık seçimi yapılmıştır. Seçime CHP adayı ile DP adayı katılmışlar, CHP'nin bütün gayretlerine rağmen DP adayı Mustafa Dede oy çokluğu ile seçimi kazanmıştır²⁸¹.

1957 Datça DP İlçe Kongresi seçimlerine başlanmıştır. Kızlan ve Cumalı ocak kongreleri İlçe Başkanı ve daimi encümen üyesi Mustafa Geremeli tarafından idare edilerek sonuçlandırılmıştır. Kızlan Köyü ocak kongresinde idare heyetine Kamil Cantürk, Galip

²⁷⁸ Muğla, 2 Haziran 1955.

²⁷⁹ Muğla, 9 Kasım 1955.

²⁸⁰ Muğla, 9 Kasım 1955.

²⁸¹ Muğla, 30 Mart 1956.

Geremeli, Mustafa Ölmez, Halil Kardeşahin, Mustafa Özer seçilmişlerdir²⁸². Kızlan Köyü delegeleri köy camilerinin tamire muhtaç olduğunu, keza köy okulunun da tamire muhtaç olduğunu ifade edip ve Vakıflar Müdürlüğü tarafından yardım edilmesi talebinde bulunmuşlardır²⁸³. Cumalı Köyü ocak kongresinde idare heyetine Asım Çuhadar, Osman Çuhadar, Osman Tezcan, Hüseyin Taşkın, Ali Erol seçilmişlerdir²⁸⁴. Yapılan vazife taksiminde ise, Başkanlığa Asım Çuhadar, ikinci başkanlığa Osman Çuhadar, kâtipliğe Ali Erol, muhasipliğe Osman Tezcan, Hüseyin Taşkın ise üyelikte kalmıştır.

Cumalı Köyü'nün DP'den ihtiyaçları olan ve yapılmasını istedikleri konular şöyledir: Kaza ile köyleri arasında hala inşada bulunan köy yolunun inşasının devamını, 1956 Vilayet Genel Meclisi'nde kararlaştırılıp Dâhiliye Vekâletine de onaylatılmış olan Cumalı Köyü'nün nahiyeye dâhil edilmesi işinin biran evvel hayata geçirilmesi dileklerinde bulunmuşlardır. Her iki ocak kongresinde delegelerin dilek ve şikâyetleri Başkan Mustafa Geremeli tarafından tatminkâr bir şekilde cevaplandırılmıştır²⁸⁵.

Diğer taraftan yeni köy haline gelmiş olan Yazı Köyü, Yaka Köyü, Karaköy, merkez semt ocağı, Sındı, Emecik, ve Hızırşah Köy'leri de ocak kongrelerine katılmıştır²⁸⁶.

DP ocak kongrelerinin tamamlanmasının akabinde Muğla'nın yeni sinema binasında DP İl Kongresi toplanmıştır. Diğer ilçelerden gelen parti mensuplarının da katılımı ile toplantı oldukça kalabalık geçmiştir. 8 delegenin katılımı ile başlayan kongrede ilk olarak divan kurulu seçimi yapılmıştır. Başkanlığa İl Başkanı Turgut Topaloğlu, ikinci başkanlığa Tahir Keskin, kâtipliklere de Mustafa Geremeli ile Şahap Karabenli seçilmiştir. Faaliyet raporunun okunmasını takiben yeni idare heyeti seçilmiştir. Kemal Elgin, Hüseyin Yaylalı, Hasan Yaylalı, Hilmi Oral, Hüseyin Demirtaş asil üyeliklere seçilmiştir. Salih Yüce, Şahap Karacanlı, Kemal Esen, Mehmet Ayyıldız, Hüseyin Yaylalı, İbrahim Güven ve Mehmet Karaarslan yedek üyeliğe seçilmişlerdir. Kongrenin kapanışında DP mebusu Nuri Özsan söz alarak DP icraatlarını anlatan bir konuşma yapmıştır²⁸⁷.

²⁸² Muğla, 25 Ocak 1957.

²⁸³ Muğla, 25 Ocak 1957.

²⁸⁴ Muğla, 25 Ocak 1957.

²⁸⁵ Muğla, 25 Ocak 1957.

²⁸⁶ Muğla, 25 Ocak 1957.

²⁸⁷ Muğla, 29 Ocak 1957.

Demokrat Parti İlçe Kongresi belde kahvesini dolduran birçok delege ve partilinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Başkanlığa Asım Çuhadar, ikinci başkanlığa Nail Özeren, kâtipliklere Mustafa Belen ile Osman Çuhadar seçilmiştir. Okunan bir yıllık faaliyet raporu ve hesap tetkik komisyonu raporları ittifaklı olarak onaylanmıştır. İmar açısından hala birçok eksiği olan ve henüz tam faaliyete geçilmeyen birçok iş ile ilgili de dilekler sunulmuştur.

Nizamettin Kaya Mesudiye köy caminin tamiri için nakdi yardım yapılmasını, köy yolunun yapılmasını, okulun tamir edilmesini istemiştir. Hakkı Kafalı Hızırşah köy caminin tamir edilmesini dile getirmiştir. Hüseyin Akdeniz Yazı Köyü'nün yeni bağımsız köy haline gelmiş olması sebebiyle köye okul yapılmasını, tarihi önemi olan Tekir Feneri'ne yol yapılmasını, harap olan camilerin tamiri için yardım edilmesini, içme sularının ıslahı için demir boru verilmesini istemişlerdir.

Nail Özeren ile Mehmet Ali Tekcan Datça Mahallesi'ndeki harap bir vaziyette kira ile oturulmakta olan okul yerine semt okulu yapılmasını, Datça iskelesine bir barınak yaptırılmasını istemişlerdir. Ayrıca arsası kazaca temin edilmiş olan Sağlık Merkezi inşasının yapılmasını, iki yıl önce kurulmuş olan Datça'da ortaokul yaptırma derneğine Vilayet ve Hükümetçe yardım sağlanmasını, İskele'nin içme suyu işinin ele alınmasını dile getirmişleridir. İbrahim Ceylan Datça-Marmaris ana yolunun Emecik Köyü içinden geçirilmesini, Kamil Cantürk Kara Yolları Şebekesi'ne alınması düşünülen Datça-Marmaris yolunun Kızlan Köyü'nden geçirilmesini istemiştir. Kızlan Köyü'nde önceden yapılmış olan cami duvarlarının tamamlanması için maddi yardım yapılmasını, köy okulunun tamir edilmesini dile getirmişlerdir. Kaza merkezine Tekel İdaresi'nce bir tütün deposu yaptırılmasını, kadrosu bulunan sağlık memurunun tayin edilmesini dile getirmişlerdir²⁸⁸.

Ziya Olgun, Sındı köy camiine tamir için yardım edilmesini, köy içme suyunun ıslahı için demir boru tahsis edilmesini, köy okuluna bir su sarnıcı yapmak için Vilayetçe bir miktar yardım edilmesini dile getirmiştir. Ali Erol devlet yardımı ile yapılan Datça-Cumalı köy yolunda gösterilen gayretlere teşekkür ederek bir miktar daha kalmış olan bu yolun bir an önce tamamlanmasını, Palamut Bükü İskelesi'nden kaldırılacağı söylenen muhafaza memurluğu kadrosunun buranın ehemmiyetine binaen bırakılmasını dile getirmiştir. Hüsnü Güçlü Karaköy'de 1000 metre kadar içme suyu tesisi için Vilayetçe boru yardımı yapılmasını,

²⁸⁸ Muğla, 1 Mart 1957.

çok harap bir durumda olup içinde eğitim imkânının tehlike arz ettiği ve köy okulunun esas surette tamiri veya yeniden inşası temennilerinde bulunmuşlardır²⁸⁹.

1957’de yapılan DP ilçe seçimlerinde Mustafa Geremeli, Kadri Gölgeci, Nail Özeren, Mehmet Aydın, Ömer Peker, Mustafa Balcı, Nazmi Kaya ilçe idare asil üyeliklerine, Asım Çuhadar, Ali Erol, Sabri Uslu, Ahmet Çimen, Hakkı Kafalı, Fevzi Yılmaz, Osman Çuhadar da yedek üyeliklere seçilmişlerdir²⁹⁰.

5 Haziran 1957 tarihli Muğla Gazetesi DP’nin bir bir kazandığı muhtarlık seçimleri ile ilgili şunları yazmaktadır: “Kazamız köylerinde Demokrat Parti teşkilatının dimdik ayakta durarak üyelerinin çoğalmakta olduğunu ara sıra yapılan muhtarlık ve ihtiyar heyeti seçimleri göstermektedir”²⁹¹. Durumu kanıtlar nitelikte olan, önceki hafta Emecik Köyü muhtarının şahsi işlerinin yoğunluğundan dolayı istifa etmesi sebebi ile yapılan seçimlerde büyük bir çoğunluk ile DP adayı Mehmet Kesici kazanmıştır.

Datça Kazasının Cumalı Köyü’ne bağlı Belen ve Yazı mahalleleri Cumalı’dan ayrılarak Yazı Köyü adıyla bağımsız köy haline getirilmişlerdir. Bu sebeple de ilk olarak burada yapılan muhtar ve ihtiyar heyeti seçiminde DP adaylarının muhtar, asil ve yedek ihtiyar heyeti azaları seçmenlerin ittifakı ile kazanmışlardır. DP ocak Başkanı Mustafa Balcı muhtar seçilmiştir²⁹².

1957 yılı sonlarında Muğla Gazetesi şu başlığı atmıştır:

“Yoklar Diyarı” Diye Söylenen Datça’daki Muazzam Kalkınma Karşısında Vatandaşlar DP Kitleler Halinde İltihak Etmektedir.

1946 yılından beri DP’nin kalesi olarak görülen Datça’nın hemen hemen hiçbir köyünde muhalif partili vatandaş kalmamış gibidir. Yoklar diyarı diye vasıflandırılan Datça kazası yedi seneden beri DP icraatından oldukça memnun kalmış, köy yolları, köy içme suları, yeni okul inşaatı ile diğer okulların tamiri, camilere yapılan yardımlarla Datça bir mamure haline gelmiş bulunuyordu²⁹³.

²⁸⁹ Muğla, 1 Mart 1957.

²⁹⁰ Muğla, 1 Mart 1957.

²⁹¹ Muğla, 5 Haziran 1957.

²⁹² Muğla, 24 Haziran 1957

²⁹³ Muğla, 19 Eylül 1957.

Datça'daki bu kalkınma hamleleri karşısında memnun olan vatandaşlar gerek CHP'den istifa etmek gerekse doğrudan doğruya DP saflarında yer almak suretiyle hükümete olan bağlılıklarını göstermekte idiler²⁹⁴.

Yine aynı dönemde Datça'nın Mesudiye Köyü CHP Başkanı Mehmet Gündoğan on beş arkadaşı ile birlikte CHP'den istifa ederek DP'ye kaydolmuşlardır²⁹⁵.

Muğla'nın tüm ilçelerinde olduğu gibi Datça'da da oldukça az olan CHP'liler DP saflarına geçmişlerdir. Yazı Köyü'nde bakkallık yapan İbrahim İzci de taraftarları ile birlikte CHP'den istifa ederek DP'ye kaydolmuştur²⁹⁶.

1957 yılında yapılan genel seçimlerden DP yaklaşık 13.000 oy farkı ile birinci parti olarak çıkmıştır. Datça'da sandıktan çıkan oylar şöyledir: DP 1840, CHP 970'dir²⁹⁷.

1957'de İl Genel Meclisi'nin toplantılarına başlaması münasebeti ile önce DP İl İdare Kurulu'nda yapılan grup toplantısı İl Başkanı İlhan Tekinalp'in başkanlığında açılmış yapılan grup idare heyeti seçiminde Datça'dan Mustafa Geremeli kâtipliğe getirilmiştir²⁹⁸.

DP ülke genelinde oldukça hızlı büyümüş, fakat değişen siyasi dengeler sebebi ile durum tersine dönmüştür. Bu duruma örnek olarak Datça'da olaylar yaşanmıştır. 6 Temmuz 1960 tarihli Muğla Postası Gazetesi şu başlığı atmıştır: “*Milli hareketimizi benimsemeyenler tevkif edildi*”²⁹⁹. “*Datça'da Milli Hareketin ilk gününden beri hareketleri kontrol edilmekte olan ve İnkılâbımızı bir türlü hazmedemeyen İlçe Demokrat Parti Başkanı Nail Özeren ve muhtar Sabri Uslu tevkif edilmişlerdir. Buna sebep Milli İnkılâp hareketi aleyhinde konuşmaları ve hürriyet mitinginden dönen vatandaşları taşta tutmalarıdır*”³⁰⁰.

27 Mayıs 1960 sabahı tüm Türkiye radyodan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyduğu haberi ile uyanmıştır³⁰¹. Darbenin ardından geçici kanunun yaptırımı gereği tüm yurttaki gibi Datça'da siyasi parti ocak ve bucak teşkilatları kaldırılmıştır³⁰².

²⁹⁴ **Muğla**, 19 Eylül 1957.

²⁹⁵ **Muğla**, 19 Eylül 1957.

²⁹⁶ **Muğla**, 11 Ekim 1957.

²⁹⁷ **Muğla**, 29 Ekim 1957.

²⁹⁸ **Muğla**, 5 Aralık 1957.

²⁹⁹ **Muğla Postası**, 6 Temmuz 1960.

³⁰⁰ **Muğla Postası**, 6 Temmuz 1960.

³⁰¹ Tevfik Çavdar, **a. g. e.**, s. 85.

III. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR

1. EĞİTİM HAYATI

1.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Datça'da Eğitim

Cumhuriyet Dönemi'nden önce Datça'da okuma yazma durumu çok ileri değildir³⁰³. Eğitim işleri her yerde olduğu gibi burada da Maarif Komisyonu tarafından idare edilmektedir. Komisyon bir başkan ve birkaç üyeden mürekkeptir³⁰⁴. 1914 yılında Muğla Özel İdare Müdürlüğü tesis edildikten sonra bu kuruma son verilmiştir. Hasan Fehmi Paşa'nın Aydın Valiliği sırasında tüm vilayette olduğu gibi eğitim alanında Datça'da da hareketlenmeler olsa da hükümetten gerekli yardım gelmeyince girişim sonuçsuz kalmıştır³⁰⁵.

Osmanlı Devleti'nde 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretimde kayda değer gelişmeler olmuştur. İlköğretim üç yıl süreli "Mekteb-i İptidai" ve yine üç yıl süreli "Mekteb-i Rüşdiyye"lerden oluşmaktadır. "Mekteb-i İptidai" ilköğretimin birinci kademesini oluşturmakta ve burada öğrencilere okuma- yazma, hesap, din bilgisi gibi temel bilgiler öğretilmektedir. İlköğretimin ikinci kademesini oluşturan Mekteb-i Rüşdiyye'lerde ise Kuran okuma, din bilgisi, Türkçe, Arapça, hesap, coğrafya, Türk- İslam tarihi gibi dersler okutulmuştur³⁰⁶. 1319 Aydın Vilayet Salnamesine göre Datça'da bir adet iptidai okul bulunmaktadır³⁰⁷.

1913 yılında yayımlanan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu gereğince Mekteb-i İptidai'ler ile Mekteb-i Rüşdiyye'ler birleştirilmiştir. Böylece üç yıl olan iptidailerin süresi altı yıla çıkmıştır. Fakat yeni sistem merkezi yerlerde uygulamaya girerken bucak ve köylerde tatbik

³⁰² **Muğla Postası**, 7 Temmuz 1960.

³⁰³ **Melek Çolak**, Muğla'da Eğitim(1923- 1950),Muğla'ya Hizmet Vakfı, s. 2.

³⁰⁴ **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1315, s. 519.

³⁰⁵ **Çolak**, a.g.e, s. 2.

³⁰⁶ **Çolak**, a.g.e, s. 2, 3.

³⁰⁷ **1319 Aydın Vilayet Salnamesi**, s. 499.

edilememiştir. Mekteb-i İdadi'lerden mezun olanlar hatta eğitimini tamamlayamayanlar, başta öğretmenlik olmak üzere Milli Eğitim'in değişik kademelerinde görevlendirilmişlerdir³⁰⁸.

1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Datça'da Eğitim

Sürekli savaşların yarattığı olumsuz ortam tüm Anadolu'yu etkilediği gibi Datça'yı da etkilemiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet girişimlerindeki bazı atılımlara rağmen yeni Türkiye Cumhuriyeti okuma yazma oranı %5'i bile bulmayan bir toplumu devralmıştır³⁰⁹. Bu durumu, özelden Datça yerleşim birimine kadar indirgeyebiliriz. Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında öğretmen yok denecek kadar azdır. Çünkü Milli Mücadele yıllarında ve öncesinde yıkıcı savaşlar geçiren Türk milleti öğretmenlerinin de birçoğunu kaybetmiştir³¹⁰.

1.2.1. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar

Cumhuriyetin ilk on beş yılında Datça'da üç sınıflı bir ve beş sınıflı bir olmak üzere iki ilkokul bulunmaktadır. Bu okullarda birer adet öğretmen bulunmakta idi. 1934 yılında Datça'da eğitim çağında 435 çocuk vardı ve bunların 237'si okula devam etmekte idi. Bu oran eğitim çağındaki çocukların % 50'sinden biraz fazladır. Bu da Datçalı ailelerin Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitime verdiği önemi göstermektedir. 1941 yılında ise Datça'da biri merkezde, diğeri köyde olmak üzere iki adet ilkokul vardır.

1.2.1.1.İskele İlkokulu

1947 yılında ilçe hükümet merkezi, Reşadiye Mahallesi'nden deniz kenarında bulunan İskele Mahallesi'ne taşınmış o gün için okulu olmayan bu yere merkez okulu taşınamamış yalnız küçük bir binada Reşadiye İlkokulu'nun bir şubesi halinde öğretime başlamıştır. Merkez Reşadiye İlkokulu öğretmenleri nöbetleşe öğretimi sürdürmüşlerdir. Üç yıl sonra aynı yere bir derslikli, lojmanlı yeni bir okul yapılarak Merkez Reşadiye İlkokulu'ndan, İskele Mahallesi'ne taşınmıştır. 1952 yılında aynı okula bir derslik, 1966 yılında iki derslik

³⁰⁸ Çolak, a. g. e. , s. 3-5.

³⁰⁹ Çolak, a. g. e. , s. 1.

³¹⁰ Çolak, a. g. e. , s. 8.

eklenerek dört derslikli duruma getirilerek öğretimin normal şekilde yürütülmesi sağlanmıştır. 1966-1967 yıllarında iki öğretmeni ve 59 öğrencisi bulunmaktadır³¹¹.

1.2.1.2. Reşadiye İlkokulu

Reşadiye İlkokulu 1882 yılında kurulmuş olup, 1910 yılında o zamanın İptidai Okulu haline getirilerek 3 devre ve 6 sınıflık olarak hizmet vermiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra 5 sınıflı ilkokullar haline getirilmiş, 1928 Harf İnkılabı'nın ardından yeni yazı ile eğitime geçmiştir. Gece de öğrenim yaparak yetişkin halkın okuma – yazma öğrenmesi sağlanmış, A ve B Sınıfı Diplomalar verilmiştir. 1950 ye kadar Eski Datça, Hızırşah'ta ilk 3 sınıf okuyan öğrenciler 4. ve 5. sınıfları Reşadiye İlkokulu'nda okuyarak diploma almışlardır. 1965 yılında harap durumda olan okul binası yerine, 3 derslik, depo ve lojmanlı olarak çelik baraka inşa edilmiş, 1989 yılına kadar 2 bazen 3 öğretmenle eğitim – öğretime devam etmiştir.

1989 yılında halk tarafından 5 derslikli müdür odası, depo ve tuvaleti bulunan yeni okul binası yapılmıştır. 1993-1994 Eğitim-Öğretim yılında 8 yıllık eğitime geçmiş taşınmalı sistemle 5 köy ve 2 mahalleyi kapsamına alarak öğrenci sayısı çoğaltılmıştır. Bu nedenle ek binaya ihtiyaç duyulduğundan 4 derslik ve yemekhane olarak kullanılan ek bina yapılmıştır. 1998 yılında ihtiyaca cevaben 5 yeni derslik daha eklenmiştir.

1.2.1.3. Kızlan İlkokulu

Kızlan İlkokulu 1955 yılında iki derslikli olarak açılmış, 1995 yılında kapanmıştır. 15 yıl tüm öğrenciler İlçe merkez okulu olan Reşadiye Kazım Yılmaz İlkokulu/Ortaokulunda öğrenimlerini sürdürmüşlerdir. Okul şimdiki haliyle 10 derslik olarak 07.02.2010 yılında eğitim öğretime açılmıştır.

1.2.1.4. Mustafa Kutluay İlkokulu

Mustafa Kutluay İlkokulu'nun yapımına, 1927 yılında Nahiye Müdürü Naim Bey, Muhtar Ali Efendi (Bozalan) zamanında başlanmıştır. Sömbeki'den getirilen yapı ustaları tarafından kaba inşaatı o yıl tamamlanmıştır. Sıvası ve marangoz işlerini ise köyün ustalarından Hamdi Oğlu Mehmet Bilgili ile Sındı Köyü'nden Bekir Usta yapmışlardır. 1933 yılında Öğretmen Şeref Bey tarafından eğitim öğretime başlanmıştır. Daha sonra da öğretmen Ekrem Bey gelmiştir.

³¹¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 116

1943 yılına kadar Betçe yöresine dâhil olan Mesudiye Köyü ve Çeşme Köy'lerinde tek okul olarak öğretime devam edilmiştir. Bütün çevre köylerden öğrenciler bu okula gelmişlerdir. Ancak buraya uzak olan köylerden hali vakti yerinde olan ailelerin çocukları gelebilmiştir.

1942-1943 öğretim yılında Yaka Köyü İlkokulu, 1957-1958 yılında da Yazı Köyü İlkokulu okuldan ayrılmıştır. Daha sonra da okul 1966 yılında bir tamirat geçirmiş son olarak da 2006'da bina tamamen yenilenerek son şeklini almıştır. Cumalı İlkokulu 1971-1972 öğretim yılında ayrılıp 1995-1996 öğretim yılında tekrar birleşmiştir.

1.2.1.5. Karaköy İlkokulu

Karaköy İlkokulu 1944 yılında yapılmıştır.1964 yılında yıkılan okul yeniden Maarif İdaresi tarafından yaptırılmıştır.

1.2.1.6.Çeşme İlkokulu

Çeşme İlkokulu 1927 yılından beri faaliyette bulunan, iki öğretmenli 115 öğrencili bir okuldur.

1.2.1.7. Dadya İlkokulu

Dadya İlkokulu 1960 ders yılından beri faaliyette bulunan 2 öğretmenli ve 48 öğrencili bir okuldur.

1.2.2. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler

Datça'da 1960 yılına kadar henüz bir ortaokul yok idi. 1966 yılında ilk ortaokul açılmıştır. Öğretmen sayısı 3, öğrenci sayısı ise 83 idi.

1.3. Datça'da Halk Eğitimi

Halk eğitimi ve toplumsal kalkınma Muğla'da ilk defa 1956 yılında merkezde bir Halk Eğitim Merkezi ile başlamıştır. 1964 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir örgüt iken 16 Temmuz 1964 tarih ve 3349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Köy İşleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Datça'da da Halk Eğitim Merkezi 1967 yılında açılmıştır³¹². O dönemin müdürü ve aynı zamanda başkanı Rafet Antalyalı idi.

³¹² Muğla 1967 İl Yıllığı, s. 280

1.3.1.Millet Mektepleri

Harf ve dil devrimi ile birlikte kültürün en geniş halk kitlelerine kadar götürülmesi hareketi uyanmış, bilimsizlikle mücadele başlamıştır. Millet Mektepleri'nin doğuşu böyle tarihi bir olayın eseridir³¹³. Millet Mektepleri A ve B dershanelerinden oluşmaktaydı. A dershanelerinde okuma yazma öğretilirken, B dershanelerinde daha ileri düzeyde bilgiler verilmekteydi³¹⁴. Millet Mektepleri Dershaneleri için ideal öğrenci sayısı 15 ile 40 arasında düşünülmüştür. Yaş olarak 16 ile 40 yaş sınırlaması konulmuştur. 1929 yılında Muğla'da da törenle açılan Millet Mektepleri'ne kaydını yaptırmayanlara ve devam etmeyenlere yaptırımlar uygulanmıştır³¹⁵. Millet Mektepleri'nin Datça'daki faaliyetleri hakkında istatistikî bilgiye ulaşamadık. Muğla'ya inceleme gezisi için gelmiş olan Anadolu Gazetesi muhabiri Hikmet Turhan'ın köylerde açılmış olan Yayla Mektepleri hakkında verdiği övgü dolu malumatı göz önüne alırsak, Millet Mektepleri'nin Datça'da da başarılı sonuçlar aldığını savunabiliriz³¹⁶.

1.3.2. Halk Okuma Odaları

Halk Okuma Odaları, Millet Mektepleri İdare Heyeti'nin kararı ve uygun görmesi ile gerekli görülen yerlerde açılan ve bütün halka düşünce, eğitim anlamında katkıda bulunan ocaklar olarak 1930 yılından itibaren açılmaya başlanmıştır. Masrafları Millet Mektepleri bütçesinden karşılanan halk okuma odalarının amacı, okuma yazma bilenlere okuma yazma zevki aşılardı³¹⁷.

Türkiye genelinde 1930 yılından itibaren açılmaya başlayan Halk Okuma Odaları'nın sayısı, 1934 itibari ile 778 idi. Muğla'da ise 1934'te 6'sı ilçe merkezlerinde 41'i köylerde olmak üzere 47 halk okuma odası bulunmaktaydı. Bu okuma odalarından bir tane Datça merkezinde, köylerde de iki olmak üzere toplam üç tane Halk Okuma Odası vardı.

1933- 1934 yıllarında Datça'da bulunan halk okuma odalarına hükümet tarafından ücretsiz olarak 8 yeni kitap gönderilmiştir. Böylelikle Datça'daki halk okuma odaları

³¹³ Çolak, a. g. e. , s. 84.

³¹⁴ Çolak, a. g. e. , s. 85.

³¹⁵ Çolak, a. g. e. , s. 87.

³¹⁶ Çolak, a. g. e. , s. 90.

³¹⁷ Çolak, a. g. e. , s. 94.

kitaplıklarındaki kitap sayısı 153'e yükselmiştir. Kitapların tamamı Latin harfleri ile kaleme alınmıştır³¹⁸.

1943-1944 yılları arasında Datça merkezde bir adet, Kızlan ve Çeşme'de birer olmak üzere toplam üç tane Halk Okuma Odası vardır. Bu odaların 40'ı merkezde, 65'i Çeşmede 53'ü Kızlan 'da olmak üzere toplam 158 kitabı bulunmaktadır³¹⁹.

1944-1945 yılları arasında Datça merkezde bir tane Halk Okuma Odası vardır. Bu okulda toplam 182 adet kitap bulunmaktadır³²⁰.

1.3.3.Kütüphaneler

1960 yıllara kadar Datça'da bir kütüphane yoktur.

2.KÜLTÜR HAYATI

2.1. Datça'da Halkevi ve Faaliyetleri

1930 yıllarından sonra, cumhuriyet devrimlerini halka daha iyi anlatmak ve yapılan yenilikleri koruma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Atatürk bütün cumhuriyetçi kuvvetlerin bir arada olmasını istemektedir. Bu amaçla, o zamana kadar önemli kültürel ve siyasal hizmetler yapmış ve artık tarihi görevlerini tamamlamış olan Türk Ocakları kaldırılmış, yerine Şubat 1932'de Halkevleri kurulmuştur. Cumhuriyet ilkeleri ve CHP'nin görüşlerini de yaymayı amaç edinen halkevlerinde genellikle öğretmenler görev almışlardır. Halkevleri bünyesinde şu çalışma şubeleri kurulmuştur³²¹:

Dil- Tarih- Edebiyat Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi

Temsil Şubesi

Spor Şubesi

³¹⁸ BİUM, 1933- 34 Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, s. 14, 15.

³¹⁹ T.C. , Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaphklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaphkları, 1943- 1944, Yayın No: 249, Ankara 1946, s. 76.

³²⁰ T.C. , BİGM, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaphklar ve Müzeler ile Halkevleri Odaları ve Okuma Odaları Kitaphkları, 1944- 1945, Yayın No: 273, Ankara 1947, s. 92.

³²¹ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000- MS 2009), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2009, s. 405.

İçtimai Yardım Şubesi

Halk Dershanesi ve Kursları Şubesi

Kütüphane ve Yayın Şubesi

Köycülük Şubesi

Müze ve Sergi Şubesi

1960'lı yıllara kadar Datça'da Halkevi bulunmamaktadır.

2.2. Datça'da Sinema

1960'lı yıllara kadar Datça'da bir sinema yoktur.

2.3. Datça'da Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmalarına Örnekler

Yüzyıllar boyu birçok kavmin uğrak yeri olan Datça, tarihsel yerleşim süreçleri incelendiğinde önemini daha da arttırmaktadır. Osmanlı döneminde Datça yarımadasının arkeolojik açıdan ne kadar zengin ve önemli olduğunu bilen Avrupalı arkeologlar bölgeye gelmişlerdir. Datça'ya 1835 yılında gelen Fransız mimar, arkeolog ve yazar Charles Texier'in gözlemleri şöyle idi: "*Küçük Liman Romalılar döneminde nasıl bırakıldıysa yine öyle kalmıştır. Rıhtımın bütün kaplamaları, hemen hemen dokunulmamış durumdadır. Önceden birçok bina harabesi varken birkaç yıldan beri bu yöreye gelen Avrupa gemileri, mermerleri almayı adet haline getirdiklerinden bugün, göz önünde çok az şey kalmıştır*"³²². Bölgeye ilk olarak 1856-1858 yılları arasında gelen ve kazılar yapanlardan biri de İngiliz Charles Newton'dur. Newton kraliyetin emrine verdiği bir harp gemisi, 250 tayfa ve 2000 paund ile deniz yolunu kullanarak Datça'ya gelmiştir. Bölgede kamp kurarak kazılarına başlayan Newton'un gün yüzüne çıkardığı her şey savaş gemilerine yüklenerak götürülmüştür. Dönemin yetkililerinden izinler alınmaktadır bunun için fakat bu durum gösteriyor ki o

³²² Charles Texier, **Küçük Asya**, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002, s. 7,9.

dönemde tarihi eser bilincinden yoksun bir bakış açısı vardır. Nitekim bölge insanı ona “*Toprakta delikler açan deli İngiliz*” diyorlardı³²³.

Götürülen eşsiz eserlerden birisi de Knidos Aslanı idi. Bu aslandan söylenenlere göre iki tanedir. Fakat diğeri taşınırken kırılmıştır. 11 tonluk Knidos Aslanı vinçler ile kıyıya yanaşan küçük bir tekneye yüklenmiş, arkasından da İngiliz savaş gemisine yüklenerek götürülmüştür. Daha sonra yapmış olduğu kazılardaki başarılarından dolayı İngiliz kraliyeti tarafından Newton’a “*Sir*” unvanı verilmiştir. Burada üzücü olan bu önemli eserlerin habersiz olarak kaçırılması değildir. Herkesin bilgisi ve izni dâhilinde yapılmış olmasıdır. Dönemin ağası Mehmet Ali Ağa’dan insan gücü ve malzeme açısından da yardımlar alınmıştır. Aslan Anıtı’nın Spartalılar ile Atinalılar arasında yapılan ve Atina’nın Pers donanmasının da yardımı ile kazandığı savaşta ölen ve kahramanlık gösterenler anısına yapıldığı sanılmaktadır. 1857 yılında Newton’un yaptığı kazılarda Demeter Tapınağı ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda Tanrıça Demeter heykeli, Bryaksis’in yaptığı Dionysos heykeli ve Rahibe Nikokleia heykeli kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Bugün ise British Museum’da sergilenmektedir³²⁴.

Osmanlı döneminde bu önemli tarihi eserlerin birçok parçası farklı yerlere götürülerek başka yapılarda kullanılmıştır. Büyük Hellenistik tiyatronun mimari parçaları, Aphrodite Tapınağı’nın sütunları vs. Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın Kahire’de yaptırdığı sarayda kullanılmıştır. Bunun haricinde aynı zamanda Knidos’dan taşınanlar ile başka birçok bina yaptırılmıştır. Yine o dönemde Dolmabahçe sarayının yapımında büyük ölçüde Knidos mermerleri kullanılmıştır. İzzettin vapuru Knidos mermerlerini İstanbul’a taşımıştır. Büyük tiyatronun oturma sıraları yine Dolmabahçe’nin merdivenlerini oluşturmuştur.

Eski Knidos George Bean ve J. M. Cook tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. 1900’lü yılların başında Yunanlı bir araştırmacı Datça Çayı ağzına yakın bir bölgede yaptığı kazılarda Arkaik bir kutsal alan ve yine arkaik bir yapı ortaya çıkarmıştır.

Datça’nın Cumalı Köyündeki Knidos Harabelerinde New York’daki Long Island Üniversitesi C.W. Post College Sanat Tarihi ve Arkeoloji Profesörü Miss Iris Cornelia Love başkanlığında bir heyet tarafından da kazı yapılmasına izin verilmesi, Genel Kurmay Başkanlığı ile İçişleri Başkanlığı’nın 26 Mayıs 1967’de uygun görmesi ile Bakanlar Kurulu

³²³ Oktay Sönmez, **Mavide Uyuyan Güzel**, Denizler Kitabevi, İstanbul 2001, s. 42.

³²⁴ Sönmez, **a. g. e.**, s. 55, 56.

tarafından kararlařtırılmıřtır³²⁵. Iris Cornelia Love bölgede her yıl 200 işçi çalıştırarak Knidos'u kazmıştır. Knidos'ta mezar gibi çukurlar açarak çirkin bir görüntü oluşturmuştur. Onun böyle bir çalışma yapma sebebi ise Aphrodite heykelini bulmak arzusudur. 1969 yılında devam edilen kazıda Aphrodite Tapınağı bulunmuştur. Yuvarlak tapınağın çapı 17,30 m.dir. 18 stnlu tapınağı çevrelemektedir. Doğusunda dört basamaklı çıkılan girişi ve dörtgen planlı atları yer almaktadır.

Arkeolojik açıdan bu denli zengin değerlere sahip olan Datça, bu açıdan turizmi canlandırıcı ve teşvik edici bir unsur olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü geçmişte yapılan incelemelere göre özellikle Avrupalılar bizden daha fazla ilgili olduklarından bölgeyi gelip gezmek ve ziyaret etmek istemişlerdir. Datça için turizm hareketlenmesi bu vesile ile başlamıştır.

³²⁵ BCA, 030.18.01.207.43.6.

IV. BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

1. TARIM VE HAYVANCILIK

1.1. Datça'da Tarımın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin tarımsal ekonomiye dayalı yapısında ana üretim aracı olan toprak mülkiyeti, devletin askeri yapısına uygun olarak "dirlik" adı verilen örgütlenmeye dayanıyordu. Dirlik sistemi XV. yy. sonlarından itibaren bozulmaya başlayınca, ilerleyen dönemde yerini "iltizam" denilen başka bir sisteme bırakmıştır. Zamanla bu sistemin de etkinliğini yitirmesi sonucu, taşradaki eyalet ve sancak merkezlerinde mütesellimler ve ayanlar diğer ailelere karşı üstünlük kurmuşlardır. XVIII. yy. ikinci yarısı ve XIX. yy. ilk yarısında Menteşe Sancağı mütesellimler vasıtası ile yönetilmekteydi. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile ayanlık ve mütesellimlik kaldırılarak yerine muhassıl denilen devlet görevlileri atanmıştır. 1858 Arazi Kanunnamesi ile bağımsız küçük çiftliklerin oluşturulması amaçlanmıştır. Yeni kurulacak küçük çiftlikler sayesinde arazilerin birkaç kişinin eline geçmesi engellenmiş olacaktı. Arazi Kanunnamesi beklenenin tersine Menteşe'de büyük toprak sahiplerinin doğmasına neden olmuştur³²⁶. Marmaris'e bağlı Datça'da da durum Menteşe genelinden pek farklı değildir. Zira burada XX. yy. başlarında Petromas ve Farmaki aileleri adeta ortaçağ saltanatı sürmekteydiler³²⁷.

XIX. yy. sonunda Menteşe Bölgesi'nin ekonomik yapısının temelini oluşturan faaliyetler tarım, hayvancılık ve ormancılık idi. Bu konu için sancağın gelirleri incelendiği zaman da aynı sonuca varılır. Bu dönemde Menteşe Sancağı'nın gelirlerinin çoğunu emlak vergisi, ağnam vergisi, tarım ürünlerinden alınan vergiler ve orman vergisi oluşturuyordu. 1900'lü yıllara geldiği zaman toplanan vergilerde bir azalma göze çarpmaktadır. Bu da Menteşe Sancağı'ndaki ticari ve zirai faaliyetlerde bir gerileme olduğunu göstermektedir.

³²⁶ Akça, a. g. e. , s. 157.

³²⁷ Türkeş, a. g. e. , s. 49.

Orman ve maden gelirlerinde yükselme olmasına rağmen sancak gelirlerinin genel görüntüsü durağandır³²⁸.

Birinci Dünya Savaşı (1914- 1918) yıllarında ve onu takip eden Milli Mücadele yıllarında işgücü kaybının da etkisi ile tüm yurttaki olduğu gibi Datça'da da üretim faaliyetleri sektöre uğramış olmalıdır³²⁹.

1.2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Datça'da Tarım ve Hayvancılık

1.2.1. Tarım

1.2.1.1. Tahıl Ekim Alanları ve Üretimi

1319 Aydın Vilayet Salnamesine göre Datça'da üretilen hububat buğday, arpa, çavdar, susam, sarı darı, akdarı, balmumu idi³³⁰.

Cumhuriyetin ilanından sonra tüm Türkiye'de olduğu gibi Muğla Vilayeti'nde de tarım alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir³³¹. Dolayısıyla tarım alanında Datça'da da bir ilerleme olduğundan bahsedebiliriz.

Muğla'nın sahil kesimlerinde, dolayısıyla da Datça'da tahıl hasadı nisan ayında başlardı. Datça'da iklim senede iki defa hububat üretimine müsaitse de, kimse bunu yapmazdı³³².

Cumhuriyetin ilanından itibaren hububat üretiminde sürekli bir artış olmuştur. Üretimin artmasında devletin yaptığı tohum yardımının yanı sıra teşviklerin de önemli bir etkisi olmuştur. Örneğin 1934 yılının kurak geçmesinden dolayı Muğla'nın kazalarında ekecek tohum sıkıntısı ortaya çıkmış, devlet de ihtiyaç olan bölgelere çeşitli tohumlar göndermiştir. 1942 yılı kurak geçince, tohum sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Datça'ya 1943 yılında devlet tarafından 7 ton mısır ve 10 ton akdarı tohumu ekilmek üzere gönderilmiştir³³³.

³²⁸ Tekeli, **a.g.e.**, s. 42- 45.

³²⁹ Akça, **a.g.e.**, s. 159.

³³⁰ **1319 Aydın Vilayet Salnamesi**, s. 499.

³³¹ Akça, **a.g.e.**, s. 159.

³³² **Menteşe (Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu)**, (Hazırlayan: Bayram Akça), Muğla 2010, s. 8- 9.

³³³ **Muğla'da Halk**, 10 Nisan 1943, 5 Haziran 1943.

Vilayet emrine verilen 60 ton tutarındaki tohumluk buğdayın fakir çiftçilere tevzi edilmesine başlanmıştır. Vilayet fakir çiftçilerine yardım olmak üzere 5254 sayılı kanun gereğince Ziraat Vekâleti tarafından Vilayet emrine 60 ton buğday tohumu tahsis edilmiş ve tevziata başlanmıştır. Bunun 1000 kilosu Datça kazasının Hızırşah Köyü'nde harmanı yanan fakir bir çiftçiye, üst tarafının da Fethiye kazasının Kayabaş, Doğanlar, Bekçiler, Çaltılar ve Çobasa köylerinde dondan mağdur olan çiftçilere tevzii edilmesi kararlaştırılmıştır. Çeşitli afetler dolayısıyla çiftçiliğini terk etmek üzere bulunan halk hükümetin acil yardımından dolayı ziyadesiyle memnunluk duymaktadır³³⁴.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Datça'da tarımın en önemli aletleri karasaban ve bu sabanı çeken hayvanlardır. Zamanla diğer sahalarda olduğu gibi tarım sektörü de modern tekniğin imkânlarından yararlanmaya başlamıştır. Şunu da belirtmeliyiz ki; 1945 yıllarında Datça tarım alanında Muğla'nın en geri kalmış ilçelerinden birisi konumundaydı. Çünkü istatistikî bilgilere baktığımızda diğer ilçeler ile karşılaştırdığımızda Datça'da modern tarım araç ve gereçleri yok denecek kadar azdır.

1938 yılında Datça'da buğday ekili olan arazi 400 hektardır. Elde edilen buğday miktarı 250 tondur. 1939 yılında buğday ekili olan arazi 400 hektardır. Elde edilen buğday miktarı 300 tondur. 1940 yılında ekili olan arazi ise 400 hektardır. Elde edilen buğday miktarı 150 tondur³³⁵. 1941 yılında ekili olan arazi 400 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 100 tondur. 1942 yılında ekili olan arazi 450 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 131 tondur³³⁶. 1945 yılında ekili olan arazi 450 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 133 tondur³³⁷.

1938 yılında Datça'da çavdar ekili olan arazi 28 hektardır. Elde edilen çavdar miktarı 20 tondur. 1939 yılında çavdar ekili olan arazi 35 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 24 tondur. 1940 yılında ekili olan arazi 35 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 25 tondur³³⁸. 1941 yılında ekili olan arazi 30 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 13 tondur. 1942 yılında ekili olan arazi 40 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 13 tondur³³⁹.

³³⁴ Muğla, 17 Eylül 1954.

³³⁵ B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, 1942, s.4

³³⁶ B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, Ankara, s. 6.

³³⁷ B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1945, Ankara, s. 61.

³³⁸ B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, 1942, s.22.

³³⁹ B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, İstanbul, s. 24.

1938 yılında Datça'da mısır ekili olan arazi 25 hektardır. Elde edilen mısır miktarı 25 tondur. 1939 yılında ekili olan arazi 25 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 25 tondur. 1940 yılında ekili olan arazi 30 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 40 tondur³⁴⁰. 1941 yılında mısır ekili olan arazi 50 hektardır. Elde edilen mısır miktarı 35 tondur. 1942 yılında ekili olan arazi 50 hektardır. Elde edilen mısır miktarı 19 tondur³⁴¹. 1945 yılında mısır ekili olan arazi 13 hektardır. Elde edilen mısır miktarı 12 tondur³⁴².

1940 yılında Datça'da arpa ekili olan arazi 900 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 400 tondur. 1941 yılında ekili olan arazi 980 hektardır. Elde edilen arpa miktarı 320 tondur. 1942 yılında ekili olan arazi 870 hektardır. Elde edilen arpa miktarı 425 tondur³⁴³. 1945 yılında ekili olan arazi 1070 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 340 tondur³⁴⁴.

1.2.1.2. Zeytincilik

Muğla ve yöresi konumundan dolayı doğal bir zeytin üretim bahçesi olarak da tanımlanabilir. Datça'nın ürettiği ve piyasaya sunabildiği ürünlerden birisi de zeytindir.

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi zeytinciliğin gelişmesi için devlet, deliceli zeytinlikler dağıtmış, çiftçiyi yönlendirici bilgiler vermiş ve hatta çiftçinin zeytinleri devlet eli ile ilaçlanmıştır. Örneğin; 1949 yılında devlet tüm Muğla Vilayeti'nde zeytinleri ücretsiz olarak ilaçlamıştır³⁴⁵. Datça'da zeytin Fen memurluğunca zeytin aşısı kursu açılmıştır. Kursa on bir meraklı zeytinci iştirak etmiş, ilk müracaatla kursa iştirak eden bu on bir vatandaş usta olmaya layık görülüp muvaffakiyet göstermiş olduklarından merasimle ehliyetleri verilmiştir³⁴⁶.

Datça'da gündün güne inkişaf etmekte olan zeytincilik için kâfi miktar aşısı ve budama ustaları yetiştirilmiştir. Halkın zeytincilik için bütün arzularını yerine getirip teşvik eden

³⁴⁰ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, 1942, s.48.

³⁴¹ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942,Ankara, s. 50.

³⁴² B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1945, Ankara, s. 93.

³⁴³ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942,Ankara, s. 15.

³⁴⁴ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1945, Ankara, s. 68.

³⁴⁵ Muğla'da Halk, 22 Ekim 1949, 23 İkinci Kanun 1937.

³⁴⁶ Muğla, 29 Haziran 1954.

Datça zeytin bakım Fen memuru Kemal Ündey'in muvaffakiyetinden dolayı Datça halkı müteşekkirdir³⁴⁷.

Datça'da 1936-1940 yılları arasında beş yıllık toplam ortalamada istifade edilen ağaç sayısı 58.000 adettir. Elde edilen toplam zeytin 256 tondur. Yemekliğe ayrılan zeytin 83 tondur. Zeytinyağı için ayrılan zeytin ise 206 tondur. Yağ için ayrılan zeytinden elde edilen yağ 38 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 7 kuruştur. Zeytinyağı fiyatı ise 36 kuruştur. Yemekliğe ayrılan zeytinden toplam elde edilen gelir 5.810 liradır. Zeytinyağından elde edilen toplam gelir ise 13.680 liradır. Yıllık toplanan zeytin mahsulleri toplam ortalama değeri 19.490 liradır.

1941 yılında Datça'da 35.000 adet zeytin ağacından istifade edilerek 450 ton zeytin elde edilmiştir. Bu zeytinlerin 20 tonu yemekliğe ayrılmış, 430 ton ise yağ çıkarılmaya ayrılmıştır. Ayrılan bu zeytinlerden ise 120 ton zeytinyağı elde edilmiştir. Köylünün elinden çıkan yemelik zeytinin fiyatı 7 kuruştur. Yine köylünün elinden çıkan zeytinyağı fiyatı ise 36 kuruştur. Toplam yemekliğe ayrılan zeytinin bedeli 5.810 lira'dır. Toplam elde edilen zeytinyağı bedeli ise 13.680 lira'dır. Toplam zeytin ve zeytinyağı bedelleri ise 19.490 lira olmuştur³⁴⁸.

1942 yılında ise istifade edilen zeytin ağacı sayısı 27.000'dir. Elde edilen toplam zeytin 40 ton'dur. Elde edilen zeytinden yemeklik olarak ayrılan 15 ton'dur. Yağ çıkarılmaya ayrılan kısım ise 25 ton'dur. Yağa ayrılan zeytinden toplam 6 ton yağ elde edilmiştir. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 70 kuruştur. Elde edilen zeytinyağı fiyatı ise 120 kuruştur. Yemekliğe ayrılan zeytinin toplam tüm yıl boyunca değer fiyatı 10.395 lira'dır. Yıl boyunca elde edilen toplam zeytinyağı bedeli ise 7.410 lira'dır. Zeytin ve zeytinyağından genel toplam olarak 17.805 lira elde edilmiştir³⁴⁹.

1943 yılında Datça'da istifade edilen zeytin ağacı sayısı 19.000 adet'tir. Elde edilen toplam zeytin 80 ton'dur. Yemeklik olarak ayrılan 13 ton'dur. Yağ çıkarılması için ayrılan zeytin ise 67 ton'dur. Yağa çıkarılan zeytinden elde edilen zeytinyağı ise 17 ton'dur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 30 kuruştur. Elde edilen zeytinyağı fiyatı ise 185 kuruştur. Toplam zeytinden elde edilen gelir 3.900 lira'dır. Toplam zeytinyağından elde

³⁴⁷ Muğla, 29 Haziran 1954

³⁴⁸ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945, s. 20.

³⁴⁹ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945, s. 20.

edilen gelir ise 31.450 lira'dır. Yıllık toplanan zeytin mahsulünün toplam değeri 35.350 liradır³⁵⁰.

1944 yılında Datça'da istifade edilen zeytin ağacı sayısı 35.000 adettir. Elde edilen zeytin 280 tondur. Yemeklik için ayrılan zeytin miktarı 30 tondur. Zeytinyağı için ayrılan zeytin miktarı ise 250 tondur. Yağa ayrılan zeytinden elde edilen yağ miktarı 52 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 25 kuruştur. Köylünün elinden çıkan zeytinyağı fiyatı ise 140 kuruştur. Yemekliğe ayrılan zeytinin toplam bedeli 7.500 liradır. Elde edilen zeytinyağı bedeli ise 72.800 liradır. Yıllık toplanan zeytin mahsulünün toplam değeri 80 300 liradır³⁵¹.

Datça'da 1943 yılında zeytin bölgelerinde çalışan memur sayısı 1'dir. Çalışan hademe sayısı ise 2'dir. Senelik ödenen maaş miktarı 1.500 liradır. Harcırah 200, sair masraflar 25 liradır. Senelik genel gider toplamı ise 1.725 liradır³⁵².

1945 yılında Datça'da istifade edilen zeytin ağacı sayısı 35.000 adettir. Elde edilen zeytin miktarı 276 tondur. Yemeklik olarak ayrılan zeytin miktarı 28 tondur. Zeytinyağı için ayrılan miktar ise 248 tondur. Elde edilen zeytinyağı miktarı 150 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 25 kuruştur. Zeytinyağı fiyatı ise 240 kuruştur. Toplam zeytinden elde edilen gelir 7.000 liradır. Toplam zeytinyağından elde edilen gelir ise 360.000 liradır. Yıllık toplanan zeytin mahsulünün toplam değeri 367.000 liradır³⁵³.

1946 yılında Datça'da istifa edilen zeytin ağacı sayısı 35.000 adettir. Elde edilen zeytin miktarı 280 tondur. Yemeklik olarak ayrılan zeytin miktarı 20 tondur. Zeytinyağı için ayrılan zeytin miktarı ise 260 tondur. Elde edilen zeytinyağı miktarı ise 80 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 40 kuruştur. Zeytinyağı fiyatı ise 250 kuruştur. Toplam zeytinden elde edilen gelir 8.000 liradır. Toplam zeytinyağından elde edilen gelir ise 200.000 liradır. Yıllık toplanan zeytin mahsulleri toplam geliri 208.000 liradır³⁵⁴.

1947 yılında Datça'da istifade edilen zeytin ağacı sayısı 35.000 adettir. Elde edilen zeytin miktarı 600 tondur. Yemeklik için ayrılan zeytin miktarı 50 tondur. Zeytinyağı için

³⁵⁰ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945, s. 20.

³⁵¹ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945, s. 20.

³⁵² B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945, s. 79

³⁵³ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

³⁵⁴ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

ayrılan miktar ise 550 tondur. Elde edilen zeytinyağı miktarı ise 110 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 25 kuruştur. Yine köylünün elinden çıkan zeytinyağının fiyatı ise 140 kuruştur. Toplam zeytinden elde edilen gelir 12.500 liradır. Zeytinyağından elde edilen toplam gelir ise 154.000 liradır. Yıllık toplanan zeytin mahsulleri toplam geliri 166.500 liradır³⁵⁵.

1948 yılında Datça'da istifa edilen zeytin ağacı sayısı 89.000 adettir. Elde edilen toplam zeytin miktarı 40 tondur. Yemeklik için ayrılan zeytin miktarı 2 tondur. Zeytinyağı için ayrılan zeytin miktarı ise 38 tondur. Elde edilen zeytinyağı miktarı 8 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 40 kuruştur. Köylünün elinden çıkan zeytinyağı fiyatı ise 190 kuruştur. Zeytinden elde edilen toplam gelir 800 liradır. Zeytinyağından elde edilen toplam gelir ise 15.200 liradır. Yıllık elde edilen zeytin mahsulünün toplam geliri 16.000 liradır³⁵⁶.

1949 yılında Datça'da istifa edilen zeytin ağacı sayısı 90.000 adettir. Elde edilen zeytin miktarı 1.800 tondur. Yemeklik için ayrılan zeytin miktarı 30 tondur. Zeytinyağı için ayrılan zeytin miktarı ise 1.770 tondur. Elde edilen zeytinyağı 354 tondur. Köylünün elinden çıkan zeytinin fiyatı 30 kuruştur. Zeytinyağı ise 160 kuruştur. Toplam zeytinden elde edilen gelir 9.000 liradır. Toplam zeytinyağından elde edilen gelir ise 566.400 liradır. Yıllık elde edilen zeytin mahsulünün toplam geliri 575.400 liradır³⁵⁷.

Yukarıda verdiğimiz istatistikî bilgilerden de anlaşılacağı üzere Datça'da zeytincilik giderek artmış, dolayısıyla elde edilen ürün miktarı ve kazanılan para da yükselmiştir.

1.2.1.3. Pamukçuluk

Pamuk üretimi Muğla'nın diğer ilçelerindeki boyutta olmasa da Datça'da da mevcuttur. Gazetelerden pamukçuluk ile ilgili yansıyan bilgilerde Datça ismi pek geçmemektedir³⁵⁸. 1950 yıllarında pamuklarda baş gösteren çeşitli hastalıklarla mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelede devlet aktif olarak görev almıştır. Bu çerçevede 1951 yılında

³⁵⁵ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

³⁵⁶ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

³⁵⁷ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

³⁵⁸ Muğla'da Halk, 15 Ağustos 1936.

Datça'da 15 hektar arazide bulunan pamuk sapları yerlerinden söktürülmüş ve kozaları ile birlikte yakıtılmıştır. Bu işlemi yapmayanlara cezai işlem uygulanmıştır³⁵⁹.

1937 yılında Datça'da ekilen pamuk arazisi 10 hektardır. Elde edilen saf pamuk 1 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk ise 5 tondur. 1938 yılında pamuk ekilen arazi 15 hektardır. Elde edilen saf pamuk 2 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk ise 6 tondur. 1939 yılında pamuk ekilen arazi 20 hektardır. Elde edilen saf pamuk miktarı 5 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk ise 16 tondur³⁶⁰. 1940 yılında Datça'da pamuk ekilen arazi 80 hektardır. Elde edilen saf pamuk 22 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk miktarı ise 44 tondur³⁶¹.

1941 yılında Datça'da pamuk ekilen arazi 25 hektardır. Elde edilen saf pamuk miktarı 6 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk miktarı 12 tondur. 1942 yılında ekilen pamuk arazisi 25 hektardır. Elde edilen saf pamuk miktarı 8 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk miktarı ise 16 tondur³⁶². 1945 yılında ekilen pamuk arazisi 55 hektardır. Elde edilen saf pamuk miktarı 8 tondur. Elde edilen tohumluk pamuk miktarı ise 9 tondur³⁶³.

Yukarıda verdiğimiz verilere göre her yıl Datça'da ekilen arazi giderek artmış ve paralel olarak elde edilen pamuk miktarı da artış göstermiştir.

1.2.1.4. Tütüncülük

1929 senesinde Datça tütünleri çok iyi fiyatlarla gitmiş ve çok rağbet görmüştür. Bunda Yunan tütünlerinin fevkalade fena olması önemsiz bir sebep teşkil etse bile asıl ravnacı temin eden tütünlerin nefaseti ve iyi yetiştirilmesidir.

1929 tarihli Muğla Gazetesi'nde Datça tütünleri ele alınmıştır. Durum şöyledir:

“Piyasanın açıldığı andan beri alış veriş hararetini kaybetmemiş hemen hemen bütün vilayet dâhilinde pek cüzi miktarda tütün kalmıştır. Satışta en geri kalan Datça tütünleri bile satılmıştır. Datça tütünlerinin satışta geri kalmasında en mühim amil yolsuzluk, münakale ve muhabere vasıtalarının yokluğudur. Filhakika Datça mühim bir kaza olduğu halde resmi bir

³⁵⁹ Muğla, 15 Temmuz 1952.

³⁶⁰ B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939, Ankara, s.228.

³⁶¹ B.İ.G.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, 1947, s.128.

³⁶² B.İ.G.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, Ankara, 1947, s.130.

³⁶³ B.İ.G.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1945, Ankara, 1947, s.156.

postaya bile malik değildir. Sahillerine bir vapur bile uğramaz. Böyle postasız, vapursuz kazanın mallarını kim alsın. Hâlbuki Datça'nın tütünleri çok güzel ve nefistir. Ne çare ki vesaitsizlik bu Datça'nın mallarının yok pahasına gitmesine sebep oluyor. Reşadiye tütünleri Geri Kumpanyası ve Burmalı zade Ahmet Bey tarafından satın alınmıştır. Fiyatlar 132,5'den 142,5'e kadardır. Reşadiye'nin bütün tütünleri satın alınmış ve Reşadiye'de hiç tütün kalmamıştır³⁶⁴.

1931 yılında Datçalılar ürünlerini satamamaktan şöyle şikâyet etmektedirler:

“Bu sene kazamızda tütünlerin fevkalade iyi yetiştirilmesi için zirai derecede çalışılmıştır. Datça'nın en mühim ihtiyacı iskelesine vapurların uğramamasıdır. Bu durum kazamıza pek fazla zarar vermektedir. Bizi en ziyade zarara sokan ve mahsulâtımızın güçlkle ihracına sebep vapursuzluktur. Vapurun hiç olmazsa beş günde bir uğraması için senelerden beri çalışmaktayız. Feryadımızı ne duyan ne de işiten olmadı. Tütün, harnup, palamut, limon gibi mahsulât ne yazık ki vesaitsizlik yüzünden solup gitmektedir.

Datça kaza olalı seneler geçti ama maalesef bir Ziraat Bankası şubesi açılmadı. Datça'mızın kredi ihtiyacına cevap verecek hiçbir şey yoktur. Ziraat Müdüriyeti'nin dikkatine celp ederiz.”

1945 yılında Datça'da tütün ekilen arazi 122 hektardır. Elde edilen tütün miktarı ise 48 tondur.

Datça tütün müstahsilleri 1953 yılındaki satış ve fiyatlardan tatmin edici bir memnuniyet duyduklarını bildirseler de Datça'da depo bulunmadığından tütünlerin teslim işinden çekinmişlerdir. Teslim işinin Muğla merkez ve Fethiye'de olacağı bildirilmiştir. O dönemki kış şartlarında Datçalılar ne şekilde adı geçen yerlere ürünlerini teslim edip ne zaman paralarına kavuşacakları üzüntüsüne düşmüşlerdir. Bu duruma bir çare bulunmasını beklemişlerdir³⁶⁵

Oldukça kısa bir mazisi olan Datça tütüncülüğü yıldan yıla inkişaf etmiştir. Dikimden sonraki hava muhalefetine rağmen Datça tütünleri normal olarak gelişmiş, geçen yıla nazaran rekoltede pek az bir noksanlık olacağı tahmin edilmiştir. Buna nazaran 1955 tahmini rekoltesi 100.000 kilonun üstünde olarak bildirilmektedir. Vilayetin her yerinde olduğu gibi kayda

³⁶⁴ Muğla, 23 Ekim 1929.

³⁶⁵ Muğla, 26 Ocak 1953.

değer en ufak bir hastalık görülmediği gibi rengi ve yüksek dereceli oluşu bazı karaborsacı tüccarların hemen dikkatini çekmiş olmalı ki piyasadan önce birkaç müstahsile fiyat vermiş bulunmaktadırlar. Malının değerini ve umumi rekoltenin düşüklüğünü pek iye bilen Datçalılar karapazarcıların bu fiyatlarını geçen yıla nazaran her ne kadar cazip görmüşlerse de 1955 piyasasının bu fiyatlardan daha parlak olacağını muhakkak görmüşlerdir.³⁶⁶.

1.2.15. Meyvecilik

Datça yaz-kış mevsimlerinin ılıman geçmesi sebebi ile meyve çeşitliliği açısından oldukça zengindir. 1319 Aydın Vilayet Salnamesine göre Datça'da yetiştirilen ürünler incir, palamut, limon, portakal, harnup, badem, sumak idi³⁶⁷.

1937 yılında Datça'da dikili olan armut ağacı sayısı 3.000 adettir. Elde edilen armut miktarı 90 tondur. 1938 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 3.100 adettir. Elde edilen armut miktarı 96 tondur. 1939 yılında ise dikili olan armut ağacı sayısı 3.100 adettir. Elde edilen armut miktarı 96 tondur³⁶⁸. 1940 yılında Datça'da dikili olan armut ağacı sayısı 2.200 adettir. Elde edilen armut miktarı 55 tondur. 1941 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 1.750 adettir. Elde edilen ürün miktarı 55 tondur. 1942 yılında dikili olan ağaç sayısı giderek azalmış ve 890 adet'e düşmüştür. Elde edilen ürün miktarı ise 15 tona düşmüştür³⁶⁹. 1943 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen armut miktarı 6 tondur. 1944 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen armut miktarı 7 tondur. 1945 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen armut miktarı ise 6 tondur³⁷⁰. 1946 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 700 adettir. Elde edilen armut miktarı 1 tondur. Armut'un kg fiyatı 20 kuruştur. 1947 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 200 adettir. Elde edilen armut miktarı 5 tondur. Armut'un kg fiyatı 5 kuruştur. 1948 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 500 adettir. Elde edilen ürün miktarı 5 tondur. Armut'un kg fiyatı 25 kuruştur. 1949 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 500 adettir. Elde edilen ürün miktarı 9 tondur. Armut'un kg

³⁶⁶ Muğla, 14 Eylül 1955

³⁶⁷ 1319 Aydın Vilayeti Salnamesi, s. 499.

³⁶⁸ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, İstanbul, 1942, s.17

³⁶⁹ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, İstanbul, 1942, s.8.

³⁷⁰ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, Ankara 1947 s.8.

fiyatı 20 kuruştur. 1950 yılında dikili olan armut ağacı sayısı 2.000 adettir. Elde edilen armut miktarı 40 tondur. Armut'un kg fiyatı 20 kuruştur³⁷¹.

Datça'nın en önemli tarım ürünlerinden olan badem üretimi oldukça eskidir. Datça bademleri oldukça meşhur idi. Bademin "Sert ve Diş Bademi" olmak üzere iki çeşidi vardır. Sert badem Muğla bölgesinin her yerinde yetişiyordu. Diş Bademi ise sadece Datça'da yetişiyordu. Datça'da bahçeler halinde bulunan badem çok kıymetli olduğu için hasattan hemen sonra ihraç edilirdi. Datça'da 1915 yılı raporuna göre yıllık 60-100 bin kıyye kadar badem elde edilirdi³⁷².

1937 yılında Datça'da dikili badem ağacı sayısı 11.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 200 tondur. 1938 yılında dikili olan badem ağacı sayısı daha da artmış ve 12.500'e yükselmiştir. Elde edilen badem miktarı da artmış ve 225 tona yükselmiştir. 1939 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 13.500'e ulaşmıştır. Elde edilen miktarı da 150 tondur³⁷³. 1940 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 18.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı 110 tondur. 1941 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 18.740 adettir. Elde edilen ürün miktarı 109 tondur. 1942 yılında ise dikili olan badem ağacı sayısı 19.200 adettir. Elde edilen ürün miktarı 200 tondur³⁷⁴. Giderek artan badem üretiminde Datça neredeyse bölgenin badem ihtiyacının tamamını karşılamaktadır. 1943 yılında Datça'da dikili olan badem ağacı sayısı 19.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 195 tondur. 1944 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 20.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 205 tondur. 1945 yılında ise dikili olan badem ağacı sayısı 20.000 adettir. Elde edilen badem miktarı ise 150 tondur³⁷⁵. 1946 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 150 tondur. Bademin kg fiyatı 20 kuruştur. 1947 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 12.760 adettir. Elde edilen badem miktarı 56 tondur. Bademin kg fiyatı 40 kuruştur. 1948 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 20.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 45 tondur. Bademin kg fiyatı 60 kuruştur. 1949 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 20.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 45 tondur.

³⁷¹ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, İstanbul, s. 41.

³⁷² **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu** (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 50.

³⁷³ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, İstanbul, 1942, s.20

³⁷⁴ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, İstanbul, 1942, s.90

³⁷⁵ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, Ankara 1947 s.39.

Bademin kg fiyatı 40 kuruştur. 1950 yılında dikili olan badem ağacı sayısı 35.000 adettir. Elde edilen badem miktarı 15 tondur. Bademin kg fiyatı 50 kuruştur³⁷⁶.

1937 yılında Datça'da dikili olan dut ağacı sayısı 1.000 adettir. Ancak elde edilen dut miktarı istatistik verilerinde belirtilmemiştir. 1938 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen dut miktarı 9 tondur. 1939 yılında ise dikili olan dut ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen dut miktarı 9 tondur³⁷⁷. 1946 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 100 adettir. Elde edilen dut miktarı 1 tondur. Dutun kg fiyatı ise 5 kuruştur. 1947 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 500 adettir. Elde edilen dut miktarı ve kg fiyatı istatistiklerde belirtilmemiştir. 1948 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 2.000 adettir. Elde edilen dut miktarı 3 tondur. Dutun kg fiyatı 5 kuruştur. 1949 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 2.000 adettir. Elde edilen dut miktarı 3 tondur. Dutun kg fiyatı istatistiklerde belirtilmemiştir. 1950 yılında dikili olan dut ağacı sayısı 2.300 adettir. Elde edilen dut miktarı ve kg fiyatı istatistiklerde belirtilmemiştir³⁷⁸.

Cumhuriyetin ilanından önce Marmaris Kazası'na bağlı Datça Nahiyesi'nde muntazam incir tarlaları tesis edilmiştir. Burada yetişen incirler bölgeye özgü idi ve de çok lezzetliydi³⁷⁹. 1926 yılında Marmaris'te 247 ton 667 kilo incir istihsal edilmiştir³⁸⁰. Bu dönemde Datça'nın da Marmaris'e bağlı bir nahiye olduğunu hatırlarsak, üretimin büyük bir kısmının Datça'da gerçekleştiğini de söyleyebiliriz. 1937 yılında Datça'da dikili olan İncir ağacı sayısı 22.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı ise 1.600 tondur. 1938 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 22.000 adettir. Elde edilen incir miktarı 800 tondur. 1939 yılında ise dikili olan incir ağacı sayısı 22.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı ise 750 tondur³⁸¹. 1940 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 17.000 adettir. Elde edilen incir miktarı 720 tondur. 1941 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 20.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı ise 750 tondur. 1942 yılında ise dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı ise 500 tondur³⁸². 1943 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen ürün miktarı

³⁷⁶ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, Ankara, s. 103.

³⁷⁷ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, İstanbul, 1942, s.35

³⁷⁸ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s.İstanbul, 152.

³⁷⁹ **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu** (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 50.

³⁸⁰ **Devlet Salnamesi, 1926- 1927**, s. 673.

³⁸¹ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, İstanbul, 1942, s.63.

³⁸² B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, İstanbul, 1942, s.130.

480 tondur. 1944 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 16.300 adettir. Elde edilen incir miktarı 500 tondur. 1945 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 16.300 adettir. Elde edilen incir miktarı ise 700 tondur³⁸³. 1946 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen incir miktarı ise 593 tondur. İncirin kg fiyatı 10 kuruştur. 1947 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen incir miktarı 590 tondur. İncirin kg fiyatı 15 kuruştur. 1948 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen incir miktarı 420 tondur. İncirin kg fiyatı 15 kuruştur. 1949 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 15.000 adettir. Elde edilen incir miktarı 420 tondur. İncirin kg fiyatı 15 kuruştur. 1950 yılında dikili olan incir ağacı sayısı 10 100 adettir. Elde edilen incir miktarı 400 tondur. İncirin kg fiyatı 10 kuruştur³⁸⁴.

1937 yılında Datça'daki limon üretimine baktığımızda tüm il ve ilçelerden en fazla üretimin Datça'da yapıldığını görmekteyiz. 1937 yılında Datça'da dikili olan limon ağacı sayısı 300 adettir. Ağaç sayısı diğer ilçelere göre az olmakla beraber elde edilen ürün miktarı 60.000 adettir ve bu sayı diğer ilçelerden daha fazladır.1938 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 500 adettir. Elde edilen limon miktarı ise 55.000 adettir. 1939 yılında ise dikili olan limon ağacı sayısı 500 adettir. Elde edilen limon miktarı 75.000 adettir³⁸⁵. 1940 yılında Datça'da dikili limon ağacı sayısı 250 adettir. Elde edilen limon miktarı 70.000 adettir. 1941 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 375 adettir. Elde edilen limon miktarı ise 85.900 adettir. 1942 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 600 adettir. Elde edilen limon miktarı ise 90.000 adettir³⁸⁶. 1946 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 1.000 adettir. Elde edilen limon miktarı 100.000 adettir. Limonun kg fiyatı 3 kuruştur. 1947 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 2 700 adettir. Elde edilen limon miktarı 100.000 adettir. Limonun kg fiyatı 3 kuruştur. 1948 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 2.700 adettir. Elde edilen limon miktarı 16.000 adettir. Limonun kg fiyatı 5 kuruştur. 1949 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 2.700 adettir. Elde edilen limon miktarı 16.000 adettir. Limonun kg fiyatı 2 kuruştur. 1950 yılında dikili olan limon ağacı sayısı 3.750 adettir. Elde edilen limon miktarı 250.000 adettir. Limonun kg fiyatı 2 kuruştur³⁸⁷.

Datça'da üretimi yapılan meyve çeşitlerinin içinde narenciye ürünleri ön plana çıkmaktaydı. Narenciye ürünlerinin yetiştirilmesi ve zararlılardan korunması konusunda

³⁸³ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, Ankara 1947, s.131.

³⁸⁴ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, Ankara, s. 281.

³⁸⁵ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, İstanbul, 1942, s.131.

³⁸⁶ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, İstanbul, 1942, s.250.

³⁸⁷ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, İstanbul, s. 498.

devlet çiftçiye öncülük etmiştir. Örneğin; 1936 yılında Datça'daki portakallarda “pamuklu biti” haşeresi görülmüş, adı geçen zararlı haşere ile mücadelede devlet çiftçiye destek olmuştur³⁸⁸. 1939 yılında Datça'nın da içinde bulunduğu birkaç Muğla ilçesindeki narenciyelerde “*kırızor*” hastalığı görülmüş, hastalığa karşı Ziraat Vekâleti'nden Datça'nın de içinde bulunduğu Muğla ilçelerine ilaç gönderilmiştir³⁸⁹. Yine 1940 yılında devlet, narenciye ağaçlarında ortaya çıkan “*koşnil*” hastalığının bertaraf edilmesi doğrultusunda desteklemede bulunmuştur³⁹⁰. 1955 yılında ise Bornova Ziraat Mücadele Enstitüsü mütehassısları benzer incelemelerde bulunup, takiben halkı bilgilendirmişlerdir³⁹¹. Devlet bir yandan çiftçisini bilinçlendirmeye çalışırken, diğer yandan da teşvik ve yardımlarına devam etmiştir. Devlet lodos yüzünden narenciye bahçelerinin çok zarara uğradığını tespit etmiş ve önlem olarak narenciye bahçelerinin etrafına dikilmek üzere servi fidanları dağıtmıştır³⁹². 1937 yılında Datça'da dikili olan portakal ağacı 1.500 adettir. Elde edilen portakal miktarı 800 000 tondur. 1938 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 1.700 adettir. Elde edilen ürün miktarı ise 135.000 tondur. 1939 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı artmış ve 2000 adet olmuştur. Elde edilen miktar ise 600.000 tondur³⁹³. 1940 yılında Datça'da dikili olan portakal ağacı sayısı 2.000 adettir. Elde edilen portakal miktarı 150.000 adettir. 1941 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2.500 adettir. Elde edilen portakal miktarı 390.000 adettir. 1942 yılında ise dikili olan portakal ağacı sayısı 2.200 adettir. Elde edilen portakal miktarı ise 330.000 adettir³⁹⁴. 1943 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2.200 adettir. Elde edilen miktar 400 000 adettir. 1944 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2.700 adettir. Elde edilen portakal miktarı ise 400.000 adettir. 1945 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 3.000 adettir. Elde edilen portakal miktarı ise 400.000 adettir³⁹⁵. 1946 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2 000 adettir. Elde edilen portakal miktarı 350.000 adettir. Portakalın kg fiyatı 2 kuruştur. 1947 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 3.000 adettir. Elde edilen portakal miktarı 345.000 adettir. Portakalın kg fiyatı 2 kuruştur. 1948 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2 850 adettir. Elde edilen portakal miktarı 450.000 adettir. Portakalın kg fiyatı 5 kuruştur. 1949

³⁸⁸ **Muğla'da Halk**, 21 İkinci Teşrin 1936.

³⁸⁹ **Muğla'da Halk**, 30 Eylül 1939.

³⁹⁰ **Muğla'da Halk**, 10 Şubat 1940.

³⁹¹ **Muğla**, 23 Nisan 1955.

³⁹² **Muğla**, 4 Şubat 1956.

³⁹³ **B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939**, İstanbul 1942, s. 133.

³⁹⁴ **B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942**, İstanbul 1942, s. 254.

³⁹⁵ **B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945**, Ankara 1947 s.253.

yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 2.850 adettir. Elde edilen portakal miktarı 500.000 adettir. Portakalın kg fiyatı 3 kuruştur. 1950 yılında dikili olan portakal ağacı sayısı 1.200 adettir. Elde edilen portakal miktarı 800.000 adettir. Portakalın kg fiyatı 3 kuruştur³⁹⁶.

Keçiboynuzu (harnup) da Marmaris'e bağlı olan Datça'da üretilen ve ilçe ekonomisine önemli katkıda bulunan meyvelerden birisi idi. H. 1313(1895- 1896) yılında Kaza'dan dışarıya 130.000 kıyye harnup ihraç edilmiştir³⁹⁷. Bu dönemde Datça'nın Marmaris'e bağlı olduğunu dikkate alırsak, elde edilen ürünün büyük kısmının Datça'dan istihsal edildiği görülür³⁹⁸. 1926 yılında Kaza'da 64 ton 180 kilo harnup istihsal edilmiştir³⁹⁹. 1946 yılında dikili olan harnup ağacı sayısı 12.000 adettir. Elde edilen harnup miktarı 300 tondur. Harnubun kg fiyatı 7 kuruştur. 1947 yılında dikili olan harnup ağacı sayısı 7.500 adettir. Elde edilen harnup miktarı 348 tondur. Harnubun kg fiyatı 10 kuruştur. 1948 yılında dikili olan harnup ağacı sayısı 7.500 adettir. Elde edilen harnup miktarı 300 tondur. Harnubun kg fiyatı 12 kuruştur. 1949 yılında dikili olan harnup ağacı sayısı 7.500 adettir. Elde edilen harnup miktarı 150 tondur. Harnubun kg fiyatı 6 kuruştur. 1950 yılında dikili olan harnup ağacı sayısı 7.700 adettir. Elde edilen harnup miktarı 500 tondur. Harnubun kg fiyatı 5 kuruştur⁴⁰⁰.

1.2.1.6. Sebzeçilik

1915 yılı raporuna göre bakla yalnızca Datça'da 40-50 hektarlık bir alana ekilmekte idi. Mahsulün bir kısmı kendi mahallinde kalan kısmı ise, Ege Adaları halkınca "Fava" adıyla bilinir ve çok makbul olduğundan Avrupa'ya ihraç edilirdi⁴⁰¹.

1938 yılında Datça'da bakla ekili olan arazi 6 hektar idi. Elde edilen bakla miktarı 3 tondur. 1939 yılında bakla ekili olan arazi 8 hektardır. Elde edilen bakla miktarı 4 tondur.

1940 yılında bakla ekili olan arazi 7 hektardır. Elde edilen bakla miktarı ise 8 tondur⁴⁰². 1945 yılında bakla ekili olan arazi 30 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 20 tondur⁴⁰³.

³⁹⁶ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, Ankara, s. 505.

³⁹⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 473.

³⁹⁸ Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu,(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 53.

³⁹⁹ Devlet Salnamesi, 1926- 1927, s. 673.

⁴⁰⁰ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, Ankara, s. 323.

⁴⁰¹ Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 48.

1938 yılında Datça'da brlce ekili olan arazi 3 hektardır. Elde edilen brlce miktarı 2 tondur. 1939 yılında brlce ekili olan arazi 5 hektardır. Elde edilen brlce miktarı 2 tondur. 1940 yılında brlce ekili olan arazi 8 hektardır. Elde edilen brlce miktarı ise 3 tondur⁴⁰⁴. 1941 yılında brlce ekili olan arazi 8 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 3 tondur. 1942 yılında ekili olan arazi 8 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 3 tondur⁴⁰⁵. 1945 yılında brlce ekili olan arazi 7 hektardır. Elde edilen ürün miktarı 2 tondur⁴⁰⁶.

1.2.1.7. Tarım rnlerine Zarar Veren Haşerelerle Mücadele

Marmaris'te olduğu gibi Datça'da zararlı haşerelerin başında yeşilçekirgeler gelmekteydi. Yeşilçekirgeye daha 1910 yılında tesadüf edilmiştir⁴⁰⁷. 1930 yılında Hisarönü Köyü'nde yeşilçekirge zuhur edince Merkez Ziraat Memurluğu nlem almak üzere Marmaris'e gelmiştir⁴⁰⁸.

1950'li yıllarda Datça bademlerine hastalık bulaşmış ve halkı büyük sıkıntıda bırakmıştır. Datça'ya geldiği günden beri hayvan sırtından inmeyerek en uzak köylerin en ücra köşelerine kadar gidip halkın dertlerini dinleyen, hkmetle olan işlerini günü gününe takip eden ve çok kısa bir zamanda ilçe merkezi ile köyler arasındaki ve Datça-Marmaris arası yollarını tamir ve ıslah ettiren, Datça'ya ait işleri takip ve ilçe ihtiyaçlarını yerinde halletmek için birçok defalar vilayete gidip gelen ve bu faaliyetlerinden dolayı vilayet yüksek makamınca da takdirname ile taltif edilen Kaymakam Şefik lk Datça çevresinde bademlere arız olan hastalıklarla mücadele işine girişmiş bu önemli teşebbüsü ile vilayetten gönderilen yüksek ziraat mühendisi tarafından köy köy dolaşarak Datça Mahallesi'nden 3500, Reşadiye'de 1800, Kızlan, Emecik, Mesadiye, Hızırşah ve Karaköy'lerinden toplam 8000 badem ağacında savaş yapılmıştır.

⁴⁰² B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, s. 65.

⁴⁰³ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1945, İstanbul, s.107.

⁴⁰⁴ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1938- 1940, Ankara, s. 95.

⁴⁰⁵ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942,Ankara, s. 97.

⁴⁰⁶ B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1945, İstanbul, s. 129.

⁴⁰⁷ **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu**,(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 18.

⁴⁰⁸ **Muğla'da Halk**, 27 Mart 1930.

Bu husus için Kaymakam'ın Belediye ve muhtarlıklara yapmış olduğu bildiri şöyledir:⁴⁰⁹

1- İlçemiz halkının önemli gelir kaynaklarından biri olan bademlerdeki hastalık için Reşadiye ve Datça mahalleleri halkı ile köyleri devir ve teftişim sırasında halk ve köylümüzün dileklerine değer vererek hastalıklı badem taneleri ile kuru dallarından alınan örneği valilik yüksek makamı vasıtasıyla Bornova Tarım Savaş İstasyonu'na gönderttim.

2-Bu hususta alınan cevapta: Bademlerdeki kurdu meydana getiren hayvancığın ağaç üzerinde veya ağacın dibinde yere dökülen kuru bademler içinde, kışı geçirdiğinden en iyi pratik savaş usulünün yere dökülen ve ağaçta kuruyup kalan bademleri toplayıp yakmak suretiyle badem ağaçları ve tanelerinin hastalıktan kurtulabileceği bildirilmektedir.

3- Havalar gittikçe düzelmeye başlamakta bademler de uyanmaktadır. Kuru bademlerde bulunan kurtlar yakında kelebeklerin haline gelerek sağlam ve yetişecek bademlere de hastalık taşıyacağı şüphesiz bulunduğundan bu hastalığa karşı savaş zamanı gelmiş bulunmakta ve hemen savaşa başlanması gerekmektedir.

4-Bu buyruğu alan belediye başkanlığı tellal vasıtasıyla savaşa başlanıldığını duyurulacak ve seferber halde bütün köylü vakit geçirmeden ağaç üzerinde kalan ve yere dökülen kuru bademleri toplayıp yakacaklardır. Bu, buyruğu alan belediye başkanı, çiftçi malları koruma başkanı, obalar ve köyler muhtarları, bekçi ve ağaç meraklıları üyeleri, çiftçi malları koruma meclisi üyeleri, murakabe başkanı ve üyeleri savaşa yakından alakadar olacaklar; bir taraftan halkı ve köylüyü ikaz etmekle beraber diğer taraftan da bu savaşı yapmayan badem sahibi köylü ve halkı belediye başkanı ve oba köyler muhtarlıklarına bildireceklerdir.

5-Badem hastalıklarıyla savaşa badem sahibi halk ve köylü mecburdur. Çünkü bu savaşı bazıları yapar bazıları yapmazsa savaştan hiçbir netice alınmaz. Bu yüzden köylünün harnubu ve palamudu gibi piyasaya geç sürülen mahsullerine benzemeyen ve hemen gerek iç piyasada gerekse dış piyasalarda çarçabuk satılan ve ilçemize bol para getiren bu mahsullerimiz tedbirsizlik ve dikkatsizliğimiz yüzünden yıl geçtikçe heder olacaktır. Buna bir Türk vatandaşı, çiftçi çocuğu bir kaymakamınız sıfatıyla razı değilim.

⁴⁰⁹ Muğla, 15 Mart 1950.

“Bu savaşa iştirak etmeyen badem sahibi halk ve köylüyü adım adım takip ettirecek ve edeceğim. İnat edenler için tarım kanunlarımızda yazılı cezayı hiç acımadan uygulayacağım. Fakat çok sevdiğim değerli Datça ilçesi halkı ve köylüsü beni bu şekilde ceza uygulamama mecbur etmeyeceklerdir. Buna kuvvetli güvenim vardır.”

1.2.2.Hayvancılık

1.2.2.1. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

Datça’da büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için köylere birer “cins damızlık boğa” ile süt verimi yüksek inekler verilmiştir. 1965 yılında Datça’da yetiştirilen koyun sayısı 2.440 adet idi. Yetiştirilen kıl keçisi sayısı 9.170 adet idi. Yetiştirilen sığır sayısı 3.830 adet idi. Çeşitli amaçlar için kullanılan at sayısı ise 270 adet idi. Datça’da yetiştirilen katır sayısı 70 adet, merkep sayısı 1.261 idi⁴¹⁰.

1.2.2.2. Tavukçuluk

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla ve çevresinde tavuk, günlük taze beyaz et ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamakta idi. Diğer hayvan türlerinde olduğu gibi tavuklarda da verimliliğinin arttırılması için ıslah çalışmasına gidilmiştir. Islah çalışmalarının yürütülmesi ve fenni tavukçuluğun geliştirilmesi için Muğla’da bir “Tavukçuluk Enstitüsü” tesis edilmiştir⁴¹¹. 1937 yılında ise; kümes hayvanlarının ıslahı için Muğla merkezde bir “Tavuk Islah İstasyonu” kurulmuştur⁴¹². Muğla merkezde yapılan ıslah çalışmaları, Datça’da da tatbik edilmiştir. Tavukçuluğun gelişmesi için köylere “fenni kümesler” yaptırılmıştır. Ayrıca her köye birer kuluçka makinesi alınması sağlanmıştır. 1966 yılında Datça’da 100 adet hindi bulunurken, 5.000 tavuk ve horoz bulunmakta idi. Elde edilen yumurta sayısı ise 210.000 adet’tir⁴¹³.

⁴¹⁰ Muğla 1967 İl Yıllığı, s. 466.

⁴¹¹ Akça, a.g.e, s. 173.

⁴¹² Akça, a.g.e, s. 173.

⁴¹³ Muğla 1967 İl Yıllığı, s. 465

1.2.2.3. Arıcılık

Arıcılık genellikle kara kovan vasıtası ile yapıldığından verim çok düşük olmaktadır. 1942 yılında Muğla'da kara kovan başına alınan bal miktarı 6-9 kilo iken fenni kovan başına alınan bal miktarı 28 kilo idi⁴¹⁴. Kara kovandan fenni kovana geçilmesi yönünde yerel gazeteler de, makaleler yayımlayarak halkı bilinçlendirmeye çalışılmıştır⁴¹⁵.

Devlet ise; yeni teşekküller oluşturarak arıcılığın gelişmesinde aktif bir rol almıştır. Bu çerçevede 1950'de "Türkiye Arıcılık Enstitüsü" tesis edilmiştir. Enstitü arıcılıkla alakalı biyolojik ve diğer alanlarda araştırma yapıp, üreticiye yol gösterici bir kılavuz olacaktır⁴¹⁶. Muğla'da da 1952 yılında Tarım Fidanlığı kaldırılarak, yerine "Arıcılık, Tavukçuluk ve İpekböcekçiliği Enstitüsü" açılmıştır. Bu enstitü bünyesinde fenni kovanların üretilmesine başlanmıştır⁴¹⁷. 1952 yılında Muğla'da olduğu gibi bir de Datça'da arıcılık kursu açılmış, kursu tamamlayan birçok kişiye arıcılık belgesi verilmiştir⁴¹⁸. 1966 yılı Arıcılık İstatistiğine göre Datça'da 3.300 adet kovan bulunmaktadır. Fenni kovan ise 200 adet idi. Elde edilen bal miktarı 19.000 kg idi. Elde edilen balmumu miktarı ise 3.000 kg idi. Elde edilen bal kg fiyatı 400 Türk lirasına satılmakta idi. Balmumu fiyatı ise kg 800 Türk lirası idi. Datça'da o dönemde arı besleyen köy sayısı 9 idi⁴¹⁹.

1.2.2.4. İpekböcekçiliği

Muğla'da ipekböcekçiliği 1930 yıllarından itibaren teşvik edilmeye, dolayısıyla da gelişmeye başlamıştır. Böcek besleme genellikle fakir halk tarafından yapılan bir meslekti⁴²⁰. Yerel gazeteler sayılarında, sosyal sorumluluğun gereği olarak böceklerin bakımı konusunda bilgiler vermiştir⁴²¹. 1930 yılında ipekböceklerine "karataban hastalığı" sirayet etmiştir. Böceklerinin tamamı hastalıktan ölen bazı köylüler, dut ağaçlarını kesip yerlerine bağcılık yapmaya girişmişlerdir⁴²².

⁴¹⁴ F. S. Bodenhermer, **Türkiye'de Bal Arısı ve Arıcılık**, İstanbul 1942, s. 17.

⁴¹⁵ **Muğla'da Halk**, 6 Ağustos 1938.

⁴¹⁶ **Muğla'da Halk**, 18 Kasım 1950.

⁴¹⁷ **Muğla**, 31 Mayıs 1952.

⁴¹⁸ **Muğla**, 18 Temmuz 1952.

⁴¹⁹ **Muğla 1967 İl Yılı**, s. 466.

⁴²⁰ **Muğla'da Halk**, 23 Mart 1940.

⁴²¹ **Muğla'da Halk**, 23 Nisan 1930, 27 Nisan 1930, 20 Nisan 1940, 19 Temmuz 1941.

⁴²² **Muğla'da Halk**, 10 Nisan 1943.

1940 yılında Denizli İpekböcekçiliği İstasyon Müdürlüğü'nden Muğla Ziraat Müdürlüğü'ne Muğla'da bir kurs açacakları konusunda bilgi gelmiştir. Kısa bir süre sonra 10 Nisan 1940 tarihinde kurs 17 öğrencinin katılımı ile başlamıştır. A.Tunç'un ders verdiği kursta, ipekböceği tohumu, tohumun açılması, fenni tarzda böcek besleme, böcek hastalıkları ve dut yetiştirme konularında dersler tedris edilmiştir⁴²³. 1943 yılında böcekçiliği teşvik amacı ile Denizli İpekböcekçiliği İstasyonu'ndan Muğla'ya gönderilen 170 kutu ipekböceği tohumundan 10 kutusu Datça'ya gönderilmiş ve burada köylüye parasız olarak dağıtılmıştır. Bu gelen tohumlardan ayrı 600 kutu tohum da tüccarlar vasıtası ile Muğla piyasasına sürülmüştür⁴²⁴.

1966 yılı istatistiklerine göre Datça'da böcek yetiştiren köy sayısı 10 idi. Açılan kutu sayısı 50 idi. Yaş koza üretimi 1.750 kg idi. Datça'da dikili olan dut ağacı sayısı 1.200 adet idi⁴²⁵.

2. DENİZCİLİK

2.1. Balıkçılık

Cumhuriyet Dönemi'nde Datça'da balıkçılık iptidai şartlarda yapılmakta ve bir geçim meşgalesi olmaktan ileri gidememekteydi. Soğuk hava depoları olmadığından tutulan balıkların hemen tüketilmesi veya satılması gerekmektedir.

2.2. Süngercilik

Muğla sahillerinde Eski Yunan Devri'nden itibaren süngercilik yapıla gelmiştir. Anadolu'nun Türkleştiği tarihten 1920 yıllarına dek süngercilik, Marmaris ile Küllük arasındaki sahilde oturan Rumlar ve Adalar'da oturan Rumlar tarafından yapılmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde tüm dünyada çok makbul bir ürün olan Türkiye süngerlerinin piyasası Sömbeki ve Kalimnos adalarında belirlenirdi. Süngerler adı geçen adalarda oturan tüccarlar vasıtası ile Avrupa pazarına aktarılırdı⁴²⁶. Süngerlerin birinci kalite olanları Avrupa

⁴²³ Muğla'da Halk, 23 Mart 1940, 13 Nisan 1940.

⁴²⁴ Muğla'da Halk, 10 Nisan 1943.

⁴²⁵ Muğla 1967 İl Yıllığı, s. 466.

⁴²⁶ Harun Yılmaz, Burhan Ekrem, "Bodrum'da Süngerciliğin Geçmişi ve Güncel Durumu", **Doğu Anadolu Bölgesi III. Su Ürünleri Sempozyumu**, 10- 12 Haziran 1998, Erzurum.

pazarına sevk edilirken, ikinci kalite olanları da İstanbul pazarına gönderilirdi. Balkan savaşlarını takip eden savaş yıllarında Güneybatı Anadolu sahilindeki Rumlar, yurtlarını bırakıp gitmeye başlamışlardır. Savaşlar sona erdiğinde artık Rumlar Osmanlı tebaası olmaktan çıkmışlardır. Dolayısıyla da Osmanlı dönemindeki geniş sünger sahalarından yoksun hale gelmişlerdir. Kalimnos ve Sömbeki limanları ise süngerciliğin bitmesi nedeniyle boş birer liman halini almıştır. İstanköy ve Rodos Rumları hariç diğer ada Rumlarının yegâne geçim kaynağı süngerciliktir. Önceden kolay bir şekilde yürüttükleri süngerciliği 1930 yıllarında Kuzey Afrika sahillerinde zor şartlar altında devam ettirmişlerdir. Zira başka yapacak işleri yoktur⁴²⁷. Rumların Anadolu'dan ayrılması ile süngerciliği devam ettirecek bir zümre yoktu. Çünkü tüm diğer sanat alanlarında olduğu gibi süngercilikte de Rum hegemonyası mevcuttu. Türkler süngerciliğe 1928- 1929 yıllarında iptidai şartlarda başlamışlardır. Başlangıçta bu işi yapanların sayısı 10'u geçmemekte idi. Süngercilikte ilk patlama Bodrum'da yaşanmıştır. Mübadele ile denizcilikle uğraşan ve tekneleri olan büyük bir Türk kitlesi Bodrum'a yerleştirilmiştir. O dönemde Bodrum karayolu bağlantısından yoksun tecrit edilmiş bir şehir konumunda idi. Buradaki fakir halk, çareyi süngercilik yapmakta bulmuş ve süngercilikten kazandıkları paralar ile zenginleşmişlerdir. 1930 yılında Bodrum'da 60 kangava ve 15 zıpkıncı vardı. Marmaris de Bodrum gibi ulaşım olanakları olmayan bir şehir durumundaydı. İktisadi durumu da kötü olan Marmaris'te olduğu gibi Datça için de süngercilik adeta bir fırsattı. Süngerciliğin gelişmesi için iskele yapımına önem verilmiştir fakat süngercilik daha ilk yıllarında sekteye uğramıştır. 1930 yılında çıkarılan bir nizamname ile kangava ile sünger avlamak yasaklanmıştır. Bu olumsuz durum üzerine Bodrum'dan 72 kangava kayığı kaptanı ve 216 mürettebat, dilekçe kaleme alarak yetkililerden bu durumun düzeltilmesini istemişlerdir⁴²⁸. Sünger tarlalarına ve balık yuvalarına zarar verdiği için kangava ile sünger avcılığının yasaklanması, bu işle uğraşan halkı maddi sıkıntı içine düşürmüştür⁴²⁹.

⁴²⁷ **Muğla'da Halk**, 31 Kanun-i Evvel 1930.

⁴²⁸ **Muğla'da Halk**, 31 Kanun-i Evvel 1930, 23 Mayıs 1930

⁴²⁹ **Muğla'da Halk**, 11 Kanun-i Sani 1931, 17 Mart 1931.

3.TURİZM

Coğrafi konumu itibari ile birçok medeniyetin istilalarına maruz kalmış olan Datça yarımadası tarihsel ve kültürel değerleri itibari ile dikkat çekmektedir. Ege kıyılarının son derece girintili çıkıntılı olması pek çok sayıda iyi korunmuş limanın ve koyun bulunması, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki teması kolaylaştırmakta oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu nedenlerden dolayı Datça da pek çok kavim için yaşam alanı olarak tercih edilmiştir.

Bir sahada turizmi canlandıracak bazı özelliklerin var olması gerekmektedir. Çekicilik, ulaşım, konaklama, birtakım tamamlayıcı hizmetler ve altyapı olanaklarının gelişmişlik düzeyleri turizm faaliyetlerini birinci derecede etkileyen faktörlerdir. Datça yarımadası mevcut doğal ve kültürel kaynakları ile büyük bir çekiciliğe sahiptir. Yerli ve yabancı pek çok turist için deniz ve güneş oldukça cazip edici unsurlardır. Bununla birlikte adeta bir dantel gibi işlenmiş olan yarımadanın özellikle güney kesimindeki koyuları, kuzey rüzgârlarından korunmuş olduğundan mavi yolculuk ve yatçılık oldukça idealdir.

Datça'da turizm faaliyetleri, hem doğası hem de tarihi kalıntıları ile turizm açısından oldukça zengin olmasına rağmen diğer bölgelere nazaran oldukça geç başlamıştır.1970'li yıllara kadar turizm hareketliliğinden söz etmek mümkün değildir.

Datça'da ilk turizm amaçlı gezi faaliyetlerini 1938 yılında görmekteyiz. 2 Şubat 1938 yılında İzmir Valiliği'nden Muğla Valiliği'ne yazılan ve bilgi için Başbakan'lığa gönderilen bir telgrafta İzmir Amerikan Konsolosu'nun harabeleri gezmek üzere vapurları ve özel yatları ile gelecek turistlerin Knidos, Küllük, Fethiye ve Bodrum limanlarına girip girmeyeceği sorulmuştur⁴³⁰. Muğla Valiliği'nin 28 Şubat 1938 tarihinde İzmir Valiliği'ne verdiği cevapta; harabeleri gezmek için vapurları ve özel yatları ile gelecekleri bildirilen turistlerin, Fethiye ve Bodrum Liman'larına gelmelerinde bir mahzur olmadığını bildirmiştir. İzmir Valiliği, Muğla Valiliği'nin kendisine vermiş olduğu bu cevaba dayanarak Amerikan Konsolosuna olumlu cevap vermiş ve bunun üzerine de acentelerin memleketlerindeki müesseselerine bu durumu bildirmişlerdir⁴³¹.

İtalyan adaları karşısında olan bu yerlere özellikle gezi amaçlı gemilerin ve özel yatların girmesi işleri ile Genelkurmay Başkanlığı çok yakından ilgili olduğu için bu durum

⁴³⁰ BCA, 030. 10. 200. 369. 18.

⁴³¹ BCA, 030. 10. 200. 369. 18.

önceden 2 Mart 1938 tarihinde yüksek makamlara bildirilerek direktif istenmiş ve aynı zamanda Dış İşleri Bakanlığı'ndan da bilgi alınmıştır⁴³². Dış İşleri turist gemilerinin bu limanlara girmesinde bir mahzur olmadığını ve fakat keyfiyeten bir kere de Genel Kurmay Başkanlığı'nın bilgisinin alınması istenmiştir. Bunun üzerine Genel Kurmay Başkanlığı'nı temsilen Binbaşı Hayri Akal Dış İşleri ile görüşmek üzere görevlendirilmiş ve kararlaştırılan esaslar 27 Haziran 1938 tarihli ve 4. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 32351 sayısıyla yüksek makamlarının onayına sunulmuştur. Tespit edilen bu esaslara göre harp limanları hariç olmak üzere yabancıların giriş ve çıkışlarını kontrol edebilecek Gümrük ve Polis Teşkilatı olan limanlarımıza bu seyahat gemilerinin gece ve gündüz yanaşmaları ve yolcularını çıkarmaları esası kabul edilmiş fakat bu esasların yüksek makamlarca onaylanması ile ilgili bir cevap alınmamıştır.

Muğla Valiliği tarafından İzmir Valiliği'ne verilen cevap mevzuata aykırı bulunmamıştır. Yasak bölgede harp limanı ve müstahkem mevki olarak kabul edilen yerler haricinde dolaşma serbestîsi doğal olacağına göre mevzubahis edilen bu limanlara da yabancı gemilerinin girip çıkmalarında kanuni bir mahzur görülmemiştir. Bütün bu yazışmalardan sonra İzmir Valiliği, Muğla Valiliği'nden aldığı olumlu cevaba istinaden acenteye tebligat yaptığını ve turist vapurunun da Tulon'dan hareket ettiğini bildirmiş ve bu teşebbüse engel olunsa bile, bunun dışarıdan turistlerin ülkemize gelmelerine mani olmak gibi bir zarara yol açacağından seyahat gezilerine müsaade edilmesi lazım geldiği vurgulanmıştır⁴³³.

Datça'nın turizme yönelik olarak yapılan ilk oteli İskele'de Esenada üzerine yapılmıştır. Vali Recai Gürel tarafından yaptırılan otelin yapımına 1938 yılında başlanmıştır. Ancak otel tam olarak bitirilmeden bırakılmıştır. Sonraları otel Askerlik Şubesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1947 yılından itibaren ise hükümet konağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. O yıl İskele'nin ilçe merkezi olması sebebiyle hükümet binasının Reşadiye'den İskele'ye taşınması gerekmiştir. İskele'de hükümet konağı olacak başka bina bulunmadığından bu otel hükümet binası yapılmıştır. Datça'da turizm gelirlerine oldukça ihtiyacı olan Datça halkı otelin yapımında gerekli olan taş, kum, çakıl, kireç gibi inşaat malzemelerini yardım olarak kendileri karşılamıştır. Çünkü Datçalılar böyle bir otelin İskele'de yapılması taraftarı idiler. Bir bakıma İskele yalnızlıktan kurtulup işlek bir yer haline

⁴³² BCA, 030. 10. 200. 369. 18.

⁴³³ BCA, 030. 10. 200. 369. 18.

gelecekti. İleri görüşlü bir vali olan Recai Güreli İskele'yi o gün itibari ile turizme hazırlamış ve turizmin kapısını Datçalılara açarak gitmiştir⁴³⁴.

1976 yılı bütçesinde Milas ve Datça'da turizm enformasyon bürosunun açılmasına malî açıdan imkânlar elverişli bulunmadığı Meclis bütçe görüşmelerinde belirtilmiştir. Mezkûr yerler Muğla, Marmaris ve Bodrum gibi turistik merkezlere yakın olup, bu merkezlerde bulunan Bakanlığın büroları şimdilik gerekli enformasyon hizmetlerini yürütmektedir. Bölgede yürütülmekte olan fiziksel planlama çalışmaları paralelinde turizm potansiyeli arttıkça önümüzdeki yıllarda anılan yörede yeni büroların açılması imkânları incelenmesi kararı alınmıştır.⁴³⁵

Datça'nın Turizm değerleri açısından diğer yerler ile rekabet edebileceğini, fakat yeteri kadar önem verilmediğini 1952 tarihli yazı şöyle ifade etmektedir⁴³⁶:

“Her sene yüz binlerce turisti celp eden Fransız Rivierası, Nis, Montekarlo ile rekabet edebilecek tabii şartlara haiz bulunan bu yurt köşesi yirmi yedi yıllık ihmal neticesinde bugün harap ve bakımsız bir haldedir. Kara ile Marmaris ilçesinden başka irtibat yolu yoktur. Bu yol da yirminci asrın yol telakkisi ile mukayese edilemeyecek kadar bozuktur. Marmaris'te başlayan çam denizi sizi Hisarönü'ndeki su denizine çıkarır. Şayet yolculuğunuz kış aylarına rastlamışsa sıcağa doğru inişi derhal hissedersiniz. Datça'ya girişte sizi ilk olarak şimdi bir yıkıntı halinde olduğu halde azametini kaybetmeyen eski bir mabet karşılar. Orada biraz mola verip bir zamanlar Türk kalyonlarının cirit oynadığı Akdeniz'in sularına bakarsanız kıyıya muvazi sıralanan adacıkların yeşili ile denizin mavisi arasındaki renk senfonisi size neler ilham etmez. On kilometre kadar yol aldıktan sonra eski kaza merkezi olan Reşadiye'nin toprak damlı basık evleri; badem, palamut ve zeytin bahçeleri yüzümüze güler. Reşadiye'de bulunan Halk Partili belediye memleketin inkişafına mani olmak için elinden gelen bütün gayreti sarf etmiştir. Kaza merkezinden beş kilometre mesafede bulunan Reşadiye tabii güzellikleri bakımından ruha inşirah vermekle beraber medeniyetin imkânlarından mahrumdur. Yolumuza devam edelim. Tatlı bir meyilden iskeleye ineceğiz. Yarım adaya ismini veren ve şimdi ufak bir köyden ibaret bulunan Datça köyü hemen yolumuzun üzerinde ve yeşillikler arasında gizlenmiştir. İskele yeni kurulmasına rağmen günden güne inkişaf

⁴³⁴ Ambarcı, a. g. e. , s.46-47.

⁴³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, C. 20, s. 292.

⁴³⁶ Muğla, 26 Aralık 1952.

etmektedir. Halen kaza merkezi bulunan iskele, bilhassa mesken bakımından büyük güçlüklerle uğraşmakta fakat buna makul bir hal çaresi bulunmamaktadır.”

Zaman zaman Datça’ya ünlü isimlerin uğraması Datça’nın varlığından haberdar olunmasına vesile oluyordu. 1955 yılı yazında temmuza kadar sürecektir resmi bir ziyaret yapmak maksadı ile Türkiye’yi ziyaret edecek olan Irak kralı ikinci Faysal ve veliaht Prens Abdülilah ile özel yatları Melike Aliye ile İstanbul’a gitmek üzere kıyıları takiben yol alırken Datça’da iki buçuk saatlik bir dinlenme ve mola için kıyıya gelmiştir.

Melike Aliye yatının taşıdığı kraliyet forsu Datçalılarca uzaktan seçilmiş halk sahile akın etmiştir. Bu sırada yattan indirilen motoru Irak kralı ikinci Faysal bizzat kullanarak karaya çıkmış, kendisini coşkuyla alkışlayan ve bütün sıcaklığı ile karşılayan Datçalıları el sallayarak selamladıktan sonra kendisine kır çiçekleri takdim eden çocukları okşamıştır.

Mülki erkân tarafından da kendilerine Muğla ilinin hürmetleri arz olunan Irak kralı ikinci Faysal bilahare denize girmek istemiştir. Akdeniz’in incilerinden biri olan Datça’nın sularında yirmi dakika kadar denize giren Kral Faysal gene bizzat kullandığı motorla Datça kıyılarından ayrılmış, açıkta beklemekte olan Melike Aliye yatına ulaşmıştır⁴³⁷.

4. SANAYİ

4.1. El Tezgâhlarına Dayanan Sanayi

Cumhuriyetin ilanından önce Datça’da da deri ürünleri üretilmekteydi⁴³⁸. Fakat Cumhuriyet Dönemi’nde deri üretiminin devam ettiğine dair bir bilgiye ulaşamadık. 1950 yıllarında Datça’da ipekböceği besleyen köylüler bulunmakta ve bu köylülerin elde ettiği ipekler işlenerek Dalaman ve civarında satılmaktaydı. Ev kadınları oya ve çevre işleri yaparken, bazı evlerde de dokumacılık yapılırdı. Datça bölgesindeki dokumacılığın inkişafına hizmet etmekle beraber iplik gibi gerekli olan malzemeleri toptan ucuza elde ederek ortaklara dağıtmak ve mamul mallarını satmak maksadı ile Datça’nın Reşadiye nahiyesi olmak üzere en az 1000 Türk lirası sermaye ile teşkiline başlanan “Datça Kazası El Tezgâhları Küçük Sanat

⁴³⁷ Muğla, 27 Haziran 1955.

⁴³⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 394.

Kooperatif' şirketinin kurulması Başbakanlık tarafından 30 Mayıs 1942 tarihinde incelenerek Ticaret Kanunu'nun 479'uncu maddesine dayanarak şirketin teşkiline izin verilmiştir⁴³⁹.

4.2. Fabrikalar

Bölgenin en önemli gelir kaynağından biri zeytin olduğundan özellikle zeytinyağı elde edilmesi için zeytinyağı fabrikaları kurulmuştur. Muğla'da 1960'lı yıllarda toplam 43 zeytinyağı fabrikası ve 153 yağhane bulunmakta idi. Bu yağhanelerin 20 tanesi de Datça'da bulunuyordu.

Menteşe bölgesinde, suyun aktığı dere yatakları içine yapılması dolayısıyla gelen sellerden tahribata uğrayan su değirmenlerinden günümüze sadece XIX. yy.a ait örnekler ulaşmıştır. 1316 Aydın Vilayet Salnamesine göre Datça'da 10 tane un değirmeni bulunmakta idi⁴⁴⁰. Bu değirmenlerin durumları da pek iç açıcı değildir. Ne yazık ki bu değirmenlerden malzemeleri tam olanlara rastlanmamıştır. Datça yarım adası ve Bodrum bölgesinde bulunan yel değirmenleri de XIX. yy. ve daha sonrasında inşa edilmişlerdir. Muğla kazasında; 38 değirmende 124 bab işlemekte, 13 bab harap olduğu için işletilememektedir. Bu değirmenlerde yıllık miktarı 4865 akçe vergi toplanmaktadır. Muğla'ya bağlı Datça'daki değirmende 25 bab vardır ve yıllık 500 akçe vergi vermektedir⁴⁴¹.

4.3. Madenler

Datça'da bir maden çıkarma çalışmasına rastlayamadık.

4.4. Ormanlar

Ormanlık alan açısından çok zengin olan Datça'da 1915 yılında toplamda 1200 hektar ormanlık alan vardı. Ormanda yer alan başlıca ağaç türleri; karaçam, kızılçam ve akçam idi.

1940 yıllarından önce yürürlükte olan eski orman kanunu, köylüyü çok sıkmakta idi. 1938 yılında kabul edilen orman kanunu ile köylüler ihtiyaçları olan orman ürünlerine belli bir bedel karşılığı ulaşabilmiştir. Ormana zarar vermemek kaydı ile çalı çırpı ve ölü ağaçların

⁴³⁹ BCA, 030. 0. 018. 01. 02. 9847. 6.

⁴⁴⁰ 1316 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 504.

⁴⁴¹ Ahmet Yiğit, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Mentese Livasında Değirmenler", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, Bahar 2007, s. 123.

köylüler tarafından alınmasına izin verilmiştir. Orman kanununun birçok maddesi, köylünün lehine olacak şekilde değiştirilmiştir⁴⁴². 1942 yılında “Orman Çevre Bölge Müdürlüğü Yer Obruğu” adını taşıyan devlet ormanlarından 729 metre ağacı açık arttırmaya çıkararak satmıştır⁴⁴³. Sarp yerlerde işlenmek zorunda olunan ağaçların naklieleri çok zor olmuştur. Zor bölgelerden ağaç nakliyatını sağlayabilmek için 1953 yılında İzmir’e hava hat tesisatı getirilmiştir⁴⁴⁴.

4.4.1. Sığıla Yağı

Datça’da sığıla yağı ile ilgili bir bilgiye ulaşamadık.

4.4.2. Defne

Muğla ve civarındaki ormanlık alanlarda yer alan defne ağacından elde edilen yapraklar, bölge ekonomisine belli ölçüde katkı sağlamakta idi. Defneyaprağı fiyatları iç ve dış piyasadaki duruma göre farklılık göstermiştir. 1952 yılında defneyaprağı 28 ile 31 kuruş arasında değişen fiyatlara satılmıştır⁴⁴⁵. 1953 yılında Muğla ve yöresinde arz eksikliği yaşanınca fiyatlar 35- 36 kuruş dolaylarına yükselmiştir⁴⁴⁶. Datça’da defne ile ilgili bilgiye rastlayamadık.

4.4.3. Avcılık

Düzensiz yapılan avlar insan hayatını tehdit ettiği kadar hayvan neslini de tehdit etmekteydi. Nesli tükenmekte olan hayvanların korunmasını sağlamak amacı ile Muğla’da Vali Başkanlığı’nda bir av komisyonu toplanmıştır. Komisyon tarafından av süresi ve alanını kısıtlayıcı bazı kararlar alınmıştır⁴⁴⁷. Komisyon tarafından alınan önlemler, yeteri kadar etkili olamamış olacak ki sonraki yıllarda geceleri ışıldak yardımı ile tavşan avlayanların yanı sıra gündüzleri de serçe büyüklüğündeki keklükleri avlayanlar olmuştur. Bu durum üzerine Avcılar

⁴⁴² **Muğla’da Halk**, 11 Haziran 1938.

⁴⁴³ **Muğla’da Halk**, 12 Eylül 1942.

⁴⁴⁴ **Muğla**, 11 Aralık 1953.

⁴⁴⁵ **Muğla**, 16 Aralık 1952.

⁴⁴⁶ **Muğla**, 23 Eylül 1953.

⁴⁴⁷ **Muğla**, 2 Haziran 1955.

ve Avcılığı Sevenler Kulübü, mevcut durumu düzeltmek için emniyet kuvvetleri ile ortak bir çalışma içine girmiştir⁴⁴⁸.

5. TİCARET

5.1. Ticaretin Gelişmesi

Muğla ve civarını iç bölgelere bağlayan bir karayolunun olmaması nedeniyle XX. yy.ın başlarına kadar bölgenin ticari ilişkileri, Marmaris ve diğer Muğla limanları vasıtası ile Ege Adaları ile olmuştur. XVII. yy.a kadar Akdeniz ticareti Venedik ve Cenevizli tüccarların elindeyken bu tarihten itibaren Rus ve Avusturyalı tüccarların eline geçmiştir. 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile Avrupa mallarının Osmanlı topraklarına akması ve Avrupalı tüccarların Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıklarla işbirliği yapması sonucu, Osmanlı topraklarındaki ticari üstünlük azınlıkların eline geçmiştir. Daha önce verdiğimiz bilgilerde Osmanlı Devleti'nin son döneminde Datça'da da azınlıkların ticari açıdan güçlü olduğunu belirtmiştik.

5.2. Pazar ve Panayırlar

XVI. yy.da Menteşe Sancağı'na bağlı 12 kasabada toplam 44 adet pazar kuruluyordu. Bu bilgiden pazarların sadece kasaba merkezlerinde değil köylerde de kurulduğu anlaşılıyor⁴⁴⁹. 1930'lu yıllarda ekonomi açısından büyük öneme sahip olan pazar yerlerinin yapımı valilikçe takip edilmiştir. XX. yy. ortalarında Marmaris pazarı cuma günleri kurulmaktaydı. Datça'da 1967 yılında dahi bir pazar kurulmuyordu. Halk Marmaris pazarından ihtiyaçlarını karşılamakta idi.

5.3. Marmaris'te Kurulan Bankalar

1895- 1896 yıllarından önce Marmaris'te bir banka şubesinin olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık.

9 Haziran 1943 tarihinde dönemin Datça Kaymakamı olan Ertuğrul Süer Başvekâlet makamına Datça'da bir banka şubesinin açılması imkânının olmadığını, halkın banka işlerini halletmek üzere zor şartlar altında Marmaris'e giderek hallettiklerini ve Datça'da da bir Ziraat

⁴⁴⁸ Muğla Adalet, 24 Temmuz 1965.

⁴⁴⁹ Akça, a. g. e. , s. 188, 189.

Bankası şubesi açılmasını talep etmiştir⁴⁵⁰. Hazine Müdürlüğü tarafından bu talebin ayrıntılı olarak incelendiği ve fakat halen birçok memurun silâh altında bulunması ve günlük işlemlerin dahi sıkışık vaziyette ve zor şartlar altında yürütüldüğü bildirilmiştir. Bu sebepten yeni bir teşkilat kurmak fırsatı bulunmadığından Datça'ya ait banka işlemlerinin Marmaris şubesi tarafından yapılmaya devam edileceği bildirilmiştir⁴⁵¹.

Tüm çabalar sonucunda Datça'da Ziraat Bankası açılmasına karar verilmiştir. 1953 yılında merasim ile açılan bankadan, Datça halkı ve bilhassa iş sahipleri büyük sevinç ve mutluluk duymuşlardır⁴⁵². Yeni vücut bulmaya başlayan İskele Mahallesi'nde yapılmaya başlanan yeni bina, Reşadiye mahallesinde bulunan Tarım Kredi Kooperatifi'ni de içine alacak şekilde yapılarak Ziraat Bankası da buraya taşınmıştır⁴⁵³.

Ziraat Bankası'nın Datça'da açılmasından büyük memnuniyet duyan halk bankanın barem konusunda uygulamış olduğu esaslar ile ilgili olarak büyük sıkıntı duymaktadır. Ziraat Bankası kredilerine esas olan toprak bareminin hemen değiştirilerek günün rayicine uydurulmasını istemişlerdir.

Halkın yıllardır büyük ümitlerle bağlandığı Ziraat Bankası kazada açılmıştır fakat halkı memnun edici şekilde düzenlenmeyen barem sıkıntıya sebep olmuştur. Uzun zamandır şikâyet mevzusu olan Marmaris bankasının uyguladığı barem ile Datça şubesinin uyguladığı toprak baremi de halkı tedirgin etmiştir. Diğer topraksız bölgelerde toprak kıymetinde önemli değişimler kaydedilmekte olduğu bir hakikat iken, Datça'nın mevcut baremi iki yıl önce yapılmıştır fakat memnun edici olmamıştır. İlgililerden öğrenildiğine göre Datça'da ekilen topraklarda dönümü 10 liradan 250 liraya kadar uygulanan bu baremin Datça için gülünç bir vaziyet arz ettiği günün başlıca mevzuları arasındadır. O dönem itibari ile Datça dışındaki bölgelerde en verimsiz toprak parçasının dönümü 1000 liradan 5000 liraya kadar yükselmiştir.

Baremler beş yılda bir değiştirilir diye bir kayıt mevcut ise de Datça halkı eski baremin bugünün şartlarına tamamen aykırı olduğunu ileri sürerek eski baremin bir an önce yenilenmesini beklemektedirler. Ziraat kredilerinde böylece zorluklarla karşılaşmasının yanı

⁴⁵⁰ BCA, 000. 10. 211. 436. 2.

⁴⁵¹ BCA, 030. 10. 211. 436. 2.

⁴⁵² Muğla, 12 Şubat 1953.

⁴⁵³ Muğla, 28 Temmuz 1954.

sıra ticari kredi dahi henüz açılmamıştır. Halk ilgililerin acil alakadar olduklarını görürlerse Datça'da bankanın mevcudiyetini hissedeceklerdir⁴⁵⁴.

⁴⁵⁴ Muğla, 12 Haziran 1953.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde küçük bir Anadolu kasabası olan Datça'yı, günümüzde bir turizm merkezi haline gelmeye aday bir belde olarak değerlendirebiliriz. Datça'nın makûs tarihi 1980 yılından sonra turizm faaliyetlerinin bölgede yapılmaya başlanması ile değişmeye başlamıştır fakat diğer bölgelere nazaran turizmden nasibini alamamış ilçelerden biridir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde halkın başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılık idi. 1930 yıllarında yeni bir geçim kaynağı olarak parlamaya başlayan süngercilik, Datça için ümit verici bir gelir kaynağı olarak değerlendirilemez. Çünkü süngercilik için gerekli olan iskeleye dahi Datça geç kavuşmuştur. Bölge ilçeleri 1970'li yıllarından itibaren turizm ile tanışmaya başlamış ve zaman içinde tarım arazileri ve meraların yerini oteller almaya başlamıştır. Datça için bu gelişmenin sevindirici olduğunu söylemeyiz. Bunun sebebi olarak ise ilçede ulaşım sorununun tam olarak çözülemeyişini göstermek abartı olmaz. Ülke genelinde uygulanan hükümet politikalarının Datça'da uygulanmasındaki sıkıntılar ve eksiklikler de en önemli etkenlerdir. Bölge halkının en önemli gelir kaynağı tarım olmasına karşın ürünlerini pazarlara gönderecek ne bir yol nede vapur vardır. Datça'nın iletişim araçlarından yoksun olması da o dönemlerde "*Yoklar Diyarı*" olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Anadolu'nun en uç kısmında "*Keskin Bir Kılıç*" olarak uzanan ve unutulmuş bir cennet diyardır Datça.

Değişen ekonomik yapıya paralel olarak diğer bölgelerde geleneksel hayat, yerini Avrupai diye tanımlayabileceğimiz yeni bir yaşam tarzına bırakmış ise de Datça için aynı şeyi söyleyemeyiz. Geçmişten günümüze Datça için çok büyük gelişmeler gözlenmiş değildir. Turizm değerleri açısından oldukça zengin olan Datça'ya gelen turistler kendi imkânları çerçevesinde bölgeyi gezebilmektedirler.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

030. 11. 1. 168. 18. 4.

030. 0. 010. 000. 000. 55. 367. 46.

030. 0. 010. 000. 000. 62. 419. 20

030. 0. 010. 000. 000. 101. 652. 30.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 838. 8.

030. 0. 010. 000.000. 119. 838. 9.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 838. 15.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 838. 17

030. 0. 010. 000. 000. 119.839. 3.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 839. 5.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 840. 15.

030. 0. 010. 000. 000. 119. 848. 9.

030. 0. 010. 000. 000. 121. 862. 15.

030. 0. 010. 000. 000. 200. 369. 18.

030. 0. 010. 000. 000. 211. 436. 2.

030. 0. 010. 000. 000. 232. 563. 9.

030. 0. 010. 000. 000. 232. 563. 17.

030. 0. 011. 001. 000. 178. 29. 20.

030. 0. 011. 001. 000. 190. 8. 12.

030. 0. 011. 001. 000. 194. 30. 20.

030. 0. 011. 001. 000. 265. 17. 20.

030. 0. 011. 001. 000. 374. 9. 15.

030. 0. 018. 001. 002. 41. 85. 20.

030. 0. 018. 001. 002. 98. 47. 6.

030. 0. 018. 001. 002. 154. 62. 7.

030. 0. 018. 001. 002. 198. 56. 18.

030. 0. 018. 001. 002. 207. 43. 6.

2. Kızılay Arşivi

178/ 65

158/2

3. Datça Orman Şefliği Zabıt Varakası Kayıtları

2/2

B. GAZETELER

Muğla (1952- 1960)

Muğla Postası (1956- 1963)

Muğla'da Halk (1928- 1951)

C. KİTAPLAR

AKÇA, Bayram, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi(M.Ö. 1000- M.S. 2009)**, 14. Baskı,

Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2009.

AMBARCI, Mehmet Ali, **Yitik Zamanın Ardında Mehmet Ali Ambarcı'nın Anılarında Datça**, Haz. Ganime Altun Pekmezci, Ankara 2007.

APAK, Eylem Miray, **Karya'dan Cumhuriyet'e Marmaris**, Marmaris Ticaret Odası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

AYDINEL, Sıtkı, **Güney Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

BEAN, George E, **Karia**, Türkçesi: Burak Akgüç, İstanbul 1987.

ÇANLI, Mehmet, Ünal Türkeş, **Datça(Reşadiye) Kuva-yı Milliyesi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitapevi Yayınları, 3. Baskı, Cilt: 2, Ankara 2004.

ÇELEBİ, Mevlüt, **Milli Mücadele Dönemi'nde Türk- İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

ÇOLAK, Melek, **Muğla'da Eğitim(1923- 1950)**, Muğla'ya Hizmet Vakfı, Muğla 2001.

EROĞLU, Zekai, **Muğla Tarihi**, Marifet Basımevi, İzmir 1939.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Hazırlayan: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Prof. Dr. Robert Dankoff, Yapı kredi Yayınları, İstanbul 2005.

Menteşe Sancağı Zirai ve Coğrafi Durumu (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), Hazırlayan: Bayram Akça, Muğla 2010.

Milli Mücadele'de Hilal-i Ahmer, (Haz. İsmail Hacifettahoğlu), Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2009.

PİRİ Reis, **Kitabı Bahriyye**, Hazırlayan: Yavuz Sezenoğlu, Cilt: II, Ankara 1973.

SÖNMEZ, Oktay, **Mavide Uyuyan Güzel**, Denizler Kitabevi, İstanbul 2001.

Tarih İçinde Muğla, Derleyen: İlhan Tekeli, Ankara 1993.

TEXİER, Charles, **Küçük Asya**, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002.

UMAR, Bilge, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1993.

UYKUCU, Ekrem Kürşad, **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı)**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1983.

T.C. Dâhiliye Vekâleti Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimiz Adları, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

YALÇIN, Durmuş ve Diğerleri, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, (1960), Muğla, Özyürek Yayınevi, İstanbul.

YALÇIN, Osman, **Muğla**, İstanbul, 1971.

YAZICI, Muhammed, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, Aydın, İzmir, Denizli) Türkmen Yerleşimi ve Demografik Dağılımı**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2002.

TÜRKEŞ, Ünal, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul 1973.

D. MAKALELER

ARTUKMAÇ, Sadık, “*Bizde Vilayet İdaresinin Tarihçesi*”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Yıl: 15. 5. 1960, Ankara Haziran 1960.

ÇELEBİ, Mevlüt, “*Menteşe Sancağı 'nda Yunan ve İtalyan İşgallerine Tepkiler*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 1, Muğla Güz 2008.

ÇELEBİ, Mevlüt, “*Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. IX, Sayı. 26, Mart 1993, Ankara.

DOĞAN, Özlem, “*Datça Yarımadasında Yerleşimin Tarihsel Süreci*”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi**, S. 16, İstanbul 1998.

TEMEL, Mehmet, “*İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırılar ve Mütekabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler*”, **Ege Üniversitesi, Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir Temmuz 2009.

YILMAZ, Harun, Ekrem Buhan, “*Bodrum 'da Süngerciliğin Geçmişi ve Güncel Durumu*”, **Doğu Anadolu Bölgesi III. Su Ürünleri Sempozyumu**, 10- 12 Haziran 1998, Erzurum.

YİĞİT, Ahmet, “*XIV-XVI. Yüzyıllarda Mentеше Livasında Değirmenler*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 18, Bahar 2007.

E. SALNAMELER (YILLIKLAR) VE İSTATİSTİKLER

1.Salnameler (Yıllıklar)

Devlet Salnamesi; 1306, 1308, 1310, 1312, 1314, 1316, 1318, 1320, 1322,

1324, 1326, 1328, 1925- 1926, 1926- 1927, 1927- 1928.

Salname-i Vilayet-i Aydın; 1296, 1302, 1305, 1306, 1308, 1311, 1313,
1315, 1316, 1317, 1319, 1323, 1326.

Muğla İl Yıllığı, 1967, Hazırlayan. Kaya Müştakhan, İş Matbaa Basımevi,
Ankara 1968.

Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, 1973, İzmir 1973.

2. İstatistikler

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk
Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler; Muğla Vilayeti,** Ankara 1937.

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk
Teşrin 1940; Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler itibariyle Nüfus ve Yüzey
Ölçüsü,** Ankara 1941.

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21. 10.
1945,** Ankara 1945.

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23
Ekim,** 1955, Ankara 1961.

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23
Ekim 1960,** Ankara 1964.

**T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 24. 10.
1965, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri,** Ankara 1969.

**T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri,
Genel Kitaplıklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları
Kitaplıkları, 1943- 1944,** Ankara 1946.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaphklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaphkları, 1944- 1945, Ankara 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Milli, Halk, Çocuk, Üniversite ve Okul Kütüphaneleri, 1959- 1968, Ankara 1972.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarım Aletleri ve Makineleri İstatistiği, 1944, Ankara 1946.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946, Ankara 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1945, Ankara 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tavukçuluk, Arıcılık ve İpekböcekçiliği İstatistikleri, 1935- 1943, Ankara 1945.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Umumi Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1950, Ankara 1954.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara 1950.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği, 1940 ve 1941, Ankara 1943.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistikleri(1923- 1926), Ankara 1927.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistiği, 1937-1938, İstanbul 1939.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistikleri, İlköğretim(1952- 1953), Ankara 1956.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1937-1939, İstanbul 1942.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1938-1942, Ankara 1944.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1941-1945, Ankara 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1946-1952, Ankara 1954.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946, Ankara 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, Ankara 1944.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Teşrin-i Evvel 1927 Nüfus Tahriri, Ankara 1927.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933- 1934 Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, İstanbul 1935.

EKLER

1.Kral Faysalın Datça'yı ziyareti

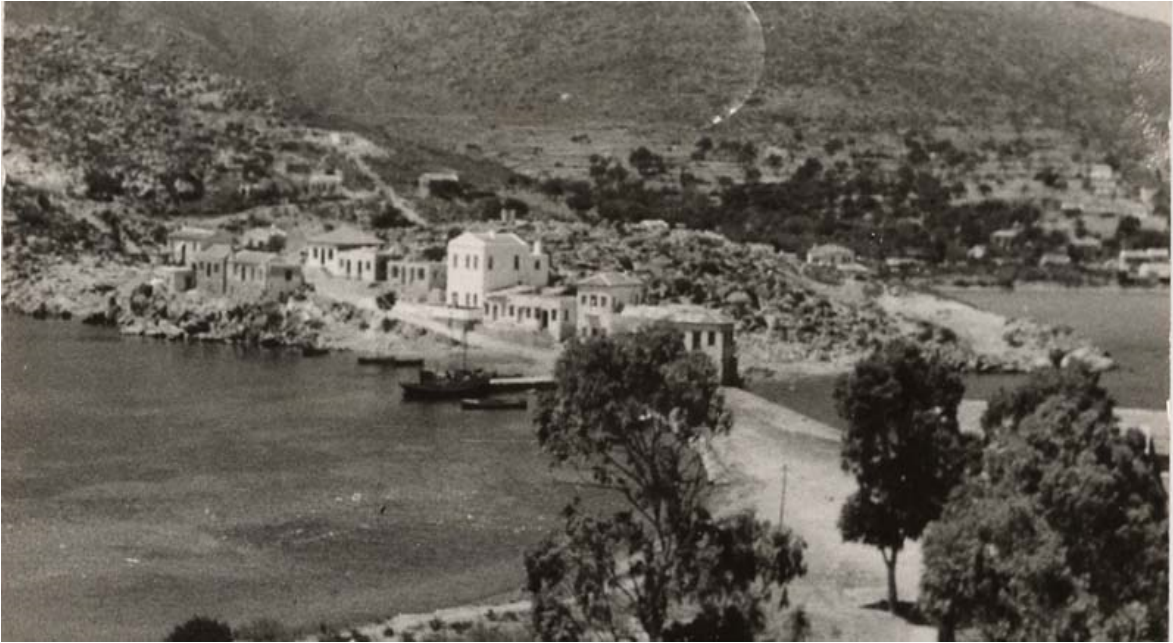
2.Datça'nın Yel Değirmenleri

3.Eski Telgraf Binası

4.1950'li Yıllarda İskele

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Ruşen TAŞCI

Doğum Yeri ve Yılı : Yozgat - 02.10.1983

Uyruğu : T.C.

Medeni Durumu : Bekar

Adresi : Çamdibi Mah.Bacakoğlu Sitesi 3.blok
No:19/ Marmaris /MUĞLA

Telefon (Ev) : (0252) 413 81 74 **(Cep):** 0537 784 27 98

E-posta : tascirusen@hotmail.com

Eğitimi

: 2011-..... Muğla Üniversitesi; Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı, (Cumhuriyet Tarihi Yüksek Lisans)

2002-2006 Erciyes Üniversitesi; Fen-Edebiyat Fakóltesi
Tarih Bölümü (Lisans Eğitimi)

1997-2000 Marmaris Sabancı Lisesi